

”BOLÍVAR, ELÄT KANSSAMME!”

Simón Bolívar Hugo Chávezin retoriikassa

Otso Salvi

Pro gradu -tutkielma

Valtio-oppi

Yhteiskuntatieteiden

ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2012

TIIVISTELMÄ

”BOLÍVAR, ELÄT KANSSAMME!”

Simón Bolívar Hugo Chávezin retoriikassa

Otso Salvi
Valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Mika Ojakangas
Syksy 2012
103 sivua

Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee Venezuelan presidentin Hugo Chávezin Simón Bolívaria koskevaa retoriikkaa. Tutkielmassa keskitytään ennen kaikkea siihen poliittiseen jännitteeseen, joka syntyy, kun Chávez muistelee 1800-luvun itsenäisyystaistelija Bolívaria nykyajassa. Tavoitteena on selvittää, millaisia merkityksiä Chávez Bolívariin liittää ja minkälaisen tulkinnan hän itsenäisyystaistelijasta tekee. Lisäksi tutkitaan sitä, mitä tarkoitusta Bolívar-retoriikka Chávezin politiikassa palvelee.

Tutkielman aineistona on Chávezin puheita ja tekstejä vuosilta 1999–2011. Näitä tarkastellaan sisällönanalyysin keinoin. Aineistoanalyysin tukena tutkielmassa käytetään niin sanottua menneisyyspoliittista teoriaa. Teoreettisen viitekehyksen avulla pyritään hahmottamaan poliittista ulottuvuutta historian ja nykyajan välillä. Lisäksi teorian tarkoituksena on jäsentää historian tulkitsemisen tapoja ja seurauksia. Aineistoa lähestytään tarkemmin myös sellaisten näkemysten kautta, jotka painottavat menneisyydestä nousevaa legitimitettä ja auktoriteettia.

Chávezin retoriikassa esiin nousee kuusi keskeistä Bolívariin liittyvää teemaa. Erityisesti Chávez korostaa sitä, että Bolívar ja hänen tavoitteensa elävät nykyajassa edelleen. Bolívarin ideologian Chávez esittää sosialistisena ja anti-imperialistisena. Tämän lisäksi hän yhdistää Bolívarin Venezuelan kansaan ja näkee itsenäisyystaistelijan puolustaneen kansallista yhtenäisyyttä. Läpi puheidensa ja tekstiensä Chávez pitää esillä myös Bolívarin sankarillisia ominaisuuksia.

Tutkielmassa käy ilmi, että Chávez yhdistää Bolívariin nykyajasta kumpuavia merkityksiä. Historiallisen kokemuksen muokkaamisen avulla hänen voidaan nähdä pyrkivän muokkaamaan myös käsitystä nykyisestä tilanteesta. Tässä yhteydessä Chávezilla on mahdollisuus vahvistaa omaa auktoriteettiaan sekä kasvattaa poliittisten tavoitteidensa oikeutusta. Tulkinnassaan Chávez keskittyykin niihin Bolívarin piirteisiin, jotka sopivat hänen omaan politiikkaansa. Suuri merkitys, joka Bolívarilla on Venezuelassa jo pitkään ollut, toimii osaltaan legitimaation tukena.

Avainsanat: retoriikka, historiapolitiikka, menneisyys, legitimitetti, Venezuela

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Työn lähtökohdat ja tutkimuskysymys	2
1.2 Aineisto ja tutkimustapa	4
1.3 Työn rakenne	6
2 HISTORIAN JA POLITIIKAN RAJAPINNALLA	8
2.1 Nykyajassa rakentuva historia	8
2.2 Menneisyyden poliittisuus	11
2.3 Historian poliittinen (väärin)käyttö	16
2.4 Historialliset myytit ja niiden sankarit legitimitietin lähteinä.....	19
3 MENNEISYYDEN SANKARISTA NYKYAJAN JOHTAJAAN.....	26
3.1 Simón Bolívar Venezuelan historiassa	26
3.2 Bolívarin kultti.....	28
3.3 Hugo Chávez poliittisella näyttämöllä.....	32
3.4 Chávezin politiikka käytännössä	34
4 ITSENÄISYYSTAISTELIJAN MONET KASVOT.....	39
4.1 Liberaalit periaatteet	41
4.2 Autoritaarinen käytäntö	43
4.3 Yhtenäisyys vastauksena kaaokseen.....	45
4.4 Universaali nationalisti	47
4.5 Vallankumouksellinen konservatiivi	50
5 SIMÓN BOLÍVAR HUGO CHÁVEZIN SILMIN	53
5.1 Nykyajassa elävä Bolívar.....	53
5.2 Bolívar sosiaalisen vallankumouksen edustajana.....	59
5.3 Bolívar anti-imperialistina	66
5.4 Kansa Bolívarin taustalla	74
5.5 Bolívar yhtenäisyyden puolustajana	78
5.6 Sankarillinen Bolívar	83
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	90
LÄHTEET.....	95

1 JOHDANTO

1.1 Työn lähtökohdat ja tutkimuskysymys

Venezuelan politiikassa historia on nykyään läsnä ehkä voimakkaammin kuin koskaan aiemmin. Syy tähän on pitkälti presidentti Hugo Chávezissa. Julkisissa esiintymisissään Chávez muistelee menneisyyden tapahtumia ja hahmoja sekä vetoaa historiaan jatkuvasti. Paikoin hän muistuttaa poliitikon sijaan historioitsijaa, joka antaa yleisölle omia oppituntejaan. Chávezin kaudella myös historialliset symbolit ovat nousseet esiin ennennäkemättömällä tavalla ja uudet menneisyyden muistopäivät ovat täyttäneet kalenterin.

Chávezin historiankirjoituksessa yksi on kuitenkin ylitse muiden. Presidentin retoriikkaan tutustussa ei voi olla törmäämättä 1800-luvun itsenäisyystaistelija Simón Bolívariin, jota Chávez usein kutsuu vain nimellä ”*El Libertador*”, vapauttaja. Chávezille Bolívar onkin kaikista keskeisin historiallinen viittauskohde. Vallassa ollessaan Chávez on pitänyt satoja puheita, mutta sellaista puhetta, jossa Bolívaria ei mainittaisi, on käytännössä mahdotonta löytää. Chávez on perehtynyt tarkasti Bolívariin liittyvään historiaan, ja hän palaa toistuvasti itsenäisyystaistelijan ajatuksiin ja tekoihin. Presidentin puheet ovat täynnä Bolívar-lainauksia ja välillä hän peräti lukee kuulijoilleen kokonaisia, usean sivun mittaisia Bolívarin tekstejä. Chávez on myös ottanut tavakseen esiintyä televisioissa ja muissa julkisissa tilaisuuksissa Bolívarin muotokuva vierellään.

Bolívarin muistelu ei nyky-Venezuelassa kuitenkaan jää vain puheiden ja kuvien tasolle. Pian valtaannousunsa jälkeen Chávez kannattajineen vaihtoi maan viralliseksi nimeksi ”Venezuelan Bolivariaaninen Tasavalta”. Uuteen perustuslakiin kirjattiin tuolloin, että Venezuela perustaa arvonsa ja moraalisen perintönsä Bolívarin oppeihin. Myös monesta muusta asiasta on Chávezin Venezuelassa tullut ”bolivariaanista”. Bolivariaanisia ovat niin koulut, yliopistot kuin ministeriötkin. Kaupasta venezuelalaiset ostavat bolivariaanisia elintarvikkeita, pihossaan he kasvattavat bolivariaanisia kanoja ja hiuksensa he leikkauttavat bolivariaanisissa kampaamoissa. Myös Chávezin toteuttamat sosiaaliset ohjelmat kantavat itsenäisyystaistelijan nimeä. Jopa vuonna 2008 avaruuteen laukaistu venezuelalaisatelliittikin sai nimekseen ”Simón Bolívar”.

Myös itsensä ja poliittisen toimintansa Chávez sitoo tiukasti Bolívariin. Omaa ideologiaansa hän kutsuu ytimekkäästi ”bolivarianismiksi”. Toisinaan Chávezin Bolívar-kiinnostus on saanut epätavallisiakin piirteitä. On kerrottu, että Chávezin pitämässä kokouksissa pöydän päähän on asetettu Bolívaria varten tuoli, jolle kukaan ei ole saanut istua. Vuonna 2010 Chávez puolestaan kaivoi Bolívarin kirjaimellisesti haudasta. Itsenäisyystaistelijan jäänteiden avulla hän pyrki todistamaan, että Bolívarin kuoleman syynä olisi ollut sairauden sijaan salamurha.

Chávezin retoriikassa sekä hänen käytännön toimissaan historia ja nykyaika siis kietoutuvat toisiinsa. Bolívar ei ole vain historiaan jäänyt hahmo, vaan hän on edelleen esillä Chávezin puheissa ja teoissa. On tärkeää huomata, että Bolívar on esillä nimenomaan presidentin itsensä määrittelemällä tavalla. Chávez voi itse valita sen, missä yhteyksissä hän Bolívariin vetoaa ja mitä hän itsenäisyystaistelijasta sanoo. Kaiken Bolívariin liittyvän puheen ja muun muistelun taustalla on siis Chávezin oma tulkinta sekä hänen käsityksensä siitä, mikä Bolívarissa ja historiassa ylipäänsäkin on olennaista.

Tapa, jolla Chávez Bolívaria muistelee, ei kuitenkaan ole itsestään selvä tai ainoa mahdollinen. Historiasta voisi puhua myös toisenlaisella tavalla, ja Bolívariin liitetyt merkitykset voisivat olla erilaisia. Tämä tekee menneisyyden esittämisestä ja sen tulkitsemisesta väistämättä poliittista. Ei ole samantekevää, esitetäänkö Bolívar eliitin etuja ajaneena diktaattorina vai köyhiä puolustaneena demokratian esitaistelijana.

Poliittista on myös se, että historiasta tehdyn tulkinnan avulla on mahdollista vaikuttaa nykyajan asioihin ja ajatuksiin. Historialla on voimaa, ja se elää ihmisten mielissä. Nykyisyyttä arvioidaankin pitkälti menneisyyden perusteella. Käsitys menneisyydestä liittyy myös kiinteästi identiteetteihin ja määrittää sitä, mihin ihmiset tuntevat kuuluvansa. Historiaa tulkitsevalle Chávezille tämä avaa mahdollisuuden vallankäyttöön. Bolívaria koskevalla retoriikalla hänen voidaan ajatella muokkaavan kuvaa maailmasta, joka venezuelalaisia ympäröi. Samalla hän muokkaa myös kuvaa itsestään johtajana. Näin Bolívarista muodostettu käsitys asettuu osaltaan Chávezin politiikan taustalle.

Tässä työssä käsittelen juuri tätä poliittista ulottuvuutta, joka tulee esiin Chávezin puhuessa Bolívariin liittyvästä historiasta. Keskityn ennen kaikkea Chávezin muodostamaan Bolívar-tulkintaan. Keskeinen tutkimuskysymykseni on, millaisen kuvan Chávez Bolívarista antaa ja millaisia merkityksiä hän itsenäisyystaistelijaan liittää. Tarkastelen sitä, korostaako Chávez tiettyjä puolia Bolívarista ja jättääkö hän puolestaan toiset vähemmälle huomiolle. Tarkoitukseni on siis tuoda esiin ne Bolívarin piirteet, joita Chávez maanmiehilleen painottaa.

Tätä kautta pyrin vastaamaan myös kysymykseen siitä, mitä tarkoitusta itsenäisyystaistelijaan vetoaminen Chávezin politiikassa palvelee. Poliitiikan teoreetikoihin tukeutuen arvioin niitä tavoitteita, joita Chávez yrittää Bolívar-retoriikallaan saavuttaa. Bolívar ei tietenkään ole ainoa aihe, josta Chávez puhuu, mutta hänestä tehtyyn tulkintaan tuntuu tiivistyvän yllättävän monta Chávezin ideologian kannalta olennaista asiaa. Uskonkin, että itsenäisyystaistelijaan liitetyt merkitykset paljastavat jotain nykyisen presidentin ajatusmaailmasta.

1.2 Aineisto ja tutkimustapa

Työni aineistona käytän Hugo Chávezin pitämiä puheita sekä hänen kirjoittamiaan tekstejä. Kuten edellä on todettu, Bolívar esiintyy näissä jatkuvasti. Kuva, jonka Chávez Bolívarista muodostaa, tuleeikin kaikista kirkkaimmin esiin hänen omassa retoriikassaan. Puheissaan ja teksteissään presidentti kertoo välillä implisiittisesti, mutta usein myös eksplisiittisesti sen, mitä itsenäisyystaistelija hänelle edustaa. Chávezin retoriikassa Bolívarin saamat merkitykset yhdistyvät lisäksi monin paikoin presidentin omiin tavoitteisiin.

Puheet ja tekstit ovat myös keskeisiä välineitä, joilla Chávez välittää yleisölleen niin historiaa kuin nykypäivääkin koskevia viestejä. Presidentille ne tarjoavat suoran yhteyden häntä kuunteleviin kansalaisiin. Chávez onkin tunnettu siitä, että hän puhuu paljon ja pitkään. Moniin valtionpäämiehiin verrattuna hän julistaa sanomaansa poikkeuksellisen tiheään sekä televisiossa että muissa julkisissa tilaisuuksissa. Toisinaan hänen puheensa saattavat jatkua keskeytyksettä jopa tuntien ajan. Puhuessaan ja kirjoittaessaan Chávez

käyttää kansanomaista puhekieltä, jota yleisön on helppo ymmärtää. Vaikeatajuinen ”poliittinen jargon” puuttuu presidentin retoriikasta käytännössä tyystin. Puheiden ja tekstien suuren määrän sekä niiden ainakin näennäisen yksinkertaisuuden avulla myös Bolívariin liittyvä tulkinta on mahdollista iskostaa kuulijoiden mieliin.

Venezuelan presidentinvirasto julkaisee vuosittain kokoelman Chávezin kunkin vuoden tärkeimpiä puheita. Puheiden osalta kohdistan analyysini kahteen tällaiseen vuosikertaan. Tarkastelemani puheet Chávez on pitänyt vuosina 1999 ja 2005. Näiden vuosien koosteet sisältävät yhteensä 60 puhetta, jotka olen kaikki käynyt läpi. Kirjoitettuna puheiden pituudet vaihtelevat muutamasta sivusta aina kymmeneen sivuun. Joukossa on niin parlamentin kuin kansankin edessä pidettyjä poliittisia linjapuheita sekä erilaisia muistopäiviä juhlistavia puheita. Jotkut puheista on ajoitettu tärkeiden kansanäänestysten alle, kun taas toiset on kuultu heti poliittisten voittojen saavuttamisen jälkeen. Mukaan mahtuu myös ulkomaisissa kokouksissa ja kansainvälisellä arenalla pidettyjä puheita, mutta selvästi suurin osa puheista on kuitenkin suunnattu suoraan venezuelalaisille.

Näiden puheiden lisäksi perehdyn työssäni presidentin kirjoittamiin lyhyisiin, ”*Las líneas de Chávez*” -nimellä kulkeviin teksteihin, jotka puolestaan ovat vuosilta 2009–2011. Myös nämä tekstit ovat presidentinviraston julkaisemia. Kirjoitukset on painettu pamfletinomaisiin lehtisiin, joista olen aineistooni valikoinut aiheeni kannalta olennaisimmat. Tällaisia lehtisiä kertyi työhöni yhteensä 16 kappaletta, ja ne koostuvat 81 erillisestä, vain muutaman sivun mittaisesta tekstistä. Chávezin tekstit eivät pääasiassa liity tiettyihin tilanteisiin tai tilaisuuksiin yhtä kiinteästi kuin hänen puheensa. Sen sijaan niiden aihevalinta on vapaampi. Teksteissään presidentti tuo esiin ajatusmaailmansa yleisemmällä tasolla ja kommentoi hänelle tärkeitä aiheita. Myös näiden tekstien yleisönä on ensisijaisesti pidettävä venezuelalaisia ihmisiä.

Käyttämäni aineiston avulla pyrin tekemään poikkileikkauksen Hugo Chávezin retoriikkaan. Olen valinnut puheiden ja tekstien ajanjaksot niin, että ne käsittäisivät mahdollisimman kattavasti koko Chávezin kauden vuonna 1999 tapahtuneesta valtaannoususta aina miltei tähän päivään asti. Näin esiin tulevat myös mahdolliset muutokset, joita presidentin retoriikassa on vuosien kuluessa tapahtunut. Uskon, että eri vuosilta kerätyn aineiston myötä voin muodostaa kokonaiskuvan Chávezin Bolívar-

retoriikasta sekä tutkia pidemmällä aikavälillä myös sitä, miten itsenäisyystaistelija yhdistyy presidentin omiin tavoitteisiin.

Aineistoa analysoidessani keskityn kaikkiin niihin kohtiin, joissa Chávez mainitsee Bolívarin tai häneen liittyvän historian. Tarkoitukseni on tuoda esiin tärkeimmät ja Bolívarin yhteydessä useimmin toistuvat aiheet, ja tarkastella niitä teemoittain. Tutkittavaa kohdetta lähestyn aineiston kautta. Yhdistän esiin nousevat teemat kuitenkin tiiviisti teoreettiseen viitekehykseen, jottei aineistosisältöjen käsittely jäisi irralliseksi. Tällaista tutkimustapaa voidaan kutsua sisällönanalyysiksi. Kun käsittelen keinoja, joita Chávez historian tulkitsemisessa käyttää, tukeudun joiltakin osin myös retoriseen analyysiin. Chávezin puheet ja tekstit olen käynyt läpi niiden alkuperäisessä, espanjankielisessä asussa. Aineiston sekä työssäni esiintyvien lainausten käännöksistä olen siis itse vastuussa.

1.3 Työn rakenne

Aloitin tutkimukseni sen teoreettista viitekehystä esittelemällä. Niin sanotun menneisyyspoliittisen teorian kautta perehdyn siihen, miten historiaa esitetään nykyajassa. Tarkastelen menneisyyden ja nykyajan välille muodostuvaa poliittista jännitettä sekä sitä, mikä ylipäänsä tekee menneisyydestä poliittista. Lisäksi selvitän, mitä teoreetikot ovat sanoneet historian tietoisesta poliittisesta käytöstä ja niistä merkityksistä, joita menneisyys poliittisessa käytössä saa. Tukeudun teoriaan myös tarkastellessani konkreettisemmin sitä, miten historia ja historialliset sankarihahmot toimivat poliittisen legitimitetin ja johtajan auktoriteetin taustalla. Oletukseni mukaan juuri tämä aspekti nousee Chávezin retoriikassa esiin.

Luvussa 3 pyrin asettamaan tutkimuskohteeni osaksi historiallista kontekstia. Käyn lyhyesti läpi niin Bolívarin kuin Chávezinkin henkilöhistorian sekä heidän poliittisen elämänsä keskeiset vaiheet. Tämä luo kuvaa siitä, millaista taustaa vasten Chávez Bolívarista puhuu. Käsittelen myös niitä tapoja, joilla Bolívaria on Venezuelassa pidetty esillä ennen Chávezia. Tätä kautta koetan hahmottaa, kuinka suuri merkitys itsenäisyystaistelijalla on viimeisen kahden vuosisadan aikana maassa ollut. Chávezin retoriikka seuraa osaltaan näitä samoja jälkiä, ja siksi onkin kiinnostava huomiota siihen,

miten tähän tilanteeseen on tultu ja mitä merkityksiä Bolívariin on jo valmiiksi ladattu. Lisäksi esittelen tässä luvussa myös Chávezin poliittista ideologiaa. Koska presidentin oma ideologia yhdistyy hänen historiantulkintaansa, siihen tutustuminen on tarpeen, jotta Bolívaria koskevaa retoriikkaa voisi ymmärtää.

Työni neljännessä luvussa tarkastelen puolestaan Bolívarin ajatusmaailmaa ja hänen poliittisia tavoitteitaan. Historiantutkijoita apuna käyttäen muodostan mahdollisimman kattavan käsityksen itsenäisyystaistelijan ideologiasta. Tämä on tärkeää, koska Bolívariin liittyvästä historiasta nousevat ne ajatukset ja periaatteet, joihin Chávez omista puheissaan ja teksteissään vetoaa. Jotta olisi mahdollista arvioida kuvaa, jonka Chávez Bolívarista antaa, on tiedettävä, mitä historiankirjoitus todella sanoo Bolívarista. Juuri tätä historiaa Chávez retoriikassaan käyttää, ja sitä vasten hänen Bolívar-tulkintaansa voidaan peilata.

Luku 5 on työni keskeisin osa. Siinä esittelen ne merkitykset, jotka Chávez valitsemassani aineistossa Bolívariin yhdistää. Analysoin myös sitä, miten Chávez tulkintansa tekee. Samalla arvioin Chávezin Bolívarista muodostamaa kuvaa suhteessa itsenäisyystaistelijasta kirjoitettuun historiaan sekä kommentoin sitä, mitä Chávezin voidaan ajatella tulkinnallaan saavuttavan. Nostan luvussa esiin kuusi teemaa, jotka käsitykseni mukaan toistuvat presidentin retoriikassa muita useammin. Teemat liittyvät toki toisiinsa ja menevät osittain päällekkäinkin, mutta tarkoitukseni on rajata ne alaluvuissa mahdollisimman selkeästi. Lopuksi käyn tiivistetysti läpi olennaisimmat työssäni esiin tulleet asiat ja tarkastelen sitä, millaisena Chávezin Bolívar-retoriikka kokonaisuudessaan näyttäytyy.

2 HISTORIAN JA POLITIIKAN RAJAPINNALLA

2.1 Nykyajassa rakentuva historia

Historia ei käytännössä koskaan ole vain historiaa. Niin yhteiskuntatieteellisessä kuin historiallisessakin tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, miten menneisyys ja menneet tapahtumat vaikuttavat nykyisyyden taustalla. Historian ja nykyajan vaikutussuhde ei kuitenkaan ole vain yksisuuntainen. Myös menneisyyttä käsitellään nykyisistä lähtökohdista ja nykyisen ymmärryksemme kautta.

Menneisyyden poliittisuutta tutkinut Heino Nyyssönen (1997, 15; 1999, 31) näkee, että mennyt on osa nykyistä, koska kaikella inhimillisellä toiminnalla ja sen tuloksilla on menneisyys. Tätä menneisyyttä voi Nyyssösen mukaan lähestyä syklisesti, jolloin yksittäisiin tapahtumiin liittyvä historia tuodaan osaksi nykyisyyttä. Paul Hirst (1985, 49, 51) kirjoittaa, että historia ei ole vain kuolleita, taaksejääneitä tapahtumia, vaan se tietyllä tapaa elää ihmisten mielissä. Helppotajuisuutensa vuoksi historia voidaan ottaa uudelleen käyttöön ja sitä voidaan jatkaa nykyisyydessä. Hirst käyttää yksinkertaisena esimerkkinä Rooman keisari Caesaria, joka teknisesti ottaen on toki kuollut, mutta elää jatkuvasti puheissa ja viittauksissa.

Myöskään saksalainen historioitsija Reinhart Koselleck (1985, 269) ei näe aikaa yhtenä lineaarisena prosessina. Hänen mukaansa elämämme koostuu aikojen moninaisuuden dynamiikasta, jossa vanha elää uudessa ja vaikuttaa sekä nykyisyyteen että tulevaisuuteen. Koselleck puhuu kokemustilasta, jota hän pitää keskeisenä siinä, miten historiaa käsitellään. Kokemustila on läsnä olevaa menneisyyttä, jonka tapahtumia on mahdollista yhdistää kokonaisuuksiksi ja muistella. Muisteleminen voi olla tietoista menneisyyden uudelleentyöstämistä tai tapahtua tiedostamattomasti. (Koselleck 1985, 259.) Koselleckin kokemustilana ymmärrettynä historia pitää Nyyssösen (1997, 15) mukaan sisällään voimakkaita symbolisia merkityksiä ja ulottuvuuksia, jotka vaikuttavat nykyisyydessä. Nämä merkitykset liittyvät kulttuuriin ja herkkään inhimilliseen kokemukseen, joka muokkaa maailmankatsomustamme.

Kokemustilan lisäksi Koselleck (1985, 257–259) pitää odotushorisontin käsitettä tärkeänä. Odotushorisontti tarkoittaa tulevaisuuteen kohdistuvia odotuksia, jotka menneisyyden lailla ovat läsnä nykyhetkessä. Kyseessä ovat menneisyyden kokemuksiin perustuvat toiveet, pelot ja mahdollisiksi koetut vaihtoehdot. Menneisyyden kokemusta ja tulevaisuuden odotusta ei voikaan erottaa toisistaan, vaan molemmat edellyttävät toistensa olemassaoloa. Koselleckin mukaan kokemukset ja odotukset tuottavat menneisyyden ja tulevaisuuden välisen suhteen. Samalla ne vaikuttavat siihen, millaisena historia näyttäytyy ja millaisia tulevaisuuteen suuntautuvia johtopäätöksiä siitä tehdään.

Samoin kuin Koselleck, myös Hirst (1985, 24) pitää historiallista kokemusta tekijänä, joka yhdistää mennyttä ja nykyistä. Hän toteaa, että menneisyydessä koetuista asioista nousee arvoja, jotka saavat merkityksiä suhteessa nykyisiin tarkoitukseen. Vaikkei menneisyyden arvioiminen ja tulkitseminen muuta mitään itse menneessä ajassa, se voi muuttaa meidän toimintamme nykyisyydessä. Historia on merkityksellistä, koska se ”puhuu meille” ja vaikuttaa toimiimme. Menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välinen yhteys, jota Koselleck kuvaa kokemustilan ja odotushorisontin käsittein, syntyy Hirstin mukaan siitä, miten arvioimme menneisyyttä ja miten toimimme tämän pohjalta.

Vaikka menneisyyden tapahtumat ja niihin liittyvät kokemukset vaikuttavat nykyajassa, ne eivät kuitenkaan ole läsnä sellaisinaan, samanlaisina kuin tapahtuessaan. Historioitsija R. G. Collingwood (1946, 242) on todennut, että historia ei varsinaisesti ole enää olemassa, vaan sitä katsotaan aina nykyisyydestä käsin. Menneet tapahtumat voidaan rakentaa uudelleen vain nykyajassa elävien ihmisten mielessä. Myös Frédérique Languen (2009, 250) mukaan historia on aina suhteessa nykypäivään. Kun menneisyyttä tarkastellaan, nykyajan diskurssin ja sanaston avulla yritetään ymmärtää jotain, joka on ajallisesti kaukana.

Languen (2009, 253) sanoin historia on monilta osin sosiaalinen tuotos, joka konstruoidaan vuorovaikutuksessa. Hän näkee historiallisten tapahtumien elävän lähinnä vain yhteisöjen kollektiivisessa muistissa ja tietoisuudessa. Historia ja muistaminen ovat siis läheisessä yhteydessä, ja historiassa on kyse paljolti siitä, mitä muistellaan ja mitä unohdetaan. Kuuluisa brittiläinen historiantutkija Eric Hobsbawm (1997, 6–8, 11) ei halua nähdä

historiaa pelkkänä sosiaalisena konstruktiona, mutta myös hän myöntää menneisyytemme olevan valinta niiden asioiden joukosta, joita voidaan muistaa ja muistella.

Steven Sangrenin (1988, 676) mukaan kollektiivinen muisti ja muisteltavat asiat rakentuvat kulttuurisessa kontekstissa ja kulttuurisen kanssakäymisen kautta. Se, mitä historiallista seikkaa pidetään merkittävänä, on tietystä kulttuurissa syntynyt arvio. Myös Nyysöselle (1997, 15) käsitys historiasta on osa nykyistä kulttuuria. Itse menneisyys pysyy muuttumattomana, mutta kulttuuri vaikuttaa siihen miten historiallisiin tapahtumiin suhtaudutaan ja miten niitä pidetään esillä. Seppo Hentilä (1994, 13) on huomauttanut, että historiallisia tapahtumia eivät pidä esillä ainoastaan ammattihistorioitsijat, vaan ne tunkeutuvat tietoisuuteen kulttuurisen ja poliittisen julkisuuden välityksellä. Kansalliset symbolit, juhlapäivät sekä muu kollektiivinen muistelu tuovat historian esiin ja vaikuttavat siihen, millaisen painoarvon se kulloinkin saa.

Koselleckin (1985, 222–223) mukaan historiaa ei voi esittää muuten kuin puheessa ja kielessä, minkä vuoksi varsinaisen menneisyyden ja sen kielellisen esittämisen välillä on ero. Koselleck näkee, että puheteoilla muodostetaan historiallinen narratiivi, joka konstituoi menneet tapahtumat. Narratiiviin sisältyvät historialliset faktat tai ”totuudet” eivät koskaan ole identtisiä varsinaisen menneisyyden kanssa, vaan jokainen historiallinen tapahtuma elää nykyajan fiktiosta. Kerrottujen menneisyyden tapahtumien luonne on siis pohjimmiltaan fiktiivinen. (Koselleck 1985, 111–112.)

Paul Ricoeur (1985, 61) onkin todennut, että narratiivin kertominen on itsessään jo selittämistä. Myös Nyysösen (1997, 14) mukaan historiaa kertova konstruoi menneisyyttä ja antaa sille järjen ja mielen. Ei ole olemassa valmiita lainalaisuuksia tai tulkintoja, vaan historiasta puhuva merkityksellistää aikaa omalla tavallaan. Koska varsinaista historiaa, sen tapahtumia tai asetelmia ei ole sellaisinaan mahdollista herättää eloon retorisisessa representaatioissa, historiallisista faktoista tulee osa niitä esittävän tekemää arviointia (Koselleck 1985, 148–149). Venezuelalaisen Germán Carrera Damas (1970, 27) mukaan historialliset representaatiot saattavat pitää sisällään aivan oikeita historiallisia totuuksia, mutta samalla ne kuvaavat myös aikaa ja tilannetta, jossa ne esitetään. Hänen mukaansa historia ja siihen suhtautuminen suodattuvat eri aikakausien läpi.

Historia saa siis käytännössä aina nykyajasta kumpuavia merkityksiä. Koselleckin (1985, 111, 151) mukaan historialliset lähteet voivat säädellä sitä, mitä asiasta ei voi sanoa, mutta ne eivät määrittele sitä, mitä voi tai pitäisi sanoa. Lähteet estävät menneisyyden räikeän vääristelyn, mutta jättävät silti paljon tilaa tulkinnalle. Carrera Damas (1970, 28) näkee, että tulkinnan avulla historiaa sekä historiallisia ideologioita on mahdollista kehittää ja muokata niin, että niiden vastaavuus varsinaisten menneisyyden tapahtumien kanssa vähenee. Tätä hän pitää osana historiallista kehitystä, jossa historian kertoja voi samalla olla sen luoja.

Historian tulkinnanvaraisuutta käsitellyt Jan Marinus Wiersma (2009, 15, 18) ei usko historian objektiivisen tarkastelun olevan ylipäänsäkään mahdollista. Hän lainaa historioitsija E.H. Carria, jonka mukaan historiallinen totuus on jossain arvovapaiden faktojen ja arvojen mukaan tehtyjen tulkintojen välissä. Vaikka objektiivisia faktoja olisikin olemassa, niiden valinta on aina subjektiivista. Subjektiivinen elementti tulee esiin erityisesti silloin, kun historia nähdään muistamisena tai muisteluna. Muisteltavaksi valikoitunut asia antaa tietyn kuvan menneisyydestä, mutta tämä kuva ei välttämättä huomioi kaikkia seikkoja tasapuolisesti.

2.2 Menneisyyden poliittisuus

Koska menneisyys on jatkuvassa suhteessa nykyisyyteen ja sitä voidaan tulkita eri tavoin, historia sekä sen representaatiot pitävät väistämättä sisällään poliittisen ulottuvuuden. Monet tutkijat ovatkin kiinnittäneet huomiota historian ja politiikan väliseen yhteyteen. J.M. Wiersma ja Hannes Swoboda (2009, 12) pitävät historiaa poliittisena siksi, että se määrittelee ympäristöämme ja toimintaamme sekä sitä, mitä pidämme tärkeänä. Heidän mukaansa voidaan ajatella, että historia on mennyttä politiikkaa ja politiikka nykyistä historiaa. Hentilä (1994, 14) puolestaan kirjoittaa, että historiakeskusteluissa ja sen tulkinnoissa liikutaan älyllisen ja tunteenomaisen itseymmärryksen raja-alueella, jossa historiasta tulee poliittista ja poliittisesta historiallista. Myös Jürgen Habermas (1987, 137) yhdistää poliittisuuden ”historian julkiseen käyttöön”.

Nyyssönen (1999, 31, 37–38) toteaa, että koska menneisyyttä ei voi palauttaa sellaisenaan, eikä sitä ole mahdollista elää uudestaan, historialliset tapahtumat kuuluvat poliittisen argumentaation piiriin. Hänen mukaansa historian poliittisuus liittyy ennen kaikkea menneisyyden ja nykyisyyden väliseen kuiluun. Näiden kahden ajan välille syntyy jännite, kun menneisyyttä yritetään esittää nykyisellä kielellä ja nykyisille yleisöille. Poliitikka toimii tässä kuilussa ja saa voimansa jännitteestä, joka historiaan nykyajassa liittyy. Historian esittäminen on näin ollen poliittinen teko.

Nyyssönen (1997, 23, 197; 1999, 13) kutsuu menneisyyspolitiikaksi kaikkia niitä tapoja, joilla historiaa pidetään esillä nykyisyydessä. Kyseessä voivat olla esimerkiksi menneisyyden muistelu, traditioiden esillä pitäminen tai historialliset rinnastukset. Menneisyyspolitiikka on tietynlaista historian uudelleen avaamista, jossa poliittinen ulottuvuus on jatkuvasti mukana, koska vaihtoehtoja menneisyyden tarkasteluun on monia. Nyyssösen mukaan konfliktin mahdollisuuden sisältävä kuva menneisyydestä on usein jopa poliittisempi kuin tulevaisuus, koska tulevaisuudesta meillä ei vielä ole kokemuksia. Potentiaaliset konfliktit liittyvät usein historiallisiin symboleihin ja symbolisiin järjestelmiin, jotka edustavat menneisyyttä nykyajassa. Tällaisten symbolien tulkinnasta ja hallinnasta käydään kamppailua, mikä tekee niistä politiikan kohteita.

Menneisyyden politiikkaa on mahdollista hahmottaa myös edellä käsiteltyjen Koselleckin käsitteiden, kokemustilan ja odotushorisonin, kautta. Koselleck (1985, 262, 268) näkee, että kokemustila ja sen sisältämät historialliset kokemukset voivat muuttua tai niitä voidaan tietoisesti muuttaa. Koska kokemukset ohjaavat sitä, mitä odotetaan, muutos kokemustilassa tarkoittaa myös muutosta odotushorisonissa. Se, miten historiasta ja menneisyyden kokemuksista puhutaan, vaikuttaa Koselleckin mukaan tulevaisuuteen kohdistuviin odotuksiin.

Kokemustilan muokkaaminen tapahtuu poliittisen toiminnan avulla. Historian poliittisuuden kannalta keskeisessä osassa ovat menneisyyden tapahtumista tehdyt tulkinnat, jotka muuttavat sitä, mitä tulevaisuudelta odotetaan. (Koselleck 1985, 271–272.) Siinä missä Nyyssönen näkee politiikan liittyvän menneisyyden ja nykyisyyden väliseen jännitteeseen, Koselleck (1985, 266, 274) sijoittaa poliittisen jännitteen kokemuksen ja odotuksen väliin. Hänen mukaansa ihmisiin on mahdollista vaikuttaa tietyn kokemuksen

tai siitä tehdyn tulkinnan avulla, ja näin tuotetuista odotuksista voi tulla välineitä poliittiseen legitimaatioon.

Myös Hayden White (1987, 59–60, 81) on kiinnittänyt huomiota historian tulkinnan poliittisuuteen. Hänen mukaansa historian tulkitseminen edellyttää aina politiikkaa, eikä tulkinnan ja sen poliittisen käytön välille voi tehdä eroa. White pitää kerronnallisuutta jo itsessään poliittisena välineenä, joka tuo ideologisia elementtejä tulkinnan ja ymmärryksen taustalle. Tästä syystä historia sopii ideologioihin ja sitä voidaan käyttää poliittisesti. Whiten lisäksi Koselleck (1985, 254) näkee historian ideologisoitumisen vääjäämättömänä, koska historiaa kertovan tulkinta on sidoksissa hänen aikaansa, käsityksiinsä ja asenteisiinsa.

Nyysösen (1997, 16) mukaan nykyiset intressit ovatkin läsnä siinä, mitä menneisyydestä etsitään, mitä sieltä nostetaan esiin ja millaisia merkityksiä esiin nostetuille asioille annetaan. Erilaiset intressiryhmät, joihin poliitikotkin kuuluvat, tekevät historiasta erilaisia tulkintoja. Mahdollisista tulkinnan taustalla toimivista todisteista ja dokumenteista valitaan omien tavoitteiden mukaan ne, joille on käyttöä nykyisyydessä. Vietettävien vuosipäivien ja pystytettävien muistomerkkien valinta ei siis ole ennalta määrättyä, vaan siihen liittyy poliittinen aspekti. (Ks. myös Hirst 1985, 44.)

Poliittisuutensa vuoksi historia on myös suhteessa vallankäyttöön. Nyysösen (1997, 17, 188) pitää menneisyyttä tärkeänä rintamana valtataistelussa, jossa omalle toiminnalle haetaan poliittista ja kulttuurista oikeutusta. Koska menneisyyden avulla arvioidaan nykyisyyttä, menneisyyden tarkastelua hallitsevalla on Nyysösen mukaan mahdollisuus vallankäyttöön. Historiallinen tieto on valtaa, mutta ennen kaikkea sitä on historian tulkinta. Se, joka määrittelee mistä tietyissä asiassa on kysymys ja mikä siinä on keskeistä, kykenee luomaan ja muokkaamaan todellisuutta. Nyysösen (1997, 17) jatkaa, että vallankäytön suhteen olennaista ei ole menneisyydestä tehdyn tulkinnan paikkansapitävyys. Poliitikassa ratkaisuja ei välttämättä tehdä asioiden todellisen tilan perusteella, vaan sen, miten asioiden oletetaan olevan.

Myös White (1987, 73) pitää historiaan liitettyjä merkityksiä ja menneisyyden tarkastelutapoja keskeisinä siinä, millaista politiikkaa pidetään uskottavana,

toteuttamiskelpoisena tai muuten toivottavana. Tällaisella historian ”kesyttämällä”, tietynlaisen merkityksen antamisella, on hänen mukaansa mahdollista vedota massoihin. Historiaan perustuvaa vallankäyttöä käsittelevässä artikkelissaan Andrzej Friszke (2009, 105–112) antaa tästä käytännön esimerkin. Hän osoittaa, miten Neuvostoliiton romahtamisen jälkeisessä Puolassa eri ryhmittymät ovat rakentaneet erilaisia historiantulkintoja taustalleen ja pyrkineet näin oikeuttamaan poliittiset tavoitteensa ja strategiansa.

Historian esillä pitämisessä ja sen poliittisuudessa on kyse myös identiteeteistä. Bronislaw Geremek (2009, 36–38) näkee, että poliittista yhteisöä luodaan vetoamalla yhteiseen menneisyyteen, yhteisiin voittoihin ja tappioihin. Jaettu menneisyys tuottaa hänen mukaansa tunteen jaetusta tulevaisuudesta ja yhteisestä identiteetistä. Nyssönen puolestaan (1999, 39–40; 2001, 31) kirjoittaa, että identiteettiä sekä kansakuntaa luotaessa menneisyyttä käytetään mobilisoivien, politisoivien ja legitimoivien vaikutusten aikaan saamiseen. Menneisyydestä tehtävät konstruktiot vaikuttavat poliittisiin tavoitteisiin ja ohjaavat niitä tiettyyn suuntaan. Identiteetipolitiikassa menneisyys onkin kamppailun kohteena. Myös slovakialainen historiantutkija Milan Zemko (2009, 172–174) pitää kansallisen identiteetin ja historian yhteyttä merkittävänä. Hänen mukaansa yhteistä kulttuuria tavoitteleva kansakunta korostaa usein perinteikästä historiaa ja nostaa sieltä argumentteja yhtenäisyyden taustalle. Tällaisessa tilanteessa poliittista näkökulmaa tuetaan historiallisilla perusteluilla, mikä muokkaa kuvaa maailmasta sekä siitä, ketkä koetaan ystäviksi ja ketkä vihollisiksi.

Identiteetin rakentumista käsitellessään Krzysztof Pomian (2009, 82) tekee eron muistin ja historian välille. Hän näkee muistin perustuvan menneisyyteen identifioitumiseen, kun taas historiassa keskeistä on etäisyyden ottaminen menneeseen. Pomianin mukaan identiteettiä muokkaava politiikka tapahtuu ensisijaisesti muistin alueella, jolla käydään taistelua poliittisesta merkityksestä. Poliitikot ovat tekemisissä erityisesti muistin emotionaalisen ja eksistentiaalisen, eli identiteettiä koskevan ulottuvuuden kanssa, ja heidän antamansa merkitykset vaikuttavat ihmisten käsityksiin. Historioitsijat puolestaan keskittyvät muistin kognitiiviseen puoleen, joka käsittelee sitä, mitä todella tapahtui. Pomian kuitenkin myöntää, että muistin ja historian raja on häilyvä, eikä näitä monitahoisia käsitteitä ole aina mahdollista erottaa toisistaan.

Myös Nyysösen (1997, 15; 2001, 27–31) mielestä se, miten historiaa muistellaan ja millä tavoin siitä muistutetaan, on olennaista kansallisen tason identiteettien muovaamisessa. Hän toteaa, että politiikassa muistojen esittäminen ja niiden tulkinta on sidoksissa kamppailuun sosiaalisista, poliittisista ja kulttuurisista arvoista. Muistelemalla asioita voidaan kanonisoida ja omia tietyn poliittisen ryhmittymän käyttöön. Nyysösen lisäksi Langue (2009, 252–255) pitää taistelua kollektiivisesta menneisyydestä tekijänä, joka rakentaa poliittista ja ideologista järjestystä. Tässä taistelussa ideologisiin valintoihin perustuvalla asioiden muistamisella ja unohtamisella on suuri rooli. Jotkin menneisyyden tapahtumat painetaan tarkoituksella mieleen, mutta toisista ei haluta puhua.

Nyysönen (1999, 40) onkin puhunut muistamisen ja unohtamisen strategioista, joiden avulla tiettyä menneisyyden tilannetta voidaan pitää läsnä nykyisyydessä tai yrittää painaa unholaan. Yhteisen menneisyyden muistelemista on mahdollista käyttää yleisön yhdistämiseen ja kansallistunteen vahvistamiseen. Monet mielikuvat, jotka liittyvät menneisyyden tapahtumiin, saattavat olla nostalgisia ja idealisoituja, mutta siitä huolimatta ne vaikuttavat nykypäivän poliittisiin valintatilanteisiin. Hobsbawmin (1997, 11) mukaan se, millaisen merkityksen muistelemisen ja sen myötä syntyvä sosiaalinen menneisyys saa, riippuu kulloisistakin yhteiskunnallisista olosuhteista. Hän toteaa, että epävarmuuden ja erimielisyyksien yhteydessä menneisyyteen vedotaan ahkerammin.

Toisaalta unohtaminenkin on valtaa. Myös sillä, että joitakin asioita ei oteta esiin tai ne aktiivisesti kielletään, on vaikutuksensa tilanteiden poliittiseen arviointiin. Kaikkea menneisyyttä ei voi muistaa tai muistella, vaan kysymys on valinnoista ja joidenkin vaihtoehtojen hylkäämisestä. Niinpä muistelemisen voi yhteisön ja yhteisen identiteetin luomisen lisäksi erottaa ihmisiä, koska asioita muistetaan ja niihin suhtaudutaan eri tavoin. (Nyysönen 1999, 40–41; 2001, 27.) Myös Martin Sabrowin (2009, 101) mukaan asioiden muistelemisen aiheuttaa jakolinjoja. Kaikki eivät ole yhtä mieltä siitä, onko tietty hahmo sankari vai ei, tai ylipäänsä siitä, onko tarpeen identifioitua kansallisiin traditioihin vai pyrkiä eroon niistä.

2.3 Historian poliittinen (väärin)käyttö

Sekä historiaa että sen muistelemista voidaan pitää jo itsessään poliittisena, kuten edellä on havaittu. Menneisyyttä on kuitenkin mahdollista tarkastella myös välineellisemmästä näkökulmasta. Tällöin huomion kohteena on se, miten historiaa tietoisesti käytetään politiikassa. Esimerkiksi Eric Hobsbawmin kuva historian poliittisuudesta on tietyllä tapaa raadollisempi kuin edellisissä alaluvuissa käsitellyillä historian ja politiikan tutkijoilla. Toisin kuin monet näistä tutkijoista, Hobsbawm (1997, 6–8) näkee, että historialliset faktat ovat olemassa ilman sen kummempaa politiikkaa tai tulkintaa. Sen sijaan historian poliittisuus syntyy sen käytöstä, tai pikemminkin väärinkäytöstä ja vääristelystä. Viktor Makarov (2009, 147) yhtyy Hobsbawmin käsitykseen siitä, että nimenomaan historian tarkoituksellinen käyttö tekee siitä kiistanalaista.

Hobsbawm (1997, 270, 276) pitää ongelmallisena sitä, että historiaa pyritään jatkuvasti sitomaan nykyajan politiikkaan. Mahdottomuus erottaa historia nykyisistä ideologioista antaa hänen mukaansa tilaisuuden historian väärinkäyttöön. Hobsbawm kirjoittaa, että poliittista ideologiaa ja sen tavoitteita yritetään ankkuroida menneisyyteen historian vääristelyn ja suoranaisten valheiden avulla. Myös Hayden Whiten (1987, 77–78) mukaan historian hyväksikäyttö ja ideologisista syistä tapahtuva vääristely on yleistä. Hän toteaa kuitenkin, että varsinaisen valheen ja tulkintavirheen välille on vaikea tehdä eroa. Kun menneestä tehdään vääriä johtopäätöksiä, kyseessä on enemmänkin epätotuus kuin valhe.

Menneisyyttä käytetään Hobsbawmin (1997, 25–26) mielestä hyväksi ennen kaikkea siksi, että sillä itsessään on auktoriteettia. Jos nykyisyys on jollain tavalla epätydyttävä, menneisyydestä voi löytyä malli nykyisyyden järjestämiseksi uudelleen tyydyttävämpään muotoon. Hobsbawm (1997, 14–15) toteaa, että historiaa muistelemalla on mahdollista yrittää palauttaa menneisyyden suuruus. Tällainen palauttaminen on kuitenkin valikoivaa, koska tietyt menneisyyden seikat halutaan takaisin ja toisia ei. Hobsbawm myös näkee, ettei historiallisten tapahtumien toistaminen useinkaan ole todellista, vaan pelkästään retorista tai symbolista.

Symbolisesta menneisyyteen vetoamisesta on Hobsbawmin (1997, 15–16, 18–19) mukaan kyse silloin, kun historia tulee niin kaukaiseksi, ettei siihen voi palata. Tällöin menneisyys

muuttuu lähinnä kieleksi, jolla määritellään nykyisiä pyrkimyksiä historiaa apuna käyttäen. Hobsbawm kirjoittaa, että nykyisyyttä ja tulevaisuutta yritetään usein kuvata historiasta otetuilla esimerkeillä, vaikkeivät ne tilanteeseen sopisikaan. Menneisyys toimii edeltävien tapausten varastona, josta on mahdollista löytää edeltäjä jollekin, joka tosiasiaassa on edeltämätöntä. Ennakkotapausten valinnassa tukeudutaan nykyisyyden intresseihin, joilla ei ole mitään tekemistä menneisyyden kanssa.

Hobsbawm (1997, 5, 16) korostaa, että symbolisesta, nykyintressien värittämästä historiasta voi tulla tietynlainen keksintö. Tällaista menneisyyttä hän kutsuu tuotetuksi tai tekaistuksi (engl. *fabrication*). Retorinen, tekaistu historia ei pidä sisällään todellista paluuta menneisyyteen. Sen sijaan se pyrkii luomaan nykyisten tavoitteiden taustalle fiktiivisen kuvan historiasta käyttämällä hyväksi todellisia tai kuvitteellisia menneisyyden elementtejä. Hobsbawmin mukaan erityisesti nationalistiset ja fundamentalistiset ideologiat käyttävät historiaa raakamateriaalina ja yrittävät keksiä aatteensa taustalle sopivan historian, jota ei todellisuudessa ole olemassa. Näin menneisyys antaa loistokkaan taustan vähemmän loistokkaalle nykyisyydelle.

Hobsbawm (1997, 270, 275–276) näkee, että historioitsijat tuottavat materiaalia historian väärinkäyttöön ja propagandaan, vaikkei heidän toimintansa poliittista sinällään olisikaan. Historiantutkijoiden korjaama sato voi Hobsbawmin sanoin muuttua kansalle tarjotuksi oopiumiksi. Poliitikot ja muut historiaa poliittisesti käyttävät eivät hänen mukaansa välitä tieteellisten metodien ja retoristen konstruktioiden välisistä eroista eivätkä siitä, mikä todella on historiallinen fakta. Totuuden sijaan keskeisiksi arviointikriteereiksi nousevat historian käyttökelpoisuus ja tarkoituksenmukaisuus. Vaikka Koselleck on sitä mieltä, että politiikkaa ei koskaan voi erottaa historiasta tai sen esittämisestä, myös hän on kiinnittänyt huomiota historian tarkastelun menettelytapoihin. Toisin kuin poliitikoilla, historiantutkijoilla on hänen mukaansa suojanaan metodeja, joiden avulla lähteitä tarkastellaan ja tulkintoja tehdään. (Koselleck 1985, 148–151.)

Pidettiin historiantutkimuksen tuottamia tuloksia sitten kiistattomina faktoina tai poliittisesti konstruoituina, millaisia ovat keinot, joilla historia valjastetaan poliittiseen käyttöön? Hobsbawmin (1997, 12) mukaan nykyisyyden tavoitteita on mahdollista muokata menneisyyteen sopiviksi muuttamalla varovasti kuvaa menneisyydestä tai

venyttämällä kehystä, jossa historiaa tulkitaan. Vaikka varsinaisesta valehtelusta ei olisikaan kyse, asioita voidaan irrottaa kontekstistaan tai olennaisia faktoja voidaan jättää pois.

Hobsbawm (1997, 7, 22, 273–275) toteaaakin, että yleisin historian ideologinen väärinkäyttö perustuu pikemminkin anakronismiin kuin valheisiin. Anakronismi, joka antaa historialle merkityksen nykyajan kautta ja heijastelee nykyisiä pyrkimyksiä menneisyyteen, on hänen mukaansa käyttökelpoinen tekniikka tiettyä yhteisöä tyydyttävän historian luomiseen. Hobsbawm pitää anakronismia vaarallisena, koska kronologisesti järjestyvässä yhteiskunnassa sillä on tunteellista shokkiarvoa, mikä mahdollistaa sen hyväksikäytön. Anakronistisia historiantulkintoja on hänen mukaansa myös vaikea kumota, jos todisteet menneisyydestä ovat puuttuvia, ristiriitaisia tai vaikeasti tulkittavia. Suhteessa anakronismiin Hobsbawmin näkemys eroaa monista luvun alkupuolella käsitellyistä tutkijoista, joiden mukaan historian esittäminen on aina tietyllä tapaa anakronistista. Sen sijaan, että Hobsbawm pitäisi menneisyyttä ja nykyisyyttä vääjäämättömästi yhteen kietoutuneina, hän näkee kronologisten suhteiden hämärtyvän ja menneisyyden muuttuvan joksikin muuksi silloin, kun sitä tulkitaan nykyajasta käsin.

Nyyssönen (1997, 21; 1999, 39) on lisäksi nostanut esiin nykyajan ja menneisyyden välille rakennettavat analogiat, jotka usein saavat anakronistisia piirteitä. Nykyisyyden tulkitsemisessa tällaiset historialliset vertaukset ovat hänen mukaansa paljon käytetty retorinen keino. Poliittisessa argumentaatiossa analogiat voivat toimia välineenä, jolla edesautetaan nykyisiä tavoitteita. Historiallista kokemusta ja nykyisyyden pyrkimyksiä yhdistävät rinnastukset antavat Nyyssösen (1997, 187, 197) mukaan myös mahdollisuuden kosellecklaisen odotushorisontin muokkaamiseen.

Myös retoriikan teoreetikko Kenneth Burke on hahmotellut keinoja, joiden avulla historiasta on mahdollista tehdä nykypolitiikkaan sopivaa. Burken (1937, 40, 93) mukaan tietyn historiallisen tilanteen tarjoamat mahdollisuudet voi ”lunastaa” ottamalla ne käyttöön nykyajassa. Hän kuitenkin näkee, että historian käytössä on usein kyse joko ylitai alikorostamisesta. Joihinkin asioihin keskitytään tai ne nähdään liian myönteisessä valossa, kun taas toiset asiat jäävät varjoon. Näin ollen historia venyy ja sen käyttö muistuttaa nuoralla taiteilua.

Historian ja historiallisten periaatteiden venyttämisestä niin, että ne vastaavat nykyisiä intressejä, Burke (1937, 232, 291) käyttää termiä *casuistic stretching*. Tällaisella tapauskohtaisella menneisyyden muokkaamisella tuodaan hänen mukaansa esiin uusia, nykyajasta nousevia merkityksiä, vaikka teoriassa pysytään uskollisina vanhoille periaatteille. Tiettyä asiaa voidaan laajentaa koskemaan jotain toista, ja eroa periaatteen ja todellisuuden välillä voidaan häivyttää. *Casuistic stretching* tarjoaa myös mahdollisuuden historian verhoamiseen tai tietynlaiseen naamioimiseen. Sen avulla voidaan luoda vaikutelma, että jokin asia on pysynyt samana, vaikka todellisuudessa niin ei olisi.

Burken (1937, 291) mukaan *casuistic stretching* kuuluu läheisesti historiasta puhumiseen. Historiaa venytetään, koska jokainen menneisyyden hetki on ainutkertainen ja vaatii arviointia sen suhteen, mitkä tekijät ovat siinä tärkeitä. Laura Mixon (2009, 56–59) näkee, että Burken *casuistic stretchingistä* on hyötyä erityisesti silloin, kun historiallisista kirjoituksista, tarinoista tai muusta raakamateriaalista tehdään uusia tulkintoja. Keskeisintä tällaisessa menneisyyden muokkaamisessa on Mixonin mukaan se, että siinä historiaan liitetään merkityksiä, jotka ovat aikaan sopivia ja relevantteja nykyajassa. Menneisyyden poliittisen käytön kannalta tämä on erityisen hedelmällistä.

Myös Murray Edelman (1988, 104–105, 108) pitää sopivien merkitysten luomista tärkeänä poliittisen edun tavoittelussa. Uskomukset niin menneisyyden kuin nykyisyyden tapahtumista, johtajista ja ongelmista ohjaavat ihmisten toimintaa hänen mukaansa enemmän kuin varsinainen todellisuus. Historialle ja sen tapahtumille annettujen merkitysten voima ei siis ole todellisuuden kuvaamisessa, vaan menneisyyttä koskevien uskomusten rakentamisessa. Merkityksiä luovia keinoja, joihin Burken *casuistic stretching* myös lukeutuu, käytetään Edelmanin mukaan ennen kaikkea poliittisten tavoitteiden tukemiseen.

2.4 Historialliset myytit ja niiden sankarit legitimitietin lähteinä

Historian käyttö voidaan nähdä myös konkreettisena keinona poliittisen auktoriteetin ja legitimitietin vahvistamiseen. Nyysönen (1997, 17) onkin todennut, että politiikassa

ryhmän tai ideologian taustalla vaikuttava traditio lisää sen poliittista uskottavuutta ja painoarvoa. Myös Hobsbawmin (1997, 40) mukaan menneisyyden käytöllä pyritään usein vain poliittisten toimien oikeuttamiseen, vaikka ääneen lausutut tavoitteet olisivatkin jalompia. Friszke (2009, 105) on puolestaan kiinnittänyt huomiota historian kaksoisrooliin poliittisessa legitimaatiossa. Hallinnon ja hallitsevan luokan legitimoimisen lisäksi menneisyys voi toimia näiden haastajana. Myös vallitsevien rakenteiden vastustajat voivat siis löytää historiasta tukea vaatimuksilleen.

Laura Mixon (2009, 97–98, 131, 141–142) pitää tapaa, jolla kansakunnan historiaa selitetään, retorisen voiman osoituksena. Tällainen historian rekonstruointi saa hänen mukaansa usein myyttisiä piirteitä. Mixon näkeekin, että loistokkaaseen menneisyyteen vetoavat historialliset myytit ovat keskeisiä välineitä poliittisen toiminnan oikeuttamisessa. Tämänkaltaiset kansalliset myytit ovat todellisista historiallisista tapahtumista tehtyjä luovia tulkintoja, jotka perustuvat varsinaisten faktojen valikoimiseen tai ”soveltamiseen”. Ne pitävät esillä muistoja sekä historiaan liittyviä symboleja ja sitovat näin nykyajan loistokkaaksi koettuun menneisyyteen. Mixon käyttää esimerkkinä fasisistijohtaja Mussolinia, joka hyödynsi politiikassaan ja puheissaan antiikin Rooman aikaisia symboleja. Myös Kuuban poliittista retoriikkaa tutkineen Donald Ricen (1992, 126) mukaan hallinnon legitimitetti usein kasvaa, jos se pystyy osoittamaan kulkevansa samaa uraa, joka menneisyydessä koettiin menestyksekkääksi.

Mixon (2009, 185) siteeraa Eldon Kenworthyä, jonka mukaan historiallinen myytti toimii tarinana, joka mahdollistaa jo olemassa olevien mielleyhtymien siirtämiseen uusiin tilanteisiin. Näin myös menneisyyden auktoriteettia voidaan siirtää asioihin, jotka nykyajassa tarvitsevat auktoriteettia taustalleen. Mixon (2009, 143) toteaaakin, että myyttistä historiaa pitävät usein voimakkaimmin esillä juuri ne, jotka pyrkivät suojelemaan omaa legitimitettiään. Andres Cañizálesin (2007, 174) mukaan historian jumalallista johdatusta huokuvat myytit vahvistavat myös epävarmuuden ja epävakauden keskellä elävää poliittista yhteisöä.

Roland Barthes (1994, 173–174) kirjoittaa, että myytti on jo itsessään puhetta, joka välittää historiallisen viestin. Hän pitää myyttejä käyttökelpoisina politiikassa, koska ne ovat valmiiksi muokattua, kommunikaatioon sopivaa materiaalia. Barthes toteaa myös, että

myyttien sisältämiä merkityksiä ei useinkaan kyseenalaisteta. Historiallisten myyttien legitimoivan voiman voidaankin nähdä perustuvan tähän. Barthesin (1994, 201–202) mukaan myytti depolitisoi ja tekee asiat itsestään selviksi antamalla historialliselle intentiolle luonnollisen perustan. Se ei kiellä asioita vaan puhuu niistä, mutta puhuminen tapahtuu toteamalla, ei selittämällä. Barthes näkee, että ihmisten suhde myytteihin perustuu totuuden sijaan niiden käyttöön.

Barthesin lisäksi myös Sangren (1988, 677) nostaa esiin sen, että historiallisia argumentteja pidetään helposti itsestään selvinä. Tämä kyseenalaistamattomuus antaa niille ideologista ja mystifioivaa voimaa sekä auttaa auktoriteetin luomisessa. Myös Burken (1970, 307) mukaan myyttisyys ja mysteerit auttavat vallankäytössä. Ihminen, joka hyväksyy myytin, hyväksyy myös jonkun toisen tekemän arvion omansa sijaan ja alistuu helpommin käskyjen alle.

Kansallisiin myytteihin perehtynyt Anthony D. Smith (1999, 65–68, 85) näkee, että myytit pitävät käytännössä aina sisällään jotain hyveellistä ja sankarillista. Yhteisön tulevaisuus saa myyteissä hänen mukaansa merkityksen menneisyyden kulta-ajan ja sen sankareiden kautta. Sankareiden kukoistuksen aika on vapautuksen aikaa, joka on nostanut poliittisen yhteisön itsenäiseen elämään. Koska loisteliaaksi koettu hetki ei kuitenkaan enää ole läsnä, sankarimyytteihin yhdistyy Smithin mukaan usein ajatus sankarillisen aikakauden herättämisestä uudelleen eloon. Tässä yhteydessä esiin tulevat myytteihin liitetyt ideologiset vaatimukset, jotka kannustavat kollektiivisiin toimiin ja poliittiseen mobilisaatioon. Historian tapahtumat saavat näin symbolista merkitystä, ja vapautuksen ajan draamaa näytellään uudelleen. Tässä näytelmässä myyttien sankarit toimivat ohjaajina ja jäljittelyn kohteina. Smith toteaa, että myytit tekevät yhteisön historiasta ja sankareiden toimista ainutlaatuisia, ja tämä ainutlaatuisuus antaa uskoa siihen, että asioita voidaan tietoisesti muuttaa ja hallita pelkän historiallisen determinismin sijaan. Niinpä myytit usein yhdistetään konkreettisiin poliittisiin tavoitteisiin ja ne legitimoivat sosiaalista muutosta.

Myös Mixonin (2009, 145) mukaan historialliset sankarit ovat usein kiinteä osa kansallisia myyttejä. Sankarilliset hahmot tekevät myytit konkreettisiksi ja eläviksi nykyhetkessä. Tärkeintä myyttien sankarihahmoissa on Mixonin (2009, 47, 65) käsityksen mukaan kuitenkin se, että ne toimivat auktoriteetin ja tätä kautta myös legitimiteetin taustalla.

Mixon näkee, että historian ja historiallisen hahmon avulla on mahdollista legitimoida johtajuus, hyväksyttää poliittisen johdon toimet sekä vahvistaa ryhmäidentiteettiä johtajan taustalla. Myös Ricen (1992, 13, 35–36) mukaan historian hahmoon vetoaminen auttaa nykyjohtajan tavoitteiden oikeuttamisessa. Rice huomauttaa, että legitimaatiossa voidaan käyttää myös historiallisia dokumentteja tai suoria viittauksia aikakausiin, mutta historiallisella sankarihahmolla on näitä suurempi painoarvo. Historiallisia aikakausia ja ideologioita hahmotetaan usein henkilöiden kautta, ja henkilön esiintuominen saattaa entisestään voimistaa yhteyttä ideologiaan tai tiettyyn aikaan.

Mixonin ja Ricen lisäksi Kenneth Burke (1937, 77) on todennut, että nostamalla esiin sankarin johtaja voi nostaa myös itseään. Burken muotoilemaa retorisen identifikaation prosessia voidaankin pitää keinona, jolla legitimizeettiä siirretään historian sankarihahmosta nykyajan johtajaan. Identifikaatio tapahtuu Burken (1962, 544–545) mukaan silloin, kun puhujan ja yleisön intressit vaikuttavat yhdistyvän. Vaikka identifioituessa puhuja luo yhteyden johonkin toiseen, hän säilyy samalla itsenäisenä ja omilla motiiveilla varustettuna. Hilka Summa (1996, 56) kuvailee burkelaista identifikaatiota toiminnaksi, jossa ilmiö tunnistetaan tai määritetään toiseksi, mitä se todellisuudessa on, ja henkilö tavoitteineen samaistetaan laajempaan kokonaisuuteen. Burke (1962, 579–580) näkee, että ihmiset voi vakuuttaa vain silloin, jos löytää kaikille yhteisen maaperän ja kykenee sitomaan omat tavoitteensa yleisön arvostamiin tavoitteisiin.

Identifikaatio vaatii siis taustalleen jotain, joka yhdistää puhujaa ja yleisöä. Mixonin (2009, 53, 61–62) mukaan menneisyyden sankari voi toimia tällaisena yhteisenä samaistumisen kohteena, vaikkei hän nykyajassa enää olisikaan merkityksellinen. Sankarihahmoon liittyvät jaetut muistot vahvistavat yleisön ja hahmosta puhuvan johtajan suhdetta sekä lisäävät johtajan toteuttaman politiikan oikeutusta. Myös Burke (1937, 78) kirjoittaa, että auktoriteetti voi perustua johonkin eri ryhmien välissä toimivaan välittäjään, joka on kaikille jossain määrin mieluisa ja yhteiseen identiteettiin sopiva.

Auktoriteetin voidaan nähdä siirtyvän menneisyydestä nykyaikaan myös tradition kautta. Max Weberin (1957, 341) tunnetun luonnehdinnan mukaan auktoriteetti on traditionaalista, jos legitimizeetin ajatellaan tulevan perinteestä ja valtaa pidetään menneisyydestä käsin annettuna. Traditionaalisessa valtajärjestelmässä tottelevaisuus kohdistuu henkilökohtaista

valtaa käyttävään johtajaan, jonka tavoitteet perinne määrittelee ja oikeuttaa. Ricen (1992, 3–4) mukaan onkin mahdollista, että menneisyyden sankarihahmo toimii traditionaalisen auktoriteetin lähteenä. Tällöin historian johtajasta periytyvä, perinteeseen nojaava auktoriteetti pyritään retorisesti liittämään nykyiseen johtajaan. Yksilön käyttämä valta yhdistyy siis menneisyydessä käytettyyn valtaan. Ricelle kyse ei kuitenkaan ole vain Weberin traditionaalista auktoriteetista, vaan sankarihahmon käyttöön yhdistyy myös karismaattisen vallankäytön piirteitä. Rice näkee kyvyn yhdistää menneisyyttä nykyisyyteen ennen kaikkea karismaattisena.

Kaikki historian hahmot eivät kuitenkaan kelpaa auktoriteetin lähteeksi. Mixonin (2009, 46–47) mukaan auktorisoivan hahmon ominaisuuksien on oltava merkityksellisiä nykyajassa ja helposti aikakaudesta toiseen siirrettävissä. Historian avulla tapahtuvassa legitimaatiossa onkin huomioitava ajallinen kehys. Menneisyyden hahmon on myös nautittava arvostusta ja oltava uskottava juuri siinä kulttuurissa, jossa häneen vedotaan. Esimerkkinä Mixon huomauttaakin, että jotkut pitävät samoja ihmisiä sankarillisina marttyyreinä ja toiset terroristeina.

Pelkkä kulttuurinen arvostus ei usein kuitenkaan riitä, vaan johtajan legitimitettä vahvistavan hahmon on todellakin oltava jollain tapaa sankarillinen. Mixon (2009, 51) toteaa, että auktoriteetti on lähtöisin ennen kaikkea menneisyyden hahmon sankarillisista ominaisuuksista. Legitimoiva sankari on rohkea, uhrautuva ja peräänantamaton vastoinkäymisten edessä. Se, oliko menneisyyden hahmolla todellisuudessa tällaisia ominaisuuksia, on Mixonin mukaan kuitenkin toisarvoista, koska totuus ei ole historiallisten myyttien ensisijainen arviointikriteeri. Olennaisia ovat sen sijaan ne merkitykset, joita vastaanottava yleisö hahmoon liittää.

Miksi vuosien tai jopa vuosisatojen takainen sankaruus sitten tukee nykyjohtajan asemaa? Rice (1992, 13) pitää yhtenä syynä sitä, että historian sankarista on hyötyä kansallista yhtenäisyyttä luotaessa. Samuel Brunk ja Ben Fallaw (2006, 3) kirjoittavatkin, että sankarit ovat kulttuurinen liima, joka pitää kuviteltua kansakuntaa kasassa. He edustavat jaettuina kokemuksia ja auttavat yksinkertaistamaan vaikeasti hahmotettavan kansakunnan ideaa. Koska yhtenäisyyden luominen on keskeistä menestyksessä vallankäytössä, johtaja

voi Brunkin ja Fallawin mukaan vahvistaa asemaansa tukeutumalla menneisyyden sankariin. Näin ihailtut edeltäjät kasvattavat myös seuraajansa legitimizeettiä.

Mixon (2009, 48–50) näkee legitimizeetin kasvavan erityisesti siitä syystä, että historiallisen sankarin retorinen käyttö vahvistaa johtajan *ethosta*, eli kuvaa, jonka hän antaa poliittisen toiminnan taustalla vaikuttavasta luonteestaan. Klassisessa retoriikassa luonteeseen perustuvaa argumentaatiota onkin pidetty yhtenä keskeisimmistä suostuttelun keinoista (Haapanen 1996, 30–37). Aristoteleen (1997, 11) mukaan se, että puhuja esittää itsensä luotettavana ja kunniaakkaana, saa yleisön vakuuttumaan myös puheen sisällöstä. Cicero (2006, 207) puolestaan näkee yhteyden kunniallisuuden ja menneisyyden välillä. Hän kirjoittaa, että kunniaakasta ilmapiiriä luovan puhujan kannattaa kerätä puheeseensa esimerkkejä esi-isien maineikkaista teoista.

Mixonin (2009, 48–50, 53–54) mukaan historiallisen sankarin kautta päästään käsiksi tällaiseen luonteeseen perustuvaan uskottavuuteen, mikä jo itsessään kasvattaa johtajan ja hallinnon legitimizeettiä. Sankarin kunniaakasta luonnetta ja arvostettuja ominaisuuksia voidaan retorisesti heijastella johtajaan, jolloin samat ominaisuudet siirtyvät tavallaan häneenkin. Puhujalla, joka muokkaa kuvaa menneisyyden sankarista, on näin ollen mahdollisuus muokata myös kuvaa itsestään. Mixon luonnehtii, että kyseessä on tietynlainen retorinen vallanperimys, jossa historialliselta hahmolta lainataan sankarilliseen luonteeseen liittyvää auktoriteettia. Menneisyyden sankarihahmo on arvojärjestyksessä kaikkein ylimpänä, mutta hänestä puhuva johtaja asettaa itsensä heti seuraavaksi. Johtajasta tulee eräänlainen sanansaattaja yleisön ja sankarin välillä, ja hän vahvistaa asemaansa välittämällä sankariin liittyviä viestejä.

Viestit, joita historian sankariin vetoava johtaja välittää, eivät kuitenkaan ole itsestään selviä. Kuten edellisissä alaluvuissa on todettu, historiasta puhuminen tapahtuu retoristen konstruktioiden kautta ja pitää aina sisällään poliittisia valintoja siitä, mitä korostetaan ja mitä ei. Historiallisen hahmon käytössä onkin pitkälti kyse retoriikasta ja retorisisista tulkinnosta. Mixon (2009, 54–55) toteaa, että aika, tila ja sosiaalinen todellisuus saattavat erottaa menneisyyttä ja menneisyyden hahmoa nykyajan yleisöstä, mutta hahmoa retorisesti käyttävä tekee historian lähestyttävämmäksi omalla tulkinnallaan. Tulkinnan ja muun historian esillä pitämisen kautta menneisyyden hahmosta tulee läsnä oleva ja

nykyaikaan sopiva. Historiallinen hahmo on Mixonin mukaan käyttökelpoinen retoriikassa ennen kaikkea siksi, ettei se ole enää elossa eikä näin ollen voi puhua puolestaan. Menneisyyteen vetoava sen sijaan toimii hahmon puhemiehenä, jolla on valta muokata kuvaa historiasta ja itse hahmosta ilman vastalauseita.

Myös Rice (1992, 12, 76–77, 96–98) pitää retorista kuvaa, joka historian hahmosta annetaan, keskeisenä legitimaation kannalta. Poliitiikan oikeuttaminen on hänen mukaansa tehokkainta silloin, kun historiaa tulkitaan ilman yksityiskohtaista analyysiä tai vertailua ja mahdolliset ristiriitaisuudet pyritään häivyttämään. Perustan historian käyttämiseen ei Ricen mukaan tarvitse olla vahva, vaan tulkinnan voi tehdä jossain määrin mielivaltaisesti. Loogista oikeutusta tai johdonmukaisia argumentteja tärkeämpää on se, että yleisö hyväksyy kuvan, jonka puhuja auktoriteetista ja sitä vahvistavasta hahmosta rakentaa.

Keskeisessä asemassa ei siis loppujen lopuksi ole historiallinen sankari ominaisuuksineen, vaan merkitykset, joita häneen liitetään ja tarina, joka hänestä kerrotaan. Menneisyyden hahmo on itsessään myyttinen symboli tai tarinaan kuuluva narratiivinen elementti, jota tulkitaan ja muokataan. Niinpä myös menneisyyteen tukeutuvalla johtajalla on mahdollisuus tulkita sankarihahmoa omalla tavallaan ja tuoda tekemänsä tulkinta legitimizeettinsä taustalle. (Mixon 2009, 52, 60, 65.)

3 MENNEISYYDEN SANKARISTA NYKYAJAN JOHTAJAAN

3.1 Simón Bolívar Venezuelan historiassa

Venezuelan historiasta on mahdotonta puhua ilman Simón Bolívaria. Vaikka yksittäisten henkilöiden roolia ei tulisikaan historiassa liiaksi korostaa, on todettava, että Bolívarin merkitys niin Venezuelan kuin monen muunkin Etelä-Amerikan maan itsenäistymisessä oli erittäin suuri. Lyhyeksi jääneen elämänsä aikana hän ehti olla mukana poikkeuksellisen monessa historiallisessa tapahtumassa.

Bolívar, ristimänimeltään Simón José Antonio de la Santísima Trinidad Bolívar y Palacios Ponte y Blanco, syntyi Caracasissa vuonna 1783. Hän oli Amerikkaan saapuneiden espanjalaisten jälkeläinen ja kuului yhteen Venezuelan aristokratian rikkaimmista suvuista. Vanhempansa Bolívar menetti jo lapsena, mutta hänen setänsä otti hänet kasvatettavakseen. Koulutusta, jonka Bolívar nuoruudessaan sai, on luonnehdittu aikaansa nähden vapaamieliseksi. Yhtenä Bolívarin opettajista toimi eteläamerikkalaisen valistusajattelun johtohahmo Simón Rodríguez, joka myös itse osallistui Espanjan vastaiseen liikehdintään. (Lynch 2006, 2–3, 7; Valtonen 2001, 167.)

1800-luvun vaihteessa Bolívar opiskeli Madridissa ja vietti aikaa eurooppalaisen yläluokan parissa. Mentytään naimisiin vuonna 1802 hän palasi Venezuelaan, mutta hänen tuore vaimonsa kuoli pian paluun jälkeen. Bolívar itse piti vaimonsa kuolemaa tapahtumana, joka ohjasi hänet poliittisen toiminnan pariin. Puolison menettäminen sai tulevan itsenäisyystaistelijan matkustamaan takaisin Eurooppaan, jossa hän seurasi mantereen poliittista tilannetta. Vuonna 1805 hän vannoi Roomassa juhlallisesti vapauttavansa kotimaansa Espanjan vallan alta ja muutamaa vuotta myöhemmin hän purjehti jälleen Venezuelaan itsenäisyys tavoitteenaan. Pian Bolívar ryhtyikin organisoimaan salaisia vallankumouskokouksia. (Lynch 2006, 26; Slatta & De Grummond 2003, 20; Valtonen 2001, 167–168.)

Bolívar ei vielä ollut tapahtumien keskipisteessä, kun Venezuela julistettiin ensimmäistä kertaa itsenäiseksi vuonna 1811. Tämän jälkeen hän kuitenkin toimi itsenäisyysmielisten armeijan komentajana taisteluissa Espanjaa vastaan. Armeija kärsi tappioita, ja ensimmäinen itsenäistymisyritys epäonnistui, mutta vuonna 1813 Bolívar marssi joukkoineen Caracasiin ja perusti tasavallan uudestaan. Tällä hän ansaitsi itselleen arvonimen ”*El Libertador*”. Toinen tasavalta ei kuitenkaan ollut pitkäikäinen, vaan se kaatui pian taisteluissa Espanjaa sekä Venezuelan maaseudun karjapaimenjoukkoja vastaan. (Keen & Haynes 2004, 162–163; Valtonen 2001, 168, 172–174.)

Voittonsa jälkeen Espanjan kruunu otti pohjoisen Etelä-Amerikan tiukasti hallintaansa, minkä vuoksi Bolívar pakeni Karibian saarille. Jamaikalla ja Haitilla hän jatkoi itsenäisyystavoitteiden hahmottelua ja kokosi itselleen pienen sotajoukon. Ensimmäiset maihinnousuyritykset Venezuelassa epäonnistuivat, mutta ennen pitkää Bolívar löysi tukijoita maan itäosista, Orinoco-joen suistosta. Hän saavutti joukkojensa kanssa jokilaaksojen hallinnan ja julisti Angosturan kaupungissa Venezuelan itsenäiseksi nyt kolmannen kerran. Angosturaan kokoontunut kongressi nimitti Bolívarin presidentiksi vuonna 1819. (Keen & Haynes 2004, 163–164; Valtonen 2001, 174–175.)

Tästä alkoi Bolívarin voittokulku. Ensin itsenäisyystaistelija valtasi Bogotá ja otti sen jälkeen Caracasin hallintaansa. Armeijansa kanssa hän varmisti myös Ecuadorin vapautumisen Espanjan vallan alta. Etelä-Amerikan pohjoisosissa Espanja olikin nyt käytännössä lyöty. Vuonna 1821 nykyisen Venezuelan, Kolumbian, Ecuadorin ja Panaman alueelle perustettiin virallisesti Suur-Kolumbian tasavalta, jonka presidentiksi Bolívar luonnollisesti nousi. Uuden valtion johtajana hän sai laajat valtaoikeudet. (Keen & Haynes 2004, 164–165; Valtonen 2001, 175–176.)

Pelkkä presidentin rooli ei Bolívarille kuitenkaan riittänyt, vaan vuosina 1823–1825 hän jatkoi joukkoineen voittoa taistelua tällä kertaa Perun ja nykyisen Bolivian alueella. Tämän lisäksi Bolívar pyrki tukemaan itsenäisyyspyrkimyksiä myös niissä maissa, joihin hän ei elämänsä aikana ollut suoraan kosketuksissa. Vuonna 1826 Bolívar organisoii niin sanotun Panaman kongressin, jonka tarkoituksena oli edistää Amerikan maiden välistä yhteistyötä. 1820-luvun puolivälissä Bolívar olikin valtansa huipulla. Hän oli johtanut

suuren osan Etelä-Amerikasta itsenäisyyteen ja toimi nyt Suur-Kolumbian ja Perun alueen ylimpänä hallitsijana. (Lynch 2006, 213–215; Valtonen 2001, 180.)

Bolívarin viimeiset vuodet eivät kuitenkaan olleet helppoja. Suur-Kolumbian valtioliitto natisi liitoksissaan ja kärsi valtakiistoista, joiden myötä myös Bolívar joutui vastakkain entisen tärkeän liittolaisensa Francisco de Paula Santanderin kanssa. Kun Bolívarin ehdotukset yhtenäisyyden vahvistamisesta eivät saaneet tukea, hän julisti itsensä diktaattoriksi ja pyrki näin estämään hajaannuksen. Itsenäisyystaistelijan on nähty hallinneen kovaotteisesti, mikä kasvatti vastustusta häntä kohtaan. Bolívar yritettiin salamurhata vuonna 1828, mutta hän selvisi tästä täpärästi. Vuonna 1830 Bolívar erosi presidentin tehtävästä tuberkuloosin uuvuttamana ja katkerasti Suur-Kolumbian jo ilmeiseltä näyttäneeseen hajoamiseen pettyneenä. Loistonsa menettänyt itsenäisyystaistelija päätti lähteä vapaaehtoiseen maanpakoon Eurooppaan, mutta joulukuussa vuonna 1830, jo ennen matkansa varsinaista alkua, hän kuoli Kolumbian rannikolla Santa Martassa. (Keen & Haynes 2004, 211–212; Lynch 2006, 238–243; Valtonen 180–181, 350.)

3.2 Bolívarin kultti

Vaikka Bolívarin tähti hänen elämänsä loppuvaiheessa hiipuikin, häntä seuranneet sukupolvet ovat sytyttäneet sen uudestaan. Viimeisen kahden vuosisadan aikana Bolívarista on niin Venezuelassa kuin muissakin lähialueen maissa tullut ylistetty kansallissankari, joka hakee vertaistaan. Suuri osa pohjoisen Etelä-Amerikan historiaa tiivistyy Bolívarin ympärille, ja hänen elämänsä ja tekonsa ovatkin tuttuja käytännössä kaikille alueen asukkaille.

Bolívarin kotimaassa itsenäisyystaistelijan ajatuksiin palattiin jo pian hänen kuolemansa jälkeen. Poliittisesta hajaannuksesta kärsineessä 1830-luvun Venezuelassa Bolívariin sekä hänen tavoitteisiinsa vetoaminen toimi keinona rauhoittaa levotonta maata. Ensimmäinen juhlallinen seremonia Bolívarin kunniaksi järjestettiin vuonna 1842, kun hänen jäännöksensä siirrettiin Kolumbiasta Venezuelaan. Suurellisesti toteutetuissa hautajaisissa

silloiset vallanpitäjät keskittyivät korostamaan Bolívarin sankaruutta. (Carrera Damas 1970, 49; Chasteen 2006, 21–22; Lynch 2006, 300–301.)

Itsenäisyystaistelijan kunnioittamista jatkoivat Venezuelassa myös myöhemmät valtionpäämiehet. Esimerkiksi diktaattorit Antonio Guzmán Blanco ja Juan Vicente Gómez, jotka hallitsivat maata 1900-luvun molemmin puolin, pystyttivät patsaita ja järjestivät mahtipontisia muistojuhlia Bolívarin kunniaksi. Vuonna 1983 järjestetyissä Bolívarin syntymän 200-vuotisjuhlallisuuksissa itsenäisyystaistelijaa yhtyivät puolestaan ylistämään niin poliitikot, sotilaat ja talouselämän johtajat kuin yliopistoväki ja taiteilijatkin. (Carrera Damas 1983, 138–139; Lynch 2006, 302–304.)

Venezuelan lähihistoriaa tarkastelleet tutkijat ovat nähneet, että kaiken Bolívar-muistelun myötä itsenäisyystaistelijan ympärille on maassa syntynyt eräänlainen kultti. Vuosien saatossa kuva Bolívarista on ihmisten mielissä muuttunut idealisoiduksi tai jopa fiktiiviseksi. John Lynchin (2006, 301–302) ja Germán Carrera Damas (1983, 122–124) mukaan virallinen historiankirjoitus sekä muut julkiset tekstit ovat kiillottaneet Bolívarin kunniaa sekä korostaneet ja yksinkertaistaneet hänen sankaruuttaan. Näissä yhteyksissä itsenäisyystaistelijan negatiiviset puolet on pyritty pitkälti unohtamaan ja hänet on siivottu kaikesta epätäydellisyydestä, joka voisi murentaa kuvaa sankarista (Cañizales 2007, 180–181; Aguirre & Brito 1983, 18). Tämä Bolívarista muodostunut käsitys on hyvä esimerkki siitä, miten nykyisellä tulkinnalla on todella mahdollista vaikuttaa siihen, millaisena menneisyys näyttäytyy.

Voidaan ajatella, että Bolívarin kultista on vähitellen tullut institutionalisoitu osa venezuelalaista yhteiskuntaa. Itsenäisyystaistelijan esikuvallisia piirteitä on opetettu kansalaisille kouluissa, ja kansallisia muistojuhlia ja seremonioita sekä Bolívariin keskittyviä museoita on käytetty kultin ylläpitämiseen. Bolívaria ei kuitenkaan ole korostettu vain yhteiskunnan ylemmillä tasoilla. Virallisen muistelun rinnalla on elänyt yhtä aikaa myös tietynlainen kansan kultti, joka on perustunut spontaanimpaan kansallistunteeseen. (Aguirre & Brito 1983, 14; Krauze 2008, 173; Lynch 2006, 301.)

Itsenäisyystaistelijaan keskittyvän kultin keskeisenä ideana tutkijat ovat pitäneet sitä, että Bolívar ominaisuuksineen asettuu edustamaan koko Venezuelan kansakuntaa. Carrera

Damas (1983, 112–115, 132, 141) on todennut, että Venezuelassa kansakunta identifioidaan Bolívariin ja Bolívarin kultti sekä kansallinen tietoisuus menevät sekaisin. Hänen mukaansa Bolívarista on tullut venezuelalaisuuden ydin, joka kuvaa sitä mitä maan ajatellaan todella olevan. Niinpä Bolívarin kunnioittaminen on isänmaan kunnioittamista ja toisin päin. Syy tähän on Lynchin (2006, 301) mukaan siinä, että Venezuelalta puuttuu kunniakas esihistoria eikä siirtomaa-aikaakaan voida pitää erityisen loistokkaana. Suuruutta ja sankaruutta ilmentää sen sijaan itsenäisyyden saavuttaminen, joka henkilöityy voimakkaasti Bolívariin. Myös Jesús Aguirre ja Berta Brito (1983, 7–8) ovat nähneet Bolívarin määrittävän historiallista identiteettiä ja vaikuttavan syvällä kansan psyydessä. Heidän mukaansa itsenäisyystaistelija edustaa ihmisten mielissä venezuelalaista ideologiaa, jonka kyseenalaistaminen olisi koko maan kyseenalaistamista.

Koska Bolívarilla on näin tiivis yhteys kansalliseen identiteettiin, Venezuelassa on elänyt ajatus siitä, että Bolívarin elämästä ja ajatuksista on otettava oppia. Itsenäisyystaistelijasta on tullut koko kansakunnalle malli, jonka esimerkkiä seuraamalla on mahdollista menestyä. Bolívarin on nähty olevan äärimmäinen esikuva, johon tiivistyy kaikki tavoittelemisen arvoinen moraalinen hyvä. Rotuun, uskuntoon tai sosiaaliseen luokkaan liittyvät konfliktit ovat Bolívarin yhteydessä jääneet syrjään, ja itsenäisyystaistelija on näyttäytynyt ristiriidattomana ja synnittömänä. Tätä kautta hän on noussut kaikille yhteiseksi sankariksi sosiaaliseen asemaan katsomatta. (Aguirre & Brito 1983, 17; Carrera Damas 1970, 59–62; 1983, 131; Lynch 2006, 301.)

Bolívarin kultista tekee kultin myös se, että se pitää sisällään uskonnollisia piirteitä. Carrera Damasin (1970, 63–64; 1983, 107–108) mukaan Bolívariin on Venezuelassa totuttu liittämään pyhyys ja jumalallisuus. Sitä, että Bolívarin annettiin kuolla vieraalla maalla, on hänen mukaansa pidetty syntinä ja osoituksena ymmärtämättömyydestä Bolívarin jumalallista luonnetta kohtaan. Carrera Damas kutsuukin Bolívarin kulttia Venezuelan toiseksi uskonnoksi. Myös Lynch (2006, 302–303) näkee, että Bolívarin on maassa ajateltu olevan ellei itse jumala, niin tietynlainen jumalan valittu.

Tämä itsenäisyystaistelijaan yhdistetty uskonnollisuus on ollut Venezuelassa konkreettisesti nähtävissä. Hengellisissä tilaisuuksissa on käytetty pyhimyksenkaltaisia kuvia Bolívarista, ja alkuperäiskansojen shamaanitkin ovat seremonioissaan kutsuneet

pelastavaa ja parantavaa Bolívaria. Maassa on myös laadittu kristillistä uskontunnustusta mukaileva ”bolivariaaninen uskontunnustus”. Bolívarin ja uskonnon yhteen kietoutumisesta viestii lisäksi se, että itsenäisyystaistelijan jäänteet siirrettiin pyhän Simonin päivänä vuonna 1876 entiseen kirkkoon, jossa ne makaavat alttarilla hänen elämäänsä kuvaavien maalausten ympäröimänä. (Carrera Damas 1983, 117; Chasteen 2006, 36; Krauze 2008, 177, 214.)

Enrique Krauze (2008, 173, 177, 216) näkee historian ja sankareiden pyhittämisen olevan tyypillistä Latinalaisessa Amerikassa. Venezuelassa Bolívar saa hänen mukaansa kuitenkin normaalia suuremman roolin, koska katolisen kirkon vaikutusvalta on siellä ollut vähäisempi kuin monessa muussa alueen maassa. Krauze luonnehtii, että itsenäisyystaistelija on täyttänyt Venezuelaan syntyneen uskonnollisen tyhjiön ja ottanut itse uskonnon paikan. Hänen näkemyksensä mukaan Venezuelassa harjoitetaan ”historiallista monoteismää”, jossa Bolívar toimii kansallisena jumaluutena.

Itse Bolívarin kulttia ei Venezuelassa ole tutkijoiden mukaan kyseenalaistettu, vaan keskustelua on käyty lähinnä siitä, kuka ylistää Bolívaria oikealla tavalla. Vaikka lähes kaikki maan johtohahmot ovat poliittisesta suuntautumisesta riippumatta kumartaneet Bolívarille, poliitikoilla ja historioitsijoilla on kuitenkin ollut erilaisia versioita maan historiasta. Venezuelassa historian käyttö on ollut osa poliittista kulttuuria ja menneisyydestä on osaltaan tullut poliittinen taisteluareena. Taistelua on käyty myös muistelemalla eri puolia Bolívarista, joka on keskeinen historiallinen symboli Venezuelassa. Jotkut ovat korostaneet itsenäisyystaistelijan aristokraattisuutta ja vapaata talousajattelua, kun taas toisille hän on edustanut perinnettä ja uskontoa. Poliittisen kentän vasemmalla laidalla Bolívarin vallankumouksellisuutta ja sosiaalisia tavoitteita on puolestaan pidetty perinteisesti esillä. (Aguirre & Brito 1983, 10–13; Cañizáles 2007, 175; Carrera Damas 1983, 140; Krauze 2008, 114.)

Tähän historiasta käytävään taisteluun osallistuu myös Hugo Chávez. Hänen Bolívar-retoriikkaansa ei ole irrallista, vaan omalta osaltaan hän asettuu itsenäisyystaistelijan kultin jatkajaksi. Nykyistä presidenttiä onkin 1800-luvun diktaattorien ohella pidetty Bolívarin kultin näkyvimpänä edustajana. (Cañizáles 2007, 176, 182; Lynch 2008, 304.) Koska Bolívarista on Venezuelassa tullut kaikkien hyväksymä sankari, Chávezilla on

mahdollisuus tarttua tähän venezuelalaisuuden ytimeksi luonnehdittuun hahmoon ja ottaa kultti poliittiseen käyttöön.

Chávez ei kuitenkaan tyydy vain seuraamaan muiden viitoittamaa tietä. Presidentin ajatusmaailmaan perehtyneiden tutkijoiden mukaan hän on luonut oman versionsa Bolívarin kultista ja tuonut esiin uusia, voimakkaita tulkintoja, joita ei Venezuelassa aikaisemmin ole pidetty esillä. On nähty, että Chávez menee Bolívarin kunnioittamisessa ja historian tulkitsemisessä selvästi pidemmälle kuin häntä edeltäneet vallanpitäjät. Chávez pyrkiikin aiempaa voimakkaammin muokkaamaan kuvaa historiasta sekä politiikan taustalla vaikuttavista historiallisista arvoista. Toisin kuin kultin perinteisissä muodoissa, Bolívar ja muut sankarihahmot eivät ole Chávezille vain menneisyyden muistomerkkejä, vaan ne vaikuttavat nykyisten tavoitteiden taustalla. (Krauze 2008, 170, 219; Lynch 2006, 304; Navarrete 2005, 133; Zúquete 2008, 102–103.)

3.3 Hugo Chávez poliittisella näyttämöllä

Hugo Chávez syntyi vuonna 1954 keskiluokkaiseen opettajaperheeseen. Hän valmistui Venezuelan sotilasakatemiasta vuonna 1975 ja aloitti uransa maan armeijassa heti tämän jälkeen. (BBC News 2012.) Vuonna 1983, kun Simón Bolívarin syntymästä oli kulunut tasan 200 vuotta, Chávez oli muiden samanmielisten upseerien kanssa perustamassa vallankumouksellista ryhmittymää armeijan sisälle. Ryhmittymä sai nimekseen *Movimiento Bolivariano Revolucionario 200* eli Vallankumouksellinen bolivariaaninen liike 200. Jo tässä vaiheessa Chávez siis yhdisti itsensä Bolívarin perintöön. (Figueroa 2006, 202.)

Vallankumousliikkeen perustamisen taustalla voidaan nähdä Venezuelan silloinen poliittinen tilanne. Maan talous oli kriisissä, korruptio rehotti ja pahamaineiset uusliberalistiset rakennesopeutusohjelmat leikkasivat kansalaisten elintasoja. Vallankumouksellisten tyytymättömyys kulminoitui vuoden 1992 vallankaappausyritykseen, jota Chávez johti. Yritys ei kuitenkaan tuottanut tulosta, vaan maan hallitukselle uskollinen osa armeijasta kykeni lyömään Chávezin joukkoineen. Vaikka Chávez ei tavoitteessaan onnistunutkaan, hänen johtamansa liike saavutti joka

tapauksessa suosiota kansan keskuudessa. (Figueroa 2006, 202; Hawkins 2003, 1140–1141.)

Vallankaappauksen epäonnistuminen vei Chávezin vankilaan, mutta hän ei lopettanut poliittista toimintaansa. Kun Chávez vuonna 1994 armahdettiin, hänen liikkeensä alkoi organisoitua julkisesti. Ensin Chávez piti etäisyyttä institutionalisoituneeseen politiikkaan, mutta armeijan ulkopuolisen tukijoukon kasvaessa entinen vallankumousliike järjestäytyi varsinaiseksi puoluepoliittiseksi toimijaksi. (Hawkins 2003, 1141–1142.)

Vuonna 1998 Chávez osallistui presidentinvaaleihin ja voitti ne selvällä erolla muihin ehdokkaisiin nähden (Valtonen 2001, 401). Chávezin valtaannousun taustavoimana voidaan pitää ennen kaikkea äänestäjien täydellistä turhautumista poliittiseen järjestelmään ja perinteisiin puolueisiin. Julia Buxton (2008, 12, 14) on luonnehtinut, että vaaleja edeltävän 40 vuoden ajan Venezuela oli elänyt kahden suurpuolueen vuorotellen hallitsemassa näennäisdemokratiassa, joka pysyi pystyssä vaalipetoksen avulla. Buxtonin mukaan Chávez nousi poliittiselle areenalle kaiken tämän ulkopuolelta ja hänestä tuli vaihtoehto maata pitkään hallinneelle, rikkaalle valkoiselle eliitille. Vaalikampanjassaan Chávez hyökkäsikin voimakkaasti suurpuolueiden pysyväksi muodostunutta valta-asemaa vastaan (Keen & Haynes 2004, 504).

Valtaannousunsa jälkeen Chávez ryhtyi ensi töikseen ajamaan uutta perustuslakia, joka hänen mukaansa kitkisi vanhan järjestelmän korruptoituneisuuden. Perustuslaki, joka muun muassa pidensi presidentin valtakautta ja muutti maan virallisen nimen ”Venezuelan Bolivariaaniseksi Tasavallaksi”, hyväksyttiin kansanäänestyksessä vuonna 1999. Pian tämän jälkeen Chávez äänestettiin uudestaan presidentiksi uuden perustuslain edellyttämässä vaaleissa. Voitokkaiden äänestysten jälkeen hallitusvalta oli tiukasti Chávezin sekä hänen tukijoidensa käsissä ja vanhoista valtapuolueista tuli käytännössä merkityksettömiä (Buxton 2008, 13; Hawkins 2003, 1142; Valtonen 2001, 401.)

Taloudellinen taantuma ja huomattava inflaation kasvu kuitenkin laskivat Chávezin suosiota 2000-luvun alussa. Erityisesti aiemmin hallinnut eliitti sekä keskiluokka olivat presidenttiin tyytymättömiä. Vanhojen puolueiden heikkous johti Chávezin vastaiset protestit institutionalisoituneen politiikan ulkopuolelle, ja vuonna 2002, tasan kymmenen

vuotta omaa vallankaappausyritystään myöhemmin, Chávez joutui itse vallankaappauksen kohteeksi. Presidentti onnistuttiin tosin syrjäyttämään vain muutamaksi vuorokaudeksi, kunnes Chávezin tukijat ja hänelle uskolliset armeijan joukot palauttivat hänet taas valtaan. (Hawkins 2003, 1144; Keen & Haynes 2004, 505–506.)

Venezuela pysyi jakaantuneena vallankaappausyrityksen jälkeen. Talouselämän johtohahmot yrittivät vuonna 2003 Chávezin kaatamista yleislakolla, joka halvaannutti maan kahdeksi kuukaudeksi. Oppositio järjesti myös ylimääräisen kansanäänestyksen Chávezin luottamuksesta, mutta kannatuksen laskusta huolimatta presidentti selvisi siitä voittajana. Vuonna 2006 Chávez valittiin jatkokaudelle presidentinvaaleissa, ja muutama vuosi myöhemmin äänestäjät hyväksyivät hänen ehdotuksensa presidentin kausirajoituksen poistosta. Chávez tosin sai siunauksen ehdotukselleen vasta toisella yrittämällä. (BBC News 2012; Keen & Haynes 2004, 506.)

Vuonna 2011 Chávez kertoi sairastavansa syöpää, ja viime aikoina hän on viettänyt pitkiäkin aikoja Kuubassa saamassa hoitoa sairauteensa. Itse Chávez on kuitenkin pysynyt niukkasanaaisena terveydentilastaan. Epätietoisuus Chávezin kyvystä johtaa maata kasvoikin erityisesti ennen vuoden 2012 presidentinvaaleja, joissa presidentti tavoitteli jälleen jatkokautta. Terveyteensä kohdistuvista epäilyksistä huolimatta Chávez voitti vastaehdokkaansa vaaleissa ja sai mandaatin jatkaa Venezuelan johdossa vuoteen 2019 asti. (BBC News 2012.)

3.4 Chávezin politiikka käytännössä

Vaikka en työssäni varsinaisesti keskity Hugo Chávezin toteuttamaan käytännön politiikkaan, on syytä perehtyä lyhyesti siihen, mitä Chávezin bolivariaaniseksi vallankumoukseksi kutsuma ideologia pitää sisällään. Tärkeää tämä on ennen kaikkea siksi, että Chávezin politiikan sisällön tarkasteleminen auttaa ymmärtämään hänen puheitaan ja tekstejään oikeassa kontekstissa. Presidentin ideologia on myös tiiviissä yhteydessä Simón Bolívariin ja itsenäisyystaistelijaan liittyvään historiaan. Chávezin politiikka vaikuttaa historian käytön ja siitä tehtyjen tulkintojen taustalla, eikä Bolívariin liitettyjä merkityksiä ole mahdollista erottaa Chávezin omasta ideologiasta.

Hugo Cháveziin perehtyneet tutkijat ovat luonnehtineet hänen politiikkaansa monin eri tavoin. Jo yli vuosikymmenen kestänyttä hallintoa on pidetty utooppisena sosialismina, joka perustuu autoritaarisuuteen tai suoranaiseen sotilaalliseen diktatuuriin (Wilson 2008, 536). Toiset ovat kuitenkin nähneet Chávezin politiikan huomattavasti demokraattisempaan. Julia Buxtonin (2008, 11) mukaan Chávez kunnioittaa kansanvaltaa enemmän kuin usein väitetään ja suurten massojen tuki rajoittaa hänen poliittista liikkumavaraansa. Istvan Meszaros (2007, 67–68) puolestaan kokee Chávezin ennen kaikkea uudistavan demokratiaa ja palauttavan kansalle sille kuuluvan suvereniteetin. Kuten Cháveziin liitettyjen määrittelyjen moninaisuus osoittaa, Venezuelan nykyinen presidentti on omaperäinen hahmo, jota ei suoraan voida liittää samaan joukkoon Latinalaisessa Amerikassa tutuiksi tulleiden autoritaaristen johtajien kanssa. (Gott 2008, 476).

Valtaannousustaan lähtien Chávez on kutsunut poliittista toimintaansa vallankumoukseksi. Hänen mukaansa se edustaa katkosta vanhaan, korruptoituneena pidettyyn poliittiseen järjestelmään, joka edelsi Chávezin presidenttikautta. (Kozloff 2008, 113.) Aikaisemman järjestelmän vääristyneisyyttä vastaan Chávez hyökkäsi kokonaan uudella perustuslailla, jota säättävä kokous nimitti moniin keskeisiin virkoihin Chávezin kannattajia. Chávez onkin pyrkinyt ottamaan valtiolliset instituutiot tiukasti haltuunsa, ja yksi hänen kautensa keskeisistä piirteistä on ollut vallan keskittäminen presidentille. (Buxton 2008, 13; McCoy & Neuman 2001, 80–81.) Vallan keskittymisen taustalla voidaan toisaalta nähdä myös se, että oppositio on Chávezia boikotoidakseen jättäytynyt pois useista vaaleista (Krauze 2008, 300).

Chávezin ”vallankumousta” on luonnehdittu sosialistiseksi, ja presidentti onkin käyttänyt vasemmistolaisia ajattelijoita ideologiansa tukena. Itse Chávez julisti sosialismin tavoitteekseen ensimmäistä kertaa vuonna 2005. (Bruce 2008, 1; Wilson 2008, 527.) Omien sanojensa mukaan hän tavoittelee ”2000-luvun sosialismia”, joka ei perustu mihinkään tiettyyn malliin, vaan yrittää toteuttaa sosialistisia ihanteita ennen näkemättömällä tavalla (Buxton 2008, 15; Wilpert 2006). Chávezin ideologian vasemmistolaisuus tulee ehkä parhaiten esiin hänen talouspolitiikassaan. Venezuela on Chávezin johdolla pyrkinyt vastustamaan rajoittamatonta markkinataloutta ja haastamaan

uusliberaalin talousmallin. Valtio on lisännyt yksityisen sektorin sääntelyä ja muuttanut omistussuhteita kansallistamalla tärkeitä yrityksiä. Chávezin valtakaudella on tuettu myös muiden ei-yksityisten tuotantomuotojen, kuten osuuskuntien perustamista. (Buxton 2008, 11, 14; Gott 2008, 480; Kozloff 2008, 45–46.)

Gregory Wilpert (2006) ja Victor Figueroa (2006, 210) ovat huomauttaneet, että vaikka Chávez on pyrkinyt sääntelemään yksityistä tuotantoa ja taistelemaan kapitalismia vastaan, suurin osa taloudellisesta vaihdosta Venezuelassa tapahtuu edelleen markkinoilla. Chávezin politiikka ei ole kyennyt uhmaamaan kapitalistista järjestystä kokonaisuudessaan, vaan tilaa on jäänyt myös vapaalle vaihdolle ja yksityisille investoinneille. Toisaalta yksityisyritysten ja markkinamekanismin on kuitenkin nähty kärsineen valtion vahvasta kontrollista. Myös inflaatiosta on viime vuosina tullut vakava ongelma maassa. (Krauze 2008, 124, 295.)

Vasemmistolaisina voidaan pitää myös Chávezin tavoitteita tulonjaon tasoittamisesta ja köyhyyden vähentämisestä. Presidentti on toistuvasti luvannut parantaa köyhimmän kansanosan asemaa ja Chávezin kauden aikana valtio onkin ottanut vahvan roolin sosiaalisten ohjelmien toteuttamisessa. Koska Venezuelan öljytulot ovat miltei koko 2000-luvun ajan olleet poikkeuksellisen suuria, rahaa sosiaalipolitiikkaan on riittänyt. (Buxton 2008, 19–20; McCoy & Neuman 2001, 80–84.) Chávezin suorat sosiaaliset ohjelmat, joilla on pyritty ohittamaan byrokraattinen valtiokoneisto, ovat keskittyneet erityisesti koulutukseen, terveydenhuoltoon, asumiseen ja työllisyyteen. Projektien toteuttamisesta ovat usein vastanneet armeijan joukot, joita Chávez on yrittänyt integroida ympäröivään yhteiskuntaan. (Figueroa 2006, 207; Krauze 2008, 282, 304.)

Opposition edustajille nykyhallinnon sosiaalipoliittiset toimet ovat näyttäneet Chávezin harjoittaman populismin jatkeena. Heidän mukaansa massiivisilla avustusohjelmilla on tähdätty lähinnä vain äänten ostamiseen ja presidentin henkilökohtaisen suosion kasvattamiseen. Sosiaalisia ohjelmia on myös moitittu tuhlaileviksi ja tehottomiksi. (Krauze 2008, 85, 309–315.) Chávezin sosiaalipolitiikkaan perehtynyt Sara Miller Llana (2009) huomioi sosiaalisten ohjelmien epäkohdat, mutta näkee Chávezin ansiona sen, että sosiaaliset kysymykset on nostettu keskiöön käytännössä kaikilla yhteiskunnan sektoreilla.

Vasemmistolaiseksi tai sosialistiseksi tulkittavan politiikan lisäksi kansallinen itsemäärääminen ja suoranainen nationalismi korostuvat Chávezin ajattelussa. Venezuelan nykyinen hallinto on pyrkinyt vähentämään ulkomaisten intressien vaikutusta kansallisen politiikan taustalla ja tavoitellut mahdollisuutta toteuttaa itsenäistä, riippumatonta politiikkaa. Omien sanojensa mukaan Chávez taistelee ”ulkomaista imperialismia” vastaan. Myös valtion omavaraisuus on Chávezille tärkeä teema, ja tietynlainen resurssinationalismi vaikuttaakin hänen politiikkansa taustalla. Nyky-Venezuelassa nationalistinen vivahde on lisäksi nähtävissä valtion tukemassa kulttuurissa ja opetuksessa. (Kozloff 2008, 4, 95–109; Wilpert 2006; Wilson 2008, 526.)

Latinalaiseen Amerikkaan kohdistuvan imperialismiin edustajana Chávez näkee ennen kaikkea Yhdysvallat. Venezuela on viime vuosina toistuvasti ajautunut riitoihin maan kanssa, ja Yhdysvalloista onkin tullut Chávezin hallinnon keskeisin vihollinen. Chávez itse on kokenut oman politiikkansa toimivan Yhdysvaltojen harjoittaman politiikan vastapainona. Vihamielisyydet Yhdysvaltojen kanssa eivät kuitenkaan ole vain Chávezista lähtöisin, vaan myös tämä Amerikan mantereen suurvalta on kokenut Venezuelan nykyhallinnon uhkana edulleen ja tukenut esimerkiksi Chávezia vastaan suunnattua vallankaappausyritystä. Ystäviä Chávez on puolestaan pyrkinyt hankkimaan pääasiassa muualta Latinalaisesta Amerikasta. Yhdysvaltojen valtaa vastustaakseen Chávezin hallinto on tavoitellut alueellista integraatiota ympäröivien maiden kanssa. Erityisesti yhteistyö aatteellisesti samankaltaisten Kuuban ja Bolivian hallitusten kanssa on ollut tiivistä. (Buxton 2008, 13, 17–18; McCoy & Neuman 2001, 80, 84.)

Niin Yhdysvallat kuin Venezuelan sisäinenkin oppositio ovat kritisoineet Chávezia yksinvaltiudesta. Presidentin suhtautuminen demokratiaan onkin jossain määrin ongelmallinen. Chávezin poliittinen ura lähti liikkeelle vallankaappausyrityksestä, ja 1990-luvulla ennen valtaannousuaan hän totesi haastattelussa liberaalin demokratian ajan olevan ohi. Chávezin kannattajat kuitenkin pitävät Venezuelan vaalijärjestelmää varsin luotettavana ja muistuttavat, että demokraattisia vaaleja on Chávezin aikana järjestetty enemmän kuin edeltävinä vuosikymmeninä yhteensä. Myös Chávez itse vakuuttaa kuuntelevansa kansan ääntä ja sitoutuvansa vaalien tuloksiin. (Krauze 2008, 91, 131, 289.)

Vaikka Chávezin demokraattisuus on kyseenalaistettu ja valtaa on nykyisen hallinnon aikana keskitetty presidentin käsiin, Chávez on myös pyrkinyt uudistamaan demokratian käytäntöjä. Hän on lisännyt suoria kansanäänestyksiä ja osallistavaa demokratiaa, jonka avulla kansalaiset ovat voineet ottaa osaa päätöksentekoon ja tuoda omia intressejään esiin. Chávezin julkilausuttuina tavoitteina ovat olleet kansan ja valtaapitävien välisen yhteyden muodostaminen sekä alempien yhteiskuntaluokkien nostaminen politiikan kentälle. Vaaliosallistuminen sekä politiikka kohtaan tunnettu kiinnostus ovatkin Venezuelassa viime vuosina nousseet. (Figueroa 2006, 206–207; Wilpert 2006.)

Demokratian näkyvimmit muodot, kuten vaalit ja kansanäänestykset, saattavat Venezuelassa toimia, mutta Chávezilla on nähdäkseni ollut ongelmia niin sanotun demokratian hengen ja tiettyjen siihen erottamattomasti kuuluvien periaatteiden kunnioittamisessa. Chávez käyttää aggressiivista, populistisella tavalla köyhään kansanosaan vetoavaa retoriikkaa, joka perustuu luokkajakoon ja leimaa ”eliitit” syyllisiksi maan ongelmiin. Poliittiseen oppositioon Chávez viittaa yleisesti ”oligarkiana”. Polarisaatio ja vastakkainasettelu ovatkin kasvaneet Venezuelassa huomattavasti, ja Chávezin retoriikka, joka jakaa kansalaiset hyviin ja pahoihin, isänmaallisiin ja pettureihin, on etäännyttänyt monet poliittiset toimijat. (Krauze 2008, 80, 134, 280; McCoy & Neuman 2001, 80, 85.)

Chávezin hyökkäykset ”pettureita” vastaan eivät ole kuitenkaan jääneet vain retoriikan tasolle. Presidentillä on ollut taipumus rangaista niitä vastustajiaan, joita hän on pitänyt uhkana vallalleen. Esimerkiksi nykyhallintoa kritisoineet tiedotusvälineet ja suuret yksityisen sektorin yritykset ovat joutuneet Chávezin hampaisiin, ja niillä on ollut vaikeuksia saada toimintaansa tarvittavia lupia tai rahoitusta. Virkoja jakaessaan Chávez on suosinut omia tukijoitaan, mikä on sotinut hänen peräänkuuluttamaansa tasa-arvon periaatetta vastaan. Syrjinnän kohteeksi joutuneet opposition edustajat ovat nähneet Chávezin solidaarisuuden ja hänen demokraattisten uudistustensa ylettyvän vain niihin, jotka ovat presidentin kanssa samaa mieltä. Vastustajien piirissä Chávezin hallintoa onkin luonnehdittu ”poliittiseksi apartheidiksi”. (Kozloff 2008, 146; Krauze 2008, 82; Wilpert 2006.)

4 ITSENÄISYYSTAISTELIJAN MONET KASVOT

Vaikka Simón Bolívar on kenties Latinalaisen Amerikan tunnetuin historiallinen henkilö, hänen ajatusmaailmansa johdonmukainen läpikäynti ei ole yksinkertaista. Bolívarista on kyllä kirjoitettu satoja teoksia ja artikkeleita, mutta kirjoittajien näkemyksissä ja painotuksissa on monin paikoin huomattaviakin eroja. Näihin tulkintaeroihin vaikuttavat usein historioitsijoiden erilaiset ideologiset ja maantieteelliset taustat, mutta Bolívar ei itsessäänkään tehnyt tutkijoiden työtä helpoksi.

Itsenäisyystaistelija Bolívar oli monimutkainen ja välillä ristiriitainenkin persoona. Hän puhui paljon ja taitavasti, mutta puheiden julistukset eivät aina vastanneet käytännön toimia. Erityisesti Bolívarin elämän loppuvaiheessa hänen ajatusmaailmansa tuntuu ainakin jossain määrin eronneen niistä ideoista, joita hän esitti itsenäisyystaistelun alkuvuosina.

Myös historiallinen tilanne, jossa Bolívar toimi, oli poikkeuksellinen. Itsenäistymisen aikakausi oli Latinalaisessa Amerikassa suurin mullistus sitten espanjalaisten saapumisen, ja sota sekä poliittinen epävarmuus varjostivat Bolívarin elämää jatkuvasti. Sotaisassa ja paikoin kaoottisessakin tilanteessa ideaaleja ja yleviä periaatteita oli usein vaikea sovittaa yhteen käytännön politiikan kanssa. Tämän vuoksi onkin hankalaa muodostaa täysin yksiselitteistä kuvaa Bolívarin ideologiasta. Bolívar itsekin luonnehti itseään sanoilla ”*el hombre de las dificultades*”, vaikeuksien mies (Lynch 2006, 197).

Vaikeuksien keskellä Bolívar oli kuitenkin äärimmäisen kunnianhimoinen ja tietoinen omasta erityisasemastaan Etelä-Amerikan itsenäisyssankarina. Hän näki paljon vaivaa vaaliakseen mainettaan ja varmistaakseen jälkipolvien arvostuksen. Jotkut Bolívariin perehtyneet kirjoittajat ovatkin nähneet hänen poliittisen toimintansa pohjautuneen ennen kaikkea ehtymättömään vallanhaluun ja olleen esimerkki henkilökeskeisyydestä, joka sisältyy latinalaisamerikkalaiseen poliittiseen kulttuuriin. (Slatta & De Grummond 2003, 6).

Toisaalta Bolívaria on kuitenkin pidetty johtajana, joka ei nojannut henkilökohtaiseen valtaan, vaan pyrki institutionalisoimaan edustamansa vallankumouksen ja löytämään

kestävän poliittisen ratkaisun. Bolívarin elämää tutkineen John Lynchin (2006, 99, 146, 294) mukaan itsenäisyystaistelijaa ohjasivat monissa tilanteissa vallanhimon sijaan suuremmat hyveet, kuten vapaus ja itsenäisyys, eikä hän ollut niinkään kiinnostunut tavanomaisesta hallitsemisesta. Silloin, kun Bolívarille tarjottiin korkeita virkoja tai laajoja valtaoikeuksia, hän otti ne vastaan vastahakoisesti.

Simón Bolívariin perehtyneet yhdysvaltalaiset tutkijat Richard W. Slatta ja Jane Lucas De Grummond (2003, 310) huomauttavat nähdäkseni aivan oikein, että on olemassa useita Bolíviareja. Toisaalta Bolívar toimi demokratian esitaistelijana Latinalaisessa Amerikassa, mutta toisaalta hänen politiikassaan oli vahvoja autoritaarisia piirteitä. Hän vannoi periaatteiden nimeen, mutta toimi käytännön ehdoilla. Toiset pitävät Bolívaria nationalistisena ajattelijana, kun taas toiset korostavat hänen universaalia suuntautumistaan. Yhteiskunnallisten uudistusten suhteen häntä on puolestaan luonnehdittu niin vallankumoukselliseksi kuin konservatiiviseksi. Bolívar-historioitsija David Bushnell (1986) on todennut, että Bolívarin jälkeensä jättämät tekstit ovat kuin Raamattu tai Shakespearen kirjoitukset: niistä on löydettävissä jotain kaikkien argumenttien tueksi.

Bolívarin monikasvoisuudella onkin merkitystä analysoitaessa sitä, millaisen kuvan Hugo Chávez itsenäisyystaistelijasta antaa. Bolívarin ideologian mutkikkuus ja tilannesidonnaisuus mahdollistaa erilaiset tulkinnat ja tarjoaa helposti muokattavaa materiaalia historian poliittista käyttöä varten. Voidaan ajatella, että itsenäisyystaistelijaan liittyvä monitahoinen historia edustaa Koselleckin muotoilemaa kokemustilaa ja niitä menneisyyden periaatteita, joita nykyisillä tulkinnoilla venytetään. Retoriikassaan Chávezilla on mahdollisuus tehdä oma tulkintansa kansallista sankaria ja korostaa tiettyjä ajatuksia toisten kustannuksella. Olennaista on nimenomaan se, mikä Bolívarin monista puolista nousee esiin Chávezin puheissa ja teksteissä sekä se, millaisia merkityksiä hän Bolívariin liittää.

Tässä luvussa luon historian tutkijoihin tukeutuen katsauksen Bolívarin ideologian keskeisiin piirteisiin. Tarkoitukseni on tuoda näin esiin itsenäisyystaistelijan eri kasvot. Paikoin nämä kasvot näyttävät ristiriitaisina, ja siksi ristiriitaisuuksilta ei voida tässä yhteydessä täysin välttyä. On kuitenkin muistettava, että mitään historiankirjoitusta ei voida pitää absoluuttisena totuutena, vaan se pitää aina sisällään

tulkitsemista ja valintoja. Vaikka pyrin muodostamaan oman käsitykseni erilaisten ja toisiaan täydentävien lähteiden pohjalta, kyseessä on kuitenkin edelleen yhdenlainen tulkinta.

4.1 Liberaalit periaatteet

Venezuelan yläluokkaan kuulunut Bolívar oli aikanaan moderni ajattelija eliitin keskuudessa. Viettäessään aikaa Euroopassa 1800-luvun vaihteessa hän tutustui uusimpiin ideologisiin virtauksiin, kuten valistukseen. Bolívar luki ahkerasti valistuksen ajan kirjailijoita; ennen kaikkea Rousseau, Montesquieu ja Voltaire kuuluivat hänen suosikkeihinsa. Lisäksi Ranskan vallankumouksen esiin nostamat periaatteet vaikuttivat Bolívarin ajatteluun. Bolívarin aatemaailma ja hänen toimintansa heijastivatkin selvästi ajan ihanteita. (Lynch 2006, 28–30.)

Vaikka monet Bolívarin ideat pohjautuvat valistusajatteluun, hän ei kuitenkaan suoraan seurannut eurooppalaista aateperintöä. Itsenäisyystaistelijan ajatusmaailman taustalla olivat sen sijaan Latinalaisen Amerikan omat tarpeet. Esimerkiksi Bolívarille tärkeä ajatus ihmisen luonnollisesta vapaudesta ei eurooppalaisessa muodossaan ollut sovellettavissa hänen oman maanosansa todellisuuteen. Valistusfilosofien käsitys vapaudesta ei ollut Bolívarin mielestä tarpeeksi vallankumouksellinen, eivätkä he tarkastelleet vapauden käsitettä kansojen välisissä suhteissa. Eurooppalaisille ajattelijoille kyse ei ollut siirtokuntien vapautumisesta tai uusien valtioiden itsenäistymisestä. (Lynch 2006, 30–32, 34–36.)

Niinpä Bolívarin tulikin tukeutua omaan ajatukseensa vapaudesta ja kansallisesta itsemääräämisoikeudesta. Hän pyrki täyttämään valistusfilosofien jättämän aukon vapauden käsitteen ja kansojen itsenäisyyden välillä. (Lynch 2006, 36, 48.) Keskeistä Bolívarille näyttääkin olleen juuri tietyn kansan vapaus sekä kansallinen ote, ja teoreettisen vapauden sijaan nimenomaan itsenäisyys ja itsemäärääminen nousivat hänen kiihkeimmiksi tavoitteikseen.

Kansalliseen itsemääräämiseen Bolívar yhdisti kiinteästi ajatuksen kansan suvereniteetista. Hän puhui toistuvasti, ehkä useammin kuin mistään muusta aiheesta, kansan vapaasta tahdosta ja sitoutumisesta yleiseen mielipiteeseen. Kansa on Bolívarin mielestä ainoa legitiimi auktoriteetti ja sen tahto on voimista suurin. Tästä seuraa myös se, että kansan enemmistö on aina oikeassa. (Lynch 2006, 117; Salcedo Bastardo 1982, 112–113, 122, 232.) Bolívarin retoriikkaan vaikuttaakin sisältyvän ajatuksia, jotka nykyään voitaisiin tulkita tietyllä tapaa populistisiksi.

Puheissaan Bolívar esittää myös demokraattiset vaalit tärkeinä kansalaisten vapaan tahdon toteutumiseksi. Omalla äänellään yksilön on mahdollista osallistua lakien säätämiseen ja harjoittaa hänelle kuuluvaa suvereniteettia. Äänestämisen myötä kansalaisista tulee myös samanarvoisia lain edessä, mikä korostaa rehellisten vaalien merkitystä. (Salcedo Bastardo 1982, 113–114.) Bolívarille lait olivat kansan tahdon ilmentymiä ja hän uskoikin oikeusvaltioon ja perustuslailliseen hallintoon. Itsenäisyystaistelija pyrki myös pitämään kiinni kerran säädetyistä perustuslaista. Hänen mukaansa tällaista ”yhteiskuntasopimusta” ei ollut mahdollista jatkuvasti muuttaa. (Lynch 2006, 178, 284–285.)

Yksi keskeisistä teemoista, joita Bolívar piti esillä, oli ihmisten välinen tasa-arvo. Hänen mukaansa tasa-arvo on kaikkien oikeuksien perusta, joka tulee lainsäädännöllä turvata. Bolívar vaati julistuksissaan tasa-arvoisia mahdollisuuksia kaikille syntymätaustasta riippumatta, ja näki esimerkiksi koulutuksen keinona näiden mahdollisuuksien vahvistamiseen. Sitoutuminen tasa-arvoon, ainakin ajatuksen tasolla, tuli ilmi myös vaatimuksessa orjuuden lopettamisesta. Tämä oli yksi niistä harvoista tavoitteista, joista Bolívar ei missään elämänsä vaiheessa päästänyt irti. (Lynch 2006, 285; Salcedo Bastardo 1982, 199–202.)

Vallankäytön rakenteita pohtiessaan Bolívar luotti Montesquieun hahmottelemaan vallanjako-oppiin, joka hänen mielestään edisti demokratian toteutumista. Erityisesti tuomiovallalle Bolívar oli itsenäisen Venezuelan alkuvuosina valmis antamaan varsin autonomisen aseman. Ainakin teoriassa Bolívar siis vastusti vallan keskittämistä yksiiin käsiin ja puhui demokraattisen tasavallan puolesta. (Salcedo Bastardo 1982, 125–126.)

Uuden kansakunnan rakennustyössä Bolívar tukeutui benthamilaiseen utilitarismiin ja vannoni suurimman mahdollisen onnellisuuden nimiin. Sosiaalinen turvallisuus ja yhteiskunnallinen vakaus olivat Bolívarille ideoita, joista mahdollisimman monen tulisi voida nauttia. (Lynch 2006, 38.) Itse Bolívar koki olevansa tämän yhteisen hyvän palveluksessa (Salcedo Bastardo 1982, 118).

4.2 Autoritaarinen käytäntö

Vaikka Bolívarin ajatusmaailma pitää sisällään monia edistyksellisiä ideoita, käytännön todellisuus oli usein kuitenkin kaukana puheiden jaloista periaatteista. Itsenäisyysotien keskellä elävä 1800-luvun Etelä-Amerikka ei ollut helpoin ympäristö toteuttaa vapauden, demokratian ja tasa-arvon ihanteita. Aika, paikka ja olosuhteet rajoittivatkin Bolívarin ideologista ajattelua (Lynch 2006, 33).

Ideologioiden sijaan Bolívaria ajoivat eteenpäin käytännön tarpeet. Hän oli sotapäällikkö ja vallankumouksellinen, joka ei välittänyt teorioista, vaan toimi vallitsevan tilanteen ehdoilla. Periaatteet tuli Bolívarin mukaan soveltaa käytäntöön, eivätkä teoreettiset ideat olleet hänelle itsenäisyysvaatimuksen ja vapaustaistelun syitä, vaan enemmänkin keinoja puolustaa vallankumousta ja oikeuttaa se. Bolívar oli ennen kaikkea realistinen, ei idealistinen. (Lynch 2006, 29, 287; Salcedo Bastardo 1982, 124–125.)

Myöskään hallintoa tai lainsäädäntöä ei Bolívarin mielestä pitäisi järjestää abstraktien, filosofisten periaatteiden mukaan. Sen sijaan instituutioiden tuli olla toimivia ja heijastaa maan ominaispiirteitä. Korkealentoiset ideat olivat Bolívarille toissijaisia, kun hän pohti, mikä on sopivaa itsenäistyvälle Etelä-Amerikalle. (Lynch 2006, 33, 68.) Käytännön ensisijaisuus tulee hyvin esiin Bolívarin analysoidessa ensimmäisen itsenäistymisyhtymisen epäonnistumiseen johtaneita syitä:

Periaatteet, joihin lainsäätäjämme tukeutuivat, eivät olleet niitä, joista he oppisivat käytännön hallinnon taidon, vaan niitä, jotka tietyt utopistisia tasavaltoja mielikuvituksessaan luoneet idealistit ovat muotoilleet. He ovat tehneet tämän saavuttaakseen poliittisen täydellisyyden, olettaen, että ihmisrotu voi tulla täydelliseksi. Tästä syystä filosofit ovat olleet johtajiamme, filantropia

lainsäädäntömme, dialektiikka taktiikkamme ja sofistit sotilaitamme. Tällaiset vääristyneet periaatteet ja tapahtumat järjestyivät perusteellisesti sosiaalista järjestystä, ja valtio luisui nopeasti ja väistämättä yleiseen hajaannukseen. (Bolívar 1983, 66.)

Bolívarin vahva sitoutuminen poliittiseen realismiin johti toimiin, jotka eivät aina olleet linjassa hänen julkilausuttujen tavoitteidensa kanssa. Itsenäisyystaistelija pyrki soveltamaan vallitsevaan tilanteeseen julistustensa keskeiset periaatteet, vapauden, tasa-arvon ja kansan suvereeniuden, mikä usein tarkoitti niiden rajoittamista. John Lynchin (2006, 122) mukaan Bolívarin käytännön politiikassa onkin havaittavissa tiettyjä epädemokraattisia piirteitä.

Autoritaarisempi Bolívar tulee esiin ennen kaikkea itsenäisyysankarin elämän loppuvaiheessa. Hänen epäluottamuksensa Ranskan vallankumouksen ja valistusfilosofien vaalimiin periaatteisiin kasvoi, ja hän pyrki kasvattamaan omaa valta-asemaansa. Bolívar kannatti vahvaa keskusvaltaa ja ajoi perustuslakiin vaatimusta elinikäisestä presidentistä. Muutama vuosi ennen kuolemaansa Bolívar sai maansa kongressilta rajattomat vallankäyttöoikeudet ja nousi käytännössä diktaattorin asemaan. Bolívarin dikatuuri oli monella tapaa alistava ja sortava, mutta edelleen hän vannoi olevansa kansan tahdon palveluksessa. (Bushnell 1983 65–68; Lynch 2006, 77, 121.)

Bolívarin mukaan liberalismi ja valtiollisten instituutioiden vallanjako olivat menneet liian pitkälle, ja hän pyrkikin vahvistamaan toimeenpanovaltaa lainsäädäntö- ja tuomiovallan kustannuksella (Bushnell 1983, 75–76). Koska Bolívar tavoitteli vapautta toteuttaa omaa vallankumouksellista agendaansa ilman institutionaalisia rajoitteita, hän keskitti vallan itselleen. Hän ei hylännyt liberaaleja arvoja periaatteina, mutta halusi nyt ottaa suuremman, lähes yksinvaltaisen roolin niiden toteuttamisessa. Demokratia näyttäytyi Bolívarille liiksi anarkian kaltaisena. (Lynch 2006, 204, 238–239.)

Venezuelan ehkä tunnetuin Bolívar-historioitsija José Luis Salcedo Bastardo (1982, 131–133) onkin todennut, että yhteiskunnallinen epäjärjestys ja anarkia olivat Bolívarin suurimpia vihollisia. Autoritaarisella otteella itsenäisyystaistelija pyrki hillitsemään näitä ongelmia, jotka uhkasivat juuri itsenäistynyttä valtiota. Läpi elämänsä Bolívar etsi

välimuotoa täydellisen vapauden ja autoritarismin, anarkian ja tyrannian välillä. (Lynch 2006, 204, 284.)

Vaikka kansan suvereniteetti ja demokratian tärkeys olivat toistuvia teemoja Bolívarin puheissa, hän ei kuitenkaan juuri luottanut kansaan tai sen kykyyn päättää asioista. Suurin osa kansalaisista käyttäytyi Bolívarin mukaan epärationaalisesti, eikä tiennyt omia etujaan. Bolívarin mielestä tärkeät päätökset on jätettävä sellaisten henkilöiden käsiin, joilla on päätösten tekemiseen vaadittavat kyvyt. (Lynch 2006, 94, 286; Salcedo Bastardo 1982, 116–117, 122.) Kansa oli aina oikeassa, mutta Bolívarin käsitys siitä, ketkä tätä erehtymätöntä kansaa edustavat, oli varsin kapea. Erityisesti kansan alimpien kerrosten ongelmana Bolívar näki kiihkomielisyyden sekä anarkian, ja siksi olikin parempi, että kyseiset ryhmät eivät osallistuneet päätöksentekoon. Täysin ehdoton Bolívarin tuomio ei kuitenkaan ollut. Tietämättömien ja Espanjan vallan aikana passiivisuuteen tottuneiden kansalaisten oli Bolívarin mukaan mahdollista kasvaa kunnan äänestäjiksi sivistyksen lisääntymisen myötä. (Ortiz Palanques 2007, 92–95.)

4.3 Yhtenäisyys vastauksena kaaokseen

Bolívarin autoritaarisen ja joskus hänen omien periaatteidensa kanssa ristiriitaan joutuneen politiikan taustalla oli nähdäkseni ennen kaikkea järkkymätön vaatimus uuden valtion yhtenäisyydestä. Tämä ajatus ohjasi Bolívarin poliittisia toimia kenties enemmän kuin mikään muu idea. Jakaantuneella kansakunnalla ei Bolívarin mukaan ollut edellytyksiä menestyä. (Salcedo Bastardo 1982, 193–195.) Itsenäistyneelle valtiolle perustuslakia säätäneessä Angosturan kongressissa hän määritteli tavoitteitaan yhtenäisyyden suhteen:

Kaikki moraalinen voimamme ei ole tarpeeksi pelastamaan vastasyntyntä tasavaltaamme tältä kaaokselta, ellemme liitä koko kansaa yhdeksi kokonaisuudeksi, hallintoa yhdeksi kokonaisuudeksi sekä lainsäädäntöä ja kansallista henkeä yhdeksi kokonaisuudeksi. Yhtenäisyys, yhtenäisyys, yhtenäisyys täytyy olla tunnuslauseemme. (Bolívar 1983, 150–151.)

Yhtenäisyyden varmistamiseksi Bolívar pyrki luomaan voimakkaan, keskitetyn valtion. Hän vastusti johdonmukaisesti federalismia, joka hänen mielestään johtaisi juuri

itsenäistyneiden valtioiden jakaantumiseen. Bolívar näki myös loppuunviedyn, kaikki eri intressit esiin tuovan demokratian uhkana yhtenäisyydelle. Demokraattisen päätöksenteon sijaan tarvittaisiin vahva valtiokoneisto, joka puolustaa ja säätelee valtion etuja. (Lynch 2006, 67–68.) Täysin edustuksellinen tai federalistinen hallinto vaatisi sellaisia poliittisia hyveitä ja taitoja, joita uusien valtioiden kansalaisilla ei Bolívarin mukaan vielä ollut (Salcedo Bastardo 1982, 124).

Bolívar piti myös eri eturyhmien välistä kilpailua negatiivisena. Hän ajatteli, että tällaisessa kilpailussa voi olla vain yksi voittaja muiden joutuessa murskatuksi. Näin ollen kilpailu ryhmittymien välillä soti juuri kansakunnan yhtenäisyyttä vastaan. (Ortiz Palanques 2007, 90–92.) Elämänsä loppuvaiheessa itsenäisyysankari suhtautui kielteisesti jopa vaaleihin, jotka hänen mukaansa aiheuttivat epävakautta ja murensivat tärkeää yhtenäisyyttä (Lynch 2006, 201–202; Salcedo Bastardo 1982, 127).

Ongelmallista vaaleissa oli Bolívarin mielestä ennen kaikkea se, että äänestäjät ajavat jonkun kapean ryhmän tavoitteita, eivätkä siksi tee kokonaisuuden kannalta järkeviä päätöksiä. Bolívar näki täysin vapaat vaalit siis haitallisina yhteistä etua ajatellen. Enemmistön päätös ei hänen mukaansa heijastanut sitä, mikä valtiolle olisi parasta. Sen sijaan vahva keskusvalta voisi hävittää eturyhmäkamppailun ja toteuttaa yhteistä etua täysmääräisesti. (Ortiz Palanques 2007, 92–93, 96.) Bolívar vaikuttaakin olleen sitoutunut ajatukseen siitä, että on mahdollista määritellä valtion tai kaikkien kansalaisten yhteinen etu. Hänen politiikkäkäsityksensä ei mielestäni huomioi ristiriitaisia intressejä eikä niiden yhteen sovittelua. Bolívarille politiikka ei näyttäydä konflikteina tai useiden mahdollisten vaihtoehtojen verkkona.

Erityisesti itsenäistymisen jälkeen vaatimukset yhtenäisyydestä, vakaudesta ja voimakkaasta keskusvallasta ilmenivät joskus opposition kovakätisenä kuriin laittamisena (Salcedo Bastardo 1982, 129–131). Bolívar jakoi ihmiset kahteen ryhmään: konservatiiveihin ja uudistajiin, ja koki itse olevansa muutoksen puolella perinnettä vastaan. Vaikka Bolívar tukeutui retoriikassaan edelleen valistuksen ajan ihanteisiin kaikkien yksilöiden oikeuksista, vapaudesta ja tasa-arvosta, hän oli kuitenkin valmis marginalisoimaan vastustajansa, joita hän piti tietämättöminä ja vahingollisina valtion edun kannalta. Sotaoloissa valtiomieheksi kasvanut Bolívar osasikin olla varsin armoton ja

suvaitsematon vastustajiensa mielipiteitä kohtaan. Varsinkin ennen kuolemaansa, kun hänen valtaoikeutensa olivat suurimmillaan, Bolívar kohdisti rajuja ja väkivaltaisiakin toimia salaliittolaisina pitämiään opposition edustajia kohtaan. Ankaraa suhtautumista vastustajiinsa hän perusteli nimenomaan yhtenäisyyden tarpeella. (Bushnell 1983, 78–79; Lynch 2006, 94, 144, 281–282.)

Painoarvo, jonka yhtenäisyys Bolívarin ajattelussa saa, on käsitykseni mukaan kuitenkin tiukasti sidoksissa Uudessa Granadassa 1800-luvun alussa vallinneeseen tilanteeseen. Vuosia kestäneen itsenäisyystaistelun aikana maa oli jakaantunut, paikoin kaaoksessakin, ja lukuisat eri ryhmittymät pyrkivät käyttämään tilanteen hyödykseen ja varmistamaan asemansa uudessa itsenäisessä valtiossa. Bolívarin vaatimus tiukasta keskushallinnosta, ja hänen jatkuva pyrkimyksensä ”yhdistää kansa” nousivat ennen kaikkea näistä epävakaina olosuhteista, jotka jatkuivat vielä pitkään itsenäistymisen jälkeenkin (Lynch 2006, 120). Voidaan myös nähdä, että negatiivisuus eturyhmien välistä kilpailua sekä edustuksellista demokratiaa kohtaan liittyi itsenäisyystaisteluun ja sodan aikaiseen tarpeeseen vahvasta, yhtenäisestä rintamasta (Ortiz Palanques 2007, 90–92, 96).

Mielestäni onkin tärkeää huomata, että Bolívarin yhtenäisyyttä korostavat, välillä autoritaarisia piirteitä saavat ajatukset ovat monilta osin sota-aikaan liittyvän poikkeustilan värittämiä. Itsenäisyystaistelijan edustama vallankumous toimi kontekstina, joka määritteli Bolívarin tavoitteet, ja kaottilinen tilanne vaati myös poikkeuksellisia keinoja. Bolívar itse perustelikin äärimmäisiä ja väkivaltaisia toimiaan epätavallisilla olosuhteilla (Lynch 2006, 80).

4.4 Universaali nationalisti

Bolívarin peräänkuuluttamaan yhtenäisyyteen liittyi kiinteästi myös ajatus kansakunnasta ja kansallisesta identiteetistä. Itsenäisyystaistelijan nationalismikäsitykseen perehtynyt Simon Collier (1983, 38) onkin huomauttanut, että kolonialismin vastaisella liikkeellä on käytännössä aina oltava jonkinlainen käsitys kansallisuudesta sekä kansakunnasta. Niinpä Bolívarinkin puhui paljon isänmaasta ja pohti usein uusien kansakuntien määrää ja muotoa. Hän näki kansallisvaltiot Espanjan vallan jälkeisen ajan järjestäytymismuotona, joiden

pohjalle kansallinen yhtenäisyys voitaisiin rakentaa. Itsenäistyneen valtion tueksi Bolívar pyrki luomaan kansallista tietoisuutta ja nostattamaan kansallista identiteettiä. (Collier 1983, 39–41; Lynch 2006, 111, 212.) Hänen mukaansa myös hallinnon tulisi perustua ”kansalliseen henkeen” (Pividal 2006, 152).

Bolívarin käsitys kansallisesta identiteetistä ylitti kuitenkin hänen oman valtionsa rajat. Hän näki espanjankielisen Amerikan yhtenäisenä ja puolusti maanosan oikeutta itsemääräämiseen kokonaisuudessaan. Hänen mukaansa niin kieli, uskonto, tavat, ihanteet kuin olosuhteetkin yhdistävät latinalaisamerikkalaisia ja tästä syystä taistelu ulkovaltaa vastaan oli tehtävä yhdessä koko mantereen voimin. (Lynch 2006, 93, 213; Pividal 2006, 101; Salcedo Bastardo 1982, 161–166.) Salcedo Bastardo (1982, 136–137, 160) korostaakin, että Bolívarille isänmaa tarkoitti koko espanjankielistä Amerikkaa ja hänen nationalisminsa taustalla vaikutti kontinentaalinen ajatus. Bolívar puhui varsin optimistisesti kansallisesta kohtalosta, joka johtaa Latinalaisen Amerikan menestykseen, ja maalaili suurin sanoin mantereen yhtenäisyyttä (Collier 1983, 45). Hän näki maanosan ”koko universumin toivona” (Bolívar 1983, 212).

Collierin (1983, 48–51) mukaan Bolívarin rajat ylittävä nationalismi ei ollut pelkkää retoriikkaa, vaan keskeinen aate itsenäisyystaistelijan ideologiassa. Hän pyrki luomaan espanjankielisten maiden välille yhtenäisyyttä ilmentävän valtioliiton, jolla olisi myös omaa päätösvaltaa. Yhteenliittymän tarkoituksena oli vahvistaa Amerikan turvallisuutta ja luoda mantereelle taloudellista vakautta (Lynch 2006, 216). Vaikka kontinentaalinen yhtenäisyys oli Bolívarille tärkeä tavoite, hän oli kuitenkin tietoinen pyrkimykseen liittyvistä ongelmista ja tunnusti sen, että eri kansoilla ja alueilla on erilaiset identiteetit, joita ei ole mahdollista häivyttää (Collier 1983, 46–47, 59–60).

Bolívar koki, että kolonialismi oli rikkonut tärkeän Latinalaisen Amerikan yhtenäisyyden ja asettanut siirtomaiden intressejä vastakkain. Hän kritisoikin voimakkaasti espanjalaista imperialismia sekä maan harjoittamaa alistusta ja riistoa. Nimenomaan Espanja oli ulkovalloista se, joka Bolívarin nationalismissa asettuu hänen oman maansa ja koko espanjankielisen Amerikan viholliseksi. (Lynch 2006, 93, Salcedo Bastardo 1982, 155.)

Kuubalainen historioitsija Francisco Pividal (2006, 66, 166–171, 196–216) pyrkii esittämään myös 1800-luvun alun Yhdysvallat Latinalaisen Amerikan yhtenäisyyden ja itsenäisyyspyrkimysten vastustajana. Hänen mukaansa Bolívar taisteli Espanjan ohella myös Yhdysvaltojen imperialismia vastaan. On totta, että Yhdysvallat ei juuri tukenut Latinalaista Amerikkaa sen itsenäisyyspyrkimyksissä ja Bolívar piti espanjankielisten maiden suhdetta nousevaan suurvaltaan jossain määrin ongelmallisena. Syynä tähän oli David Bushnellin (1986) mukaan pitkälti se, että Bolívar haki tukea Englannilta ja joutui siksi varomaan Yhdysvaltoja. Salcedo Bastardo (1982, 337) kuitenkin huomauttaa, että Yhdysvallat oli Bolívarille ennen kaikkea esikuva, jossa poliittiset hyveet ja vapaus kukoistivat. Lisäksi maa oli itsenäistymisellään näyttänyt muille Amerikan valtioille arvokasta esimerkkiä. Myös Lynchin (2006, 216) mukaan Bolívar kunnioitti Yhdysvaltojen vallankumouksellista perinnettä sekä sosiaalisia uudistuksia, joita maassa oli tehty. Vaikuttaakin siltä, että Bolívarin suhtautuminen Yhdysvaltoihin oli huomattavasti avoimempaa kuin Pividal antaa ymmärtää.

Varsin avoimesti Bolívar suhtautui myös Englantiin. Kuten edellä mainittiin, hän pyrki yhteistyöhön aikansa suurvallan kanssa ja toivoi sen suojelevan vasta itsenäistyneitä Latinalaisen Amerikan maita. Bolívar toivoi Englannin saavuttaman menestyksen auttavan myös hänen oman maaosansa maita kehittymään vakaiksi kansakunniksi. Hurjimmissa suunnitelmissaan itsenäisyystaistelija hahmotteli jopa laajaa liittoa Englannin ja Latinalaisen Amerikan maiden välillä, joka ennen pitkää liittäisi kaikki maailman valtiot yhteen. (Collier 1983, 53–54; Lynch 2006, 216–217.)

Bolívarin avaramielinen suhtautuminen muihin valtioihin tuntuu vahvistavan Collierin (1983, 42) huomion siitä, että itsenäisyysankarin nationalismi ei ollut eksklusiivista tai kapeaa. Kansakuntaa ja kansallista identiteettiä käsitellessään Bolívar keskittyi valtion suvereniteettiin ja Latinalaisen Amerikan etuihin, mutta etnisyydellä, kielellä, uskonnolla tai kulttuurilla ei hänen ajattelussaan ollut merkitystä. ”Isänmaan” tärkein ominaisuus oli Bolívarin mukaan se, että se kunnioittaa kansalaistensa oikeuksia ja ihmisyyttä. Kansanluonteesta tai mistään sitä vastaavasta Bolívar ei koskaan puhunut. Lisäksi hän oli valmis avaamaan maansa rajat maahanmuuttajille ja ulkomaalaisille vaikutteille. (Collier 1983, 42–44; Lynch 2006, 212; Salcedo Bastardo 1982, 189–191.) Olennaista Bolívarin nationalismikäsitelyssä onkin nähdäkseni sen avoimuus. Hänen ideansa vapaudesta oli

universaali ja hän korosti yleismaailmallisia, kaikille yhteisiä arvoja. Vaikka Bolívar tavoitteli voimakkaasti kansallista itsemääräämistä, hänen suhtautumisensa muihin kansoihin ja valtioihin pysyi avoimena.

Kuten miltei kaikkia Bolívarin ajatuksia, myös hänen kansallisajatteluaan on tulkittava suhteessa itsenäistymisen ajan tilanteeseen. Silloin, kun nationalismi korostui Bolívarin ideologiassa, syy vaikuttaa usein olleen kolonialismin vastaisessa taistelussa, joka rakentui pitkälti kansallisen identiteetin varaan. John Lynch (2006, 212) huomauttaakin, että Bolívarin nationalismi vastasi ennen kaikkea Espanjan vallan aiheuttamaan paineeseen. Myös kansakunnan nuoruus lisäsi tarvetta kansallisen identiteetin luomiseen (Salcedo Bastardo 1982, 234). Bolívar ei kuitenkin jäänyt kapean kansallisajattelun vangiksi, vaan haastoi ideoillaan niin maiden kuin mantereidenkin välisiä rajoja.

4.5 Vallankumouksellinen konservatiivi

Bolívar taisteli raivokkaasti itsenäisyyden puolesta, mutta mikä oli hänen panoksensa yhteiskunnallisten ja sosiaalisten uudistusten suhteen? Kenen etua itsenäisyystaistelija ajoi? Salcedo Bastardo (1982, 210–213, 236) esittää Bolívarin sosiaalisen vallankumouksen airuena, joka puolusti erityisesti heikoimpien oikeuksia. Hänen mukaansa Bolívar tavoitteli sosiaalista oikeudenmukaisuutta, mikä ilmeni vaatimuksina orjien vapauttamisesta, työolojen parantamisesta ja maanomistussuhteiden muuttamisesta. Salcedo Bastardo (1982, 145–146) näkee Bolívarin pyrkineen edistämään tasa-arvoa erityisesti Espanjalta takavarikoitua omaisuutta jaettaessa. Varsin tärkeää Bolívarille oli se, että valtio ottaa vahvan roolin sosiaalisia uudistuksia toteutettaessa (Salcedo Bastardo 1982, 225–226).

Erityisesti Bolívar puhui koulutuksen puolesta. Hänen mukaansa koko kansakunnan menestyksenkäs tulevaisuus riippuu koulutuksesta, joka tekee ihmisistä vastuullisia kansalaisia ja tukee heidän vapautensa toteutumista. Itsenäisyystaistelijan asenne oli positiivinen myös korkeampia tieteitä kohtaan. Tietyissä valintatilanteissa Bolívar asettikin koulutuksen etusijalle valtion muihin tehtäviin verrattuna. (Salcedo Bastardo 1982, 216–225.)

Talouspolitiikassa Bolívarin julkilausuttu tavoite oli vähentää köyhyyttä talouskasvun avulla ja pienentää kuilua köyhien ja rikkaiden välillä. Talouskasvun saavuttamiseksi hän suositteli vapaakauppaa ja taloudellista liberalismia. Bolívar tavoitteli ulkomaalaisia investointeja ja vastusti monopoleja tai ylenpalttista protektionismia. Talouspolitiikan saralla valtion ei Bolívarin mielestä tarvinnut olla määräävässä roolissa, eikä itsenäisyystaistelija juurikaan kantanut huolta itsenäistyneen valtion taloudellisesta omavaraisuudesta. Käytännössä hänen talouspolitiikkansa ei kuitenkaan täysin noudattanut vapaakaupan periaatteita, vaan itse asiassa Bolívar toteutti jonkinasteista protektionismia. Myöhemmin muotiin tullutta taloudellista nationalismia ei Bolívarin ajattelussa kuitenkaan näkynyt. (Lynch 2006, 159–165.)

Vaikka Salcedo Bastardo esittelee kattavasti Bolívarin ajamia uudistuksia, kaikki eivät kuitenkaan yhdy hänen näkemykseensä itsenäisyystaistelijan sosiaalisesta vallankumouksellisuudesta. John Lynch (2006, 158) ja David Bushnell (1983, 103) pitävät Bolívaria pikemminkin konservatiivisena sosiaalisten uudistusten suhteen. Lynchin mukaan Bolívar ei juuri haastanut vallitsevia rakenteita eikä uskaltanut uhmata eliittiä, johon hän itsekkin kuului. Sen sijaan Bolívarin pyrkimyksenä oli säilyttää valkoisen yläluokan, kreolien, asema ja suojata heidän etunsa. Bolívar ilmaisikin useampaan otteeseen pelkonsa siitä, että Uuden Granadan tumma väestö ryhtyy kapinaan, joka suistaa maan pois raiteiltaan. (Lynch 2006, 290–291.) Bushnell (1983, 73) näkee myös diktatuurin, jota Bolívar elämänsä viimeisinä vuosina toteutti, tähdänneen vallitsevan sosiaalisen järjestyksen säilyttämiseen.

Myös yhdysvaltalainen historioitsija John Chasteen (2006, 27) korostaa Bolívarin konservatiivisuutta. Hän näkee itsenäisyysankarin suoranaisena rasistina, joka piti alkuperäisväestöä ja mustia pääasiallisena esteenä maan kehitykselle. Chasteen kuitenkin toteaa, että Bolívarin käsitykset rodusta eivät juuri eronneet muiden yläluokan edustajien ajatuksista.

Bolívarin reformien vaikutus jäikin melko vaatimattomaksi, ja kolonialismin ajan sosiaalisissa rakenteissa tapahtui vain vähän muutoksia. Maa-alueiden ja takavarikoidun omaisuuden jaon, jota muun muassa Salcedo Bastardo pitää merkittävänä uudistuksena,

voidaan nähdä hyödyttäneen lähinnä armeijan jäseniä. (Bushnell 1983, 93; Pividal 2006, 112.) Muutoinkin itsenäisyysankari tukeutui vallankäytössään perinteeseen, erityisesti elämänsä loppuvaiheessa. Vaikka Bolívaria voidaan lähtökohtaisesti pitää ateistina tai skeptikkona, joka uskoi järkeen enemmän kuin Jumalaan, viimeisinä vuosinaan hän lähentyi kirkkoa ja haki vallalleen oikeutusta uskonnolliseen traditioon nojaten. (Bushnell 1983, 86–87.) Bushnell (1983, 105) huomauttaakin, että vaikka Bolívar nojasi valistuksen periaatteisiin läpi elämänsä, hänen poliittinen toimintansa osoittaa, kuinka konservatiivinen valistuksen perintö saattoi olla.

5 SIMÓN BOLÍVAR HUGO CHÁVEZIN SILMIN

5.1 Nykyajassa elävä Bolívar

Hugo Chávez pitää retoriikassaan voimakkaasti esillä sitä, että Simón Bolívar on hänen mielestään edelleen merkityksellinen nykyajassa. Chávez koee ottavansa mallia menneisyydestä ja edustavansa samanlaista ideologiaa kuin Bolívar. Hän näkee myös konkreettisia yhtymäkohtia Bolívarin aikakauden ja nykypäivän välillä. Jo pelkästään se, että Chávez liittää lukemattomiin ajamiinsa asioihin määreen ”bolivariaaninen”, luo vahvan sillan Bolívariin liittyvän menneisyyden ja Chávezin nykyisen politiikan välille (esim. Chávez 2005, 231).

Puheissaan ja teksteissään Chávez lainaa Bolívaria jatkuvasti. Hän yhdistää usein omat ajatuksensa Bolívarin ajatuksiin ja toteaa ”sanovansa tänään saman kuin Bolívar aiemmin”. (esim. Chávez 1999, 14, 111, 304.) Myös poliittisia tavoitteitaan Chávez kuvailee itsenäisyystaistelijan sanoja käyttäen. Hän perustelee tiettyjä ehdotuksiaan ja vaatimuksiaan sillä, että Bolívarikin on aikanaan ehdottanut tai sanonut jotain samankaltaista. (Chávez 1999, 36, 269, 411.) Toisinaan Bolívar-lainauksen varsinainen sisältö vaikuttaa kuitenkin toissijaiselta, ja Chávezin tarkoituksena tuntuu lähinnä olevan itsenäisyystaistelijan nimen esiin tuominen. Myös toistuvissa ”eläköön Bolívar!” -huudoissa vaikuttaa olevan kyse tästä. (Chávez 1999, 388; 2005, 55.) Lainauksen sisällöstä riippumatta voidaan kuitenkin ajatella, että Bolívariin vetoaminen auttaa historian ja nykypäivän sekä Bolívarin ja Chávezin välisen yhteyden ylläpitämisessä.

Keskeinen ajatus Chávezin retoriikassa on, että Bolívar ei ole kuollut vaan hänen tavoitteensa ja unelmansa elävät nykypäivässä. Chávezin mukaan Bolívar on avannut silmänsä ”bolivariaanisen kansan” muodossa ja hänestä on tullut idea, joka vaikuttaa Latinalaisen Amerikan lisäksi koko maailmassa. Tiivistäen Chávez toteaa Bolívarin ”elävän kanssamme”. Presidentti lainaa myös chileläisrunoilija Pablo Nerudaa, joka on lausunut Bolívarin ”heräävän sadan vuoden välein, kun kansat heräävät”. (Chávez 1999, 253, 259, 279; 2005, 591.) Bolívarin syntymän vuosipäivänä pitämässään puheessa Chávez kuvaa kansan keskuuteen palannutta Bolívaria juhlallisina, lähes uskonnollisina sanankäänteinä:

Bolívar todellakin, miekkansa ja kynänsä kanssa, kilpensä ja sanansa kanssa, hevosensa ja ideologiansa kanssa, heräsi uudestaan. Hän kulkee värähtelevänä, äänekkäänä ja mahtavana, niin kuin aina, miljoonien sydämiä sykkeessä, koko Venezuelan kansan sielussa, toivossa ja uskossa. (Chávez 1999, 259.)

Chávez esittää, että uudelleen herännyttä Bolívaria on kuunneltava ja menneisyydestä on etsittävä vastauksia nykypäivän ongelmiin. Itsenäisyystaistelija on hänen mukaansa majakka ja opas, joka johtaa myös nykyistä poliittista prosessia. Chávez näkee Bolívarin muuttavan ideat poliittiseksi voimaksi moottorin lailla. Hän luonnehtii Bolívarin 1800-luvulla esittämiä ajatuksia toteuttamiskelpoiseksi kaavaksi, joka olisi mahdollista määrittellä vaikka matemaattisesti. (Chávez 1999, 6, 14, 104; 2005, 174, 477.) Chávez muistuttaakin kuulijoitaan siitä, että myös uuteen, Chávezin valtaannousun jälkeen säädettyyn perustuslakiin on kirjattu, että Bolívarin oppi ja teot ohjaavat maata (Chávez 1999, 432).

Yhdessä puheistaan Chávez nimeää politiikkansa taustalla vaikuttavan ”filosofis-ideologisen kehyksen” ”bolivarianismiksi”. Chávezin mukaan bolivarianismi on oma ideologiansa, joka on tunnettava ja sisäistettävä, kun tulevaisuutta suunnitellaan. Hän toteaa, että tämän ideologian on oltava kaiken A ja O ja sen on lävistettävä myös maan perustuslaki ”päästä varpaisiin”. (Chávez 1999, 289, 486.) Kovin tarkasti Chávez ei tässä yhteydessä kuitenkaan määrittele sitä, mitkä ovat hänen bolivarianismiksi kutsumansa ideologian kulmakivet. Johdonmukaisen ja konkreettisen ideologian muodostaminen käytännön ehdoilla toimineesta sekä tietyllä tapaa opportunistisesta Bolívarista voisikin olla vaikeaa, kuten edellisessä luvussa on havaittu.

Vaikkei Chávez usein erittelekään ideologiaansa tarkemmin, hän sanoo tekemiensä ehdotusten seuraavan Bolívarin mallia. Presidentin mukaan tämä osoittaa hänen politiikkansa olevan todella bolivariaanista. Chávez näkee toteuttaneensa valtakautensa aikana bolivariaanista henkeä ja olevansa sitoutunut Bolívarin periaatteisiin, jotka johtavat onnellisuuden, vapauden ja oikeudenmukaisuuden toteutumiseen. Hän myös muistuttaa vannoneensa vuonna 1983 samanlaisen valan Venezuelan puolesta kuin Bolívar 1800-luvun alussa. Tämä liittyy Chávezin Bolívariin entistä tiiviimmin. (Chávez 1999, 269; 2005, 57, 126; 2009a, 55.) Chávez vakuuttaa, että poliittinen liike, jota hän edustaa, on

syntynyt huolellisen ajattelun tuloksena ja Bolívaria esimerkkinä käyttäen. Toteuttamaansa poliittista ohjelmaa hän kutsuu toistuvasti ”bolivariaaniseksi vallankumoukseksi” ja sanoo sen periytyvän suoraan itsenäisyystaistelijan ajoista. Chávezin vallankumouksen myötä ”bolivariaaninen lippu on palannut” Venezuelaan ja ”maa on taas bolivariaaninen”. (Chávez 1999, 106, 119, 221, 270, 279.)

Bolívarin aikakauteen palaaminen saakin keskeisen sijan Chávezin puheissa ja teksteissä. Chávezille 1800-luvun alku edustaa kansallisen kunnian, loiston ja suuruuden aikaa, jolloin Bolívarin ideat ja unelmat kukoistivat. Hänen mukaansa Bolívarin edustama ”kansakuntien äiti ja tasavaltojen kuningas” on rakennettava uudestaan ja ”Bolívarin maa” on herätettävä henkiin. Ylipäänsäkin Chávez puhuu toistuvasti ”prosessin uudelleen aloittamisesta” pelkän aloittamisen sijaan. Tällä hän käsitykseni mukaan korostaa ajatustaan menneisyyden kulta-aikaan palaamisesta. (Chávez 1999, 41, 186–190; 2005, 464; 2009b, 13.)

Historian loistokkuuteen palaaminen on Chávezin mukaan tärkeää siksi, että ”Bolívarin projekti” jäi kesken. Hän näkee, että ”Amerikan suuri päivä”, josta Bolívar haaveili, ei koskaan tullut, vaan itsenäisyystaistelijan kulkema ”polku katosi vuosikymmeniä sitten”. Chávez esittää, että hänen politiikassaan on kyse tämän ”epäonnistuneen unelman” täyttämisestä ja loppuun saattamisesta. Hän sanoo jatkavansa sitä työtä, jota Bolívar ei omana aikanaan saanut valmiiksi. Näin muodostuu kuva, että Chávez ja Bolívar jakavat yhteiset tavoitteet. (Chávez 1999, 334, 452, 508; 2005, 302–303, 404; 2010d, 7)

Huomionarvoista on nähdäkseni myös se, että Chávez pyrkii retoriikassaan esittämään Bolívarin ajan ja nykypäivän tilanteet tietyllä tapaa samankaltaisina. Hän toteaa, että nyky-Venezuelan ongelmat ovat samanlaisia orjuuttajia kuin kolonialismi aikoinaan ja maa on edelleen ”samanlaisessa labyrintissä” kuin Bolívarin eläessään. Taistelu näitä ongelmia vastaan on Chávezin mukaan edelleen ajankohtaista. Maan nykyisten ongelmien selättäminen on Chávezille kuin Bolívarin taistelu itsenäisyydestä, jossa Bolívar edusti muutosta konservatismia vastaan. (Chávez 1999, 14, 222, 248.)

Chávez korostaa, että Venezuela täytyy pelastaa aivan kuten Bolívarin aikaan ja tässä työssä on tukeuduttava Bolívarin ajatteluun. Vuosia 1805–1830 hän kutsuu

”bolivariaaniseksi aikakaudeksi”, jonka aikana hänen mukaansa muodostuivat myös nykyajan kannalta hyödylliset periaatteet. Chávez sanoo, että nämä periaatteet voivat auttaa muuttamaan ja ymmärtämään tulevaa, vuosien 2005 ja 2030 välistä ajanjaksoa. (Chávez 1999, 35; 2005, 392–393, 403.) Chávez siis rinnastaa nämä kaksi aikakautta ja tekee näin 200 vuoden takaisesta ajasta sekä itsenäisyystaistelija Bolívarista merkityksellisen nykypäivässä. Hän asettaa tietyn historiallisen kokemuksen tulevien vuosien taustalle ja rakentaa samalla myös yhteyden itsensä ja Bolívarin välille. Vaikka Chávezia ja Bolívaria erottaa kaksi vuosisataa, nykyisen presidentin retoriikassa he asettuvat samaan tilanteeseen ja samanlaisista muutosta ajamaan.

Chávez tuo Bolívarin nykypäivään myös aivan konkreettisten analogioiden kautta. Hänen mukaansa hänen valtaannousunsa muistuttaa Angosturassa vuonna 1819 tapahtunutta itsenäisen Venezuelan perustamista, jota Bolívar johti. Varsin symbolista on, että Chávez aloittaa vuoden 1999 virkaanastujaispuheensa täsmälleen samoilla sanoilla kuin Bolívar oman puheensa Angosturaan kokoontuneessa kongressissa. (Chávez 1999, 5, 445.) Kun Chávez kautensa alussa puolustaa perustuslakia säättävän kokouksen tarpeellisuutta, hän toteaa Bolívarin järjestäneen samanlaisen. Myös myöhempiä perustuslakiuudistuksia Chávez perustelee sillä, että ne toteuttavat ”Bolívarin projektia”. Siksi niitä on vietävä eteenpäin yhtä voimakkaasti kuin Bolívar vei omia uudistuksiaan. (Chávez 1999, 281–282; 2009a, 19, 54.) Tämänkaltaisella retoriikalla Chávez pyrkii käsitykseni mukaan sitomaan oman valtakautensa Bolívarin perustamaan, niin sanottuun kolmanteen tasavaltaan.

Puheissaan Chávez esittää myös, että hänen vuonna 1992 yrittämänsä sotilaallinen vallankaappaus perustui Bolívarin ajatuksiin. Vallankaappausyritys oli hänen mukaansa bolivariaaninen, koska Bolívarin on sanonut, että ”sotilaiden tulee tarttua miekkaan kansan oikeuksia puolustaakseen”. Chávez pitää oman toimintansa motiiveja samankaltaisina ja sanoo seuranneensa tätä Bolívarin mandaattia. (Chávez 2005, 122, 124, 579–580.) Bolívar itse tosin lausui sanansa sotatilanteessa Espanjaa vastaan taistellessaan, mutta Chávez irrottaa ne tästä kontekstista. Nykyisen presidentin retoriikassa Bolívarin ajatus yhdistyy hänen omiin toimiinsa ja itsenäisyystaisteluun liittyvä oikeutus kantaa aina vallankaappaukseen asti. Chávez kutsuu myös nykyisiä Venezuelan asevoimia ”Bolívarin armeijaksi” ja sanoo niiden olevan sama armeija, joka aikoinaan löi espanjalaiset Bolívarin komennossa (Chávez 2010f, 29).

Bolívarin merkitystä korostavaa retoriikkaa voidaan pitää esimerkkinä siitä, miten menneisyyttä jatketaan nykyisyydessä ja tuodaan uudelleen käyttöön. Koselleckin tapaan ajateltuna Chávez muistelee tiettyä kokemustilaa ja tuottaa sitä kautta nykypäivään liittyviä odotuksia. Historiallisiin kokemuksiin vetoamalla hän pyrkii vaikuttamaan nykyiseen toimintaan ja ohjaamaan sitä määrättyyn suuntaan. Chávez esittää Bolívarin sekä hänen periaatteensa olevan läsnä nykyajassa, mihin sisältyy vahva ajatus siitä, että menneisyyttä voi toistaa tai käyttää oppaana. Myös ajatus menneisyyteen palaamisesta muodostaa yhteyden aikakausien välille. Nykyisen presidentin Bolívar-retoriikassa historia tulee ylipäänsäkin lähestyttävämmäksi ja nykyaikaan sopivaksi, jopa matemaattisen kaavan tavoin. Bolívarin neuvojen kuunteleminen ei kuitenkaan ole Chávezin oma keksintö, vaan sama vaatimus on noussut Venezuelassa esiin usein aikaisemminkin, kuten Bolívarin kulttia käsittelevässä luvussa on todettu.

Nykyajan ja loistokkaana pidetyn menneisyyden yhdistämisessä tuntuu olevan kyse myös tietynlaisesta historiallisesta myytistä. Menneisyyden kulta-aikaan palaaminen, jota Chávez retoriikassaan peräänkuuluttaa, on Anthony D. Smithin (1999, 65–68) mukaan tyypillinen ajatus kansallista historiaa koskevissa myyteissä. Yhdistämällä Bolívariin liittyvän myytin omiin poliittisiin tavoitteisiinsa, Chávez pyrkii tuomaan sen nykyaikaan. Näin historian suuruus siirtyy myös tähän päivään, mihin esimerkiksi Hobsbawm (1997, 14–15) on kiinnittänyt huomiota. Barthesia (1994, 201–202) seuraten voidaan ajatella, että Bolívar-myytin voima perustuu sen kykyyn esittää Chávezin toiminta luonnollisena, poliittisista intentioista riisuttuna. Sen sijaan, että Chávez toteuttaisi omia tavoitteitaan, hänestä tulee osa vääjämätöntä historiallista jatkumoa.

Analogioilla ja rinnastuksilla Chávezin voidaan ajatella toteuttavan Nyyssösen hahmottelemaa menneisyyspolitiikkaa. Kun Chávez näkee jatkavansa Bolívarin työtä, edustavansa samanlaista muutosta ja vastaavansa samankaltaisiin ongelmiin, hän antaa Bolívarille merkityksen nykyajan ja omien päämääriensä kautta. Tällaiset tulkinnat, joissa historia irrotetaan kontekstistaan, tarjoavat Chávezille mahdollisuuden edistää nykyisiä tavoitteita sekä vedota nykyajan yleisöön. Myös Enrique Krauze (2008, 197) ja Frédérique Langue (2009, 263) ovat tuoneet esiin sen, että Chávez käyttää Bolívaria usein

anakronistisesti omien tavoitteidensa tukena. Tämäkään ei tosin ole uutta tai ennennäkemätöntä Venezuelassa, jossa itsenäisyystaistelijan perintö elää vahvana.

Nähdäkseni Bolívarin tuominen nykyaikaan on Chávezille keino poliittisen legitimitietin vahvistamiseen. Poliitiikan uskottavuuden ja painoarvon voidaan nähdä lisääntyvän, kun Chávez esittää jatkavansa Bolívarin perinnettä. Bolívarin avulla Chávez luo yhteyden itsenäisyystaistelun aikakauteen, josta oikeutus viime kädessä nousee. Andres Cañizálesin (2007, 179, 185) mukaan Bolívar antaakin nykyiselle presidentille ”historiallis-symbolisen valtuutuksen”. Cañizáles pitää tällaista menneisyyteen perustuvaa oikeutusta tarpeellisena, koska Chávez on noussut politiikkaan vakiintuneiden puolueiden ulkopuolelta. Se, edustaako Chávezin nykypoliittikka todella Bolívarin periaatteita, ei ole legitimaation kannalta niinkään olennaista. Tärkeämpää on, että yleisö uskoo asian olevan niin, kuten Nyysönenkin on huomauttanut. Poliitiikan oikeuttamisessa auttaa myös se, ettei Bolívarilla ole enää mahdollisuutta puhua puolestaan, vaan Chávez voi käyttää itsenäisyystaistelijaa vapaasti.

Niin kuin työni teoriaosuudesta käy ilmi, perinteeseen vetoaminen voi lisätä myös johtajan henkilökohtaista auktoriteettia. Chávezin Bolívar-retoriikassa, jossa nykyisen presidentin valta yhdistyy menneisyydessä käytettyyn valtaan, onkin nähtävissä piirteitä Weberin muotoilemasta traditionaalisesta auktoriteetista. Toisaalta historialliseen hahmoon tukeutumisessa on kyse myös karismaattisesta vallankäytöstä, kuten Donald Rice (1992, 3–4) on todennut. Karismaattisena johtajana pidetyn Chávezin voidaankin nähdä käyttävän hyväkseen toista karismaattista hahmoa, Bolívaria. Presidentti tuntuu esittävän, että Bolívar on herännyt henkiin nimenomaan hänen itsensä muodossa. Kun Chávez puheissaan ja teksteissään tukeutuu Bolívarin sanoihin, käskyt ja toiveet vaikuttavat tulevan nykyisen presidentin sijaan itse Bolívarilta. Itsenäisyystaistelijan sanoja lainaamalla ja aikakausien yhtäläisyyksiä korostamalla Chávez ikään kuin asettuu uudeksi Bolívariksi. Ajatus Bolívarin paluusta nousee Chávezin retoriikassa esiin ennen kaikkea hänen valtaannousunsa yhteydessä, ja vuoden 1999 puheissaan Chávez korostaakin henkiin herännyttä Bolívaria selvästi enemmän kuin muussa tarkastelemassani aineistossa. Myös Krauzen (2008, 175) tulkinnan mukaan Chávez on pyrkinyt esittämään valtaannousunsa Bolívarin ilmestyksenä tai ylösnousemuksena.

5.2 Bolívar sosiaalisen vallankumouksen edustajana

Hugo Chávezin puheissa ja teksteissä Bolívar asettuu ennen kaikkea sosiaalisten oikeuksien puolustajaksi. Presidentin mukaan Bolívar ei tavoitellut vain itsenäistymistä, vaan myös todellista sosiaalista vallankumousta. Hän näkee, että ”Bolívarin projektissa” oli kyse uuden yhteiskunnallisen todellisuuden luomisesta, missä sosiaalinen oikeudenmukaisuus oli keskeisellä sijalla. Chávez esittääkin Bolívarin ajatelleen, että ilman oikeudenmukaisuutta itsenäisyys ei merkitsisi mitään. Hän myös toteaa, että köyhyyteen, kurjuuteen ja sairauksiin on puututtava, mikäli Venezuela todella haluaa seurata Bolívarin ihanteita. (Chávez 2005, 39, 163, 173, 364.)

Chávez korostaa, että oikeudenmukaisuuden lisäksi tasa-arvo oli Bolívarin keskeinen tavoite. Bolívar seurasi hänen mukaansa Rousseaut ja ajatteli, että todellinen vapaus voi toteutua vain tasa-arvon myötä. Chávez näkee Bolívarin viittaneen tällä nimenomaan sosiaaliseen tasa-arvoon. Hän tulkitsee myös, että Bolívarin utilitaristinen pyrkimys ”suurimman mahdollisen onnellisuuden” toteuttamisesta tarkoittaa kaikille tasa-arvoisesti jaettua hyvinvointia. Chávez toteaa, että bolivariaanisessa yhteiskunnassa kaikki ovat tasa-arvoisia ja yhteiskuntaan sisällytettyjä. (Chávez 2005, 7, 26, 315, 490.)

Väitteidensä tueksi Chávez lainaa Bolívarin ajatuksia. Hän muistuttaa itsenäisyystaistelijan sanoneen, että ”paras hallitusmuoto on sellainen, joka tarjoaa kansalle eniten sosiaalista turvaa”. Eräissä puheistaan Chávez myös lukee Bolívarin 1800-luvun alussa kirjoittamia julistuksia, joissa Bolívar puhuu koulutuksen ja jossain määrin myös terveydenhuollon puolesta. Presidentti tulkitsee näiden tekstien osoittavan, että sosiaaliset tavoitteet olivat Bolívarille tärkeitä. Hän näkee myös, että julistuksista nousee ajatus kaikkien oikeudesta työhön, vaikkei Bolívar teksteissään keskitykään työhön liittyviin aiheisiin. Itsenäisyystaistelijan julistuksia kommentoidessaan Chávez siis liittää niihin myös omia merkityksiään. (Chávez 2005, 163–167; 2010g, 29.)

Erityisesti koulutuksesta puhuessaan Chávez tukeutuu Bolívariin. Hän ottaa toistuvasti esiin Bolívarin lauseen, jonka mukaan ”kansakunnat marssivat kohti suuruuttaan samaa tahtia koulutuksensa kanssa”. Bolívarin koulutusta koskevat ajatukset edustavat Chávezin mukaan todellista oikeudenmukaisuutta ja yhteiskunnallista tasa-arvoa. Chávez toteaa

puheissaan, että Venezuelaan on perustettava kaikille avoimia ”bolivariaanisia kouluja”. Lisäksi se, että kansalaisilla on tasapuolinen mahdollisuus päästä yliopistoon, on Chávezin mielestä Bolívarin jo aikanaan ajama tavoite. (Chávez 1999, 150, 154–156; 2005, 165, 187.) Retoriikassaan presidentti viittaa myös Bolívarin henkilökohtaisena opettajana toimineeseen Simón Rodrígueziin, joka muistetaan Venezuelassa koulutuksen puolestapuhujana. Hän ylistää Rodríguezin sivistysajattelua ja sanoo Bolívarin ”seuranneen polkua, jonka Rodríguez näytti”. Tämän 1800-luvun sivistysmiehen avulla Chávez yhdistää Bolívarin entistä tiiviimmin koulutuksen puolustamiseen. (Chávez 2005, 577–578.)

Bolívarin sitoutuminen sosiaaliseen vallankumoukseen tulee Chávezin mukaan ilmi myös itsenäisyystaistelijan vaatimuksessa maanomistuksen jakamisesta. Presidentti muistuttaa Bolívarin säätäneen lain maan jakamisesta itsenäisyysotaan osallistuneille sotilaille. Muiden Bolívarin tavoitteiden ohella myös tässä oli Chávezin mukaan kyse ennen kaikkea tasa-arvosta ja oikeudenmukaisuudesta. (Chávez 2005, 168; 2010a, 9.) Kun Chávez itse vuoden 2010 lopussa otti suurmaanomistajien maita valtion haltuun, hän toteaa kirjoittamassaan tekstissä, ettei voisi olla parempaa tapaa juhlistaa samaan ajankohtaan osuvaa Bolívarin kuoleman vuosipäivää. Hänen mukaansa harvojen käsiin keskittynyt maanomistus pitää yllä epätasa-arvoa ja tämän lopettaminen on ”bolivariaanista politiikkaa”. Näin Chávez asettaa Bolívarin epätasaisesti jakaantuneen maanomistuksen vastustajaksi. (Chávez 2011, 23.)

Chávez näkee, että käytännön yhteiskunnallista tasa-arvoa edustaa myös Bolívarin suhtautuminen ulossuljettuihin väestöryhmiin. Hänen mukaansa Bolívar teki parhaansa edistääkseen mustan väestön, orjien ja muiden köyhien vapautta. (Chávez 2005, 393–395, 505.) Venezuelan alkuperäisväestölle suunnatussa puheessaan Chávez toteaa Bolívarin puolustaneen myös alkuperäisasukkaiden oikeuksia. Presidentin mukaan Bolívar ei ollut rasisti, vaan hän tavoitteli kaikkien rotujen ja kaiken väristen ihmisten yhteistä isänmaata, jossa sosiaaliset oikeudet ja oikeus maanomistukseen kuuluisivat myös alkuperäisväestölle. Chávez myös esittää Bolívarin ajaneen samaa ”vapautuksen ja isänmaan rakentamisen projektia” kuuluisien eteläamerikkalaisten intiaanipäälliköiden Atahualpan, Túpac Amarun ja Guaicaipuron kanssa. (Chávez 1999, 471; 2005, 79, 166, 504–505.) Retoriikassaan Chávez siis liittää intiaanijohtajat ja Bolívarin toisiinsa, vaikka ajallisesti heitä erotti lähes

kolme vuosisataa. Tällä hän luo yhteyttä alkuperäisasukkaisiin ja tulkitsee Bolívarin olleen heidän puolellaan.

Bolívarista puhuessaan Chávez ei kuitenkaan tyydy pelkkään sosiaalisten tavoitteiden esillä pitämiseen. Sen sijaan hän yhdistää itsenäisyystaistelijan myös suoranaiseen sosialismiin. Chávez näkee, että Bolívarin korostamat tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus ovat sosialistisia arvoja, jotka toteutuvat parhaiten sosialistisessa yhteiskunnassa. ”Sosialistinen horisontti” tarkoittaa hänen mukaansa samaa asiaa, jota Bolívar luonnehti ”korkeimmaksi sosiaalisesti onnellisuudeksi”. Myös Bolívarin ehdotusta maanomistuksen jakamisesta Chávez pitää sosialistisena. Yhdessä teksteistään hän toteaa, että ”Bolívarin edistyksellisimmät ideat muodostavat suuren virran, jonka vesistä muodostuu joki nimeltä sosialismi”. Presidentti sanoo olevansa ehdottoman varma, että Bolívarista olisi tullut sosialisti, jos hän olisi elänyt vähän pidempään. Hänen mukaansa on ilmeistä, että Bolívar ”kulki kohti sosialismia”. (Chávez 2005, 90, 168–169, 473; 2009a, 16; 2009c, 43; 2009e, 27) Puheissaan tai teksteissään Chávez ei siis väitä, että Bolívar olisi itse julistautunut sosialistiksi. Vuosikymmeniä ennen varsinaisen sosialismin syntymää eläneelle Bolívarille se ei tietenkään olisi ollut edes mahdollista. Chávez kuitenkin tulkitsee Bolívarin arvojen ja tavoitteiden olleen sosialistisia ja tekee hänestä näin tietynlaisen sosialismin esitaistelijan.

Bolívar-tulkintaansa seuraten Chávez kutsuu myös omaa ”bolivariaanista vallankumousta” sosialistiseksi. Nykyajan bolivarianismi ja sosialismi jakavat hänen mukaansa samat tavoitteet. Chávez toteaa, että hänen omat, sosialistiseksi kutsumansa uudistukset vievät Bolívarin määrittelemään suuntaan. Rinnastus Bolívarin ja nykyisen sosialismin välillä tulee esiin myös Chávezin ajatuksessa siitä, että ”bolivariaanisella hengellä” varustetut ihmiset vievät maataan kohti sosialismia. Bolívarin tavoitteita toteuttamalla voidaan Chávezin mukaan rakentaa ”sosialistinen isänmaa”. (Chávez 2005, 564; 2009b, 11, 13; 2009f, 13, 23; 2010e, 9–10.)

Sosialistina pitämänsä Bolívarin Chávez asettaa nykyistä kapitalistista maailmanjärjestystä vastaan. Hänen mukaansa ”bolivariaanisia tavoitteita” ei voi saavuttaa kapitalistisessa järjestelmässä. Chávez sanoo tämän johtuvan siitä, ettei kapitalismi tarjoa mahdollisuutta todelliseen tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen, joita hän korostaa Bolívarille tärkeinä arvoina. Presidentin tulkinnan mukaan markkinat ja vapaakauppa-alueet ovat

vastakkaisia myös Bolívarin peräänkuuluttamalle yhtenäisyydelle. (Chávez 2005, 175, 315, 345–346, 397.) Chávez käyttää lisäksi yksittäisiä Bolívar-lainauksia kapitalismin vastaisen taistelun taustalla. Hän esimerkiksi muistelee Bolívarin sanoneen, että itsenäisyyden saavuttamiseksi tarvitaan sinnikkyyttä, kärsivällisyyttä, työtä sekä yhtenäisyyttä. Tällä menetelmällä voidaan Chávezin mukaan murtaa myös kapitalismin ylivalta. (Chávez 2005, 610.) Chávez siis irrottaa Bolívarin ajatuksen yhteydestään ja yhdistää sen erilaiseen tavoitteeseen. Chávezin retoriikassa Bolívarista tuleeekin kapitalismin vastustaja ja sosialismista itsenäisyystaistelijan tarjoama ratkaisu. Eräässä puheessaan Chávez toteaa suoraan, että Bolívar on paras lääke kapitalistisen maailman sairauteen (Chávez 2009c, 37).

Chávez muokkaa kuvaa Bolívarin ideologiasta myös liittämällä hänet toisiin tunnettuihin hahmoihin. Presidentin mukaan muun muassa Che Guevara ja Fidel Castro ovat pyrkineet toteuttamaan samoja tavoitteita ja samaa strategiaa kuin Bolívar aikanaan. Hän kertoo Castron sanoneen, että sitä, mitä Venezuelassa kutsutaan bolivarianismiksi, kutsutaan Kuubassa sosialismiksi. Chávez toteaaakin, että Castro on Bolívarin perinnön ruumiillistuma. (Chávez 2005, 274, 306; 2009a, 13–14; 2010h, 11.) Che Guevaran ja Castron lisäksi Chávez pitää Eva Perónia, Salvador Allendea sekä nicaragualaista kapinallisjohtajaa Augusto Sandinoa Bolívarin seuraajina. Hänen mukaansa Bolívarin johtamalla vallankumouksella on yhteys myös bolševikkien, Meksikon ja Kuuban vallankumouksiin. (Chávez 2005, 232–233; 2010e, 33.) Nämä Chávezin luonnehdinnat eivät ole ideologisesti neutraaleja, vaan kaikkien henkilöiden ja tapahtumien, jotka Chávez Bolívariin yhdistää, voidaan nähdä edustavan poliittisen kentän vasenta laitaa.

Bolívarin vasemmistolaisuutta korostavassa retoriikassaan Chávez nojaa myös Karl Marxiin. Hän muistelee Marxia kapitalismin vastustajana sekä sorrettujen puolestapuhujana ja pyrkii sitaattien avulla esittämään, että Marx ja Bolívar olivat samaa mieltä todellisen sosiaalisen tasa-arvon edistämisestä. Bolívar-lainauksissa, joihin Chávez tässä yhteydessä vetoaa, ei kuitenkaan ole kyse niinkään sosiaalisesta tasa-arvosta, vaan kansalaisten tasa-arvoisuudesta lain edessä. Joka tapauksessa Chávez näkee, ettei marxismissa ja bolivariaanisuuudessa ole ristiriitoja. (Chávez 2009c, 43–45; 2010c, 17; 2010g, 17.)

Marxin lisäksi Chávez liittää Bolívarin brasilialaiseen José Inácio Abreu e Limaan, joka 1800-luvulla esitti ensimmäisiä sosialistisia ideoita Latinalaisessa Amerikassa. Presidentin mukaan miehet olivat läheisiä kumppaneita ja kylvivät yhdessä maanosaan ”socialismin siemeniä”. (Chávez 2005, 169, 392.) Myös maareformia Venezuelassa 1800-luvun puolivälissä ajanutta Ezequiel Zamoraa Chávez kutsuu puheissaan ja teksteissään Bolívarin perilliseksi. Hänen mukaansa Zamora edusti ”Bolívarin unelmaa” ja oli sitoutunut samoihin, sosialistisiin tavoitteisiin. (Chávez 2005, 102; 2009a, 29; 2010a, 8–9.) Enrique Krauze (2008, 168–169) onkin luonnehtinut, että Zamora edustaa Chávezille nykyisen socialismin edeltäjää, joka taisteli sosiaalisten uudistusten ja vallankumouksen puolesta. Rinnastuksen avulla Chávez tuntuu siirtävän nämä Zamoraan yhdistämänsä merkitykset myös Bolívariin.

Chávezin retoriikassa Bolívarin socialismi saa tukea myös itse Jeesukselta. Presidentin mukaan sekä Jeesus että Bolívar ajoivat todellista vallankumousta ja tavoittelivat ennen kaikkea tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden toteutumista. Hän sanookin Jeesuksen olleen ”yksi aikamme ensimmäisistä socialisteista”. Chávez näkee, että nykyajan socialismi tarkoittaa samaa, mitä Jeesus kutsui ”taivasten valtakunnaksi maan päällä”. Hänen mukaansa myös Bolívar luonnosteli tätä Jeesuksen aloittamaa, socialismiin johtavaa projektia. Chávez vaikuttaa esittävän, että koska Jeesus oli socialisti, myös ”bolivariaanisen vallankumouksen” täytyy olla socialistinen. (Chávez 2005, 317–318, 521–522, 530, 564.)

Se, ettei Bolívar juurikaan saanut aikaan todellisia sosiaalisia muutoksia, ei Chávezin mukaan ollut hänen vikansa. Chávez näkee huonon menestyksen johtuneen sen sijaan siitä, etteivät Venezuelan ja koko Etelä-Amerikan valtaapitävät, joita hän kutsuu yleisesti oligarkiaksi, asettuneet Bolívarin puolelle, vaan vastustivat itsenäisyystaistelijan sosiaalisia tavoitteita. Yhdessä alkuperäisasukkaille suunnatuista puheistaan Chávez toteaa myös, että Bolívarin sosiaalisiin uudistuksiin liittyvää historiaa on vääristelty. Sitä ei ole hänen mukaansa kirjoittanut taistelun hävinnyt osapuoli, johon Bolívarin presidentin mielestä kuului, vaan voitolle jääneet eliitit. (Chávez 2005, 165, 505, 510.) Itsensä Chávez nähdäkseni asettaa tämän tilanteen korjaajaksi. Hän sanoo edistävänsä sitä sosiaalista vallankumousta, joka Bolívarilta jäi kesken, sekä tavoittelevansa samanlaista tasa-arvoa kuin Bolívar aikanaan. Myös Bolívarin epäonnistunutta maanjakouudistusta Chávez kokee

toteuttavansa nykyajassa. Itsenäisyystaistelijan sosiaalisiin tavoitteisiin palatessa myös vääristelty historia on presidentin mukaan tarpeen ”pelastaa” ja ”tehdä uudestaan”. (Chávez 2005, 163–166, 510; 2009e, 13.)

Chávez nojaa siis retoriikassaan voimakkaasti historiantulkintaan, joka korostaa Bolívarin vallankumouksellisuutta myös sosiaalisten tavoitteiden saralla. Hän vaikuttaakin katsovan itsenäisyystaistelijaa samaan tapaan kuin edellisessä luvussa esiin tuotu historioitsija José Luis Salcedo Bastardo, joka pitää Bolívaria ennen kaikkea heikoimpien oikeuksien puolustajana. Erityisesti koulutus, jonka Chávez kiinteästi yhdistää Bolívariin, oli Salcedo Bastardon (1982, 216–225) mukaan itsenäisyystaistelijalle tärkeä tavoite. Niin Salcedo Bastardo kuin muutkin historian tutkijat ovat nähneet Bolívar painottaneen myös tasa-arvoa, ainakin periaatteen tasolla. Tähän Chávez usein vetoaakin. Nykyisen presidentin tasa-arvokäsitys tuntuu kuitenkin olevan jossain määrin radikaalimpi kuin Bolívarilla itsellään. Bolívarin voidaan nähdä puhuneen lähinnä lakien turvaaman mahdollisuuksien tasa-arvon puolesta, kun taas Chávez tulkitsee itsenäisyystaistelijan tarkoittaneen nimenomaan sosiaalista tasa-arvoa.

Monet historioitsijat ovat kuitenkin pitäneet Bolívaria varsin konservatiivisena, kuten itsenäisyystaistelijan periaatteita käsittelevästä luvusta käy ilmi. Chávezin tulkinnasta poiketen hänen on koettu pyrkiä vallitsevan järjestyksen säilyttämiseen. On myös todettu, että Bolívarin maanjakouudistus, joka Chávezille edustaa tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta, kohdistui lähinnä armeijan jäseniin. Chávezin ajatus Bolívarista tummaihoisen väestön ja alkuperäisasukkaiden puolustajana voidaan lisäksi haastaa. Edellisen luvun historian tutkijoista esimerkiksi John Chasteen (2006, 27) on nähnyt yläluokkaan kuuluneen Bolívarin suhtautuneen näihin ryhmiin halveksuvasti tai jopa rasistisesti.

Tätä konservatiivisempaa Bolívar-tulkintaa Chávez ei ota huomioon puheissaan tai teksteissään. Hän ei myöskään juuri muistele sitä, että itsenäisyystaistelija itse kuului hyvinvoivaan valkoiseen yläluokkaan. Frédérique Langue (2009, 255, 263) onkin luonnehtinut, että Chávezille Bolívar ei enää ole valkoihoinen aristokraatti tai vallitsevien olosuhteiden puolustaja. Chávez tuntuu kuitenkin tiedostavan, ettei kaikki historiankirjoitus ole yhtä mieltä hänen kanssaan. Puhuessaan Bolívariin liittyvästä

historian vääristelystä hän käsitykseni mukaan puolustaa omaa tulkintaansa suhteessa perinteiseen historiankirjoitukseen, joka ei useinkaan ole antanut erityisen hohdokasta kuvaa itsenäisyystaistelijan sosiaalisista tavoitteista.

Chávezin retoriikassa ei myöskään tule esiin John Lynchin (2006, 159–165) esittämä ajatus siitä, että Bolívar vannoi talouspolitiikassaan vapaakaupan ja taloudellisen liberalismiin nimeen. Sen sijaan Chávez pitää Bolívaria sosialistina, jonka periaatteet olivat vastakkaisia kaikelle kapitalismille. Chávezin käsitys sosialistisesta Bolívarista on kuitenkin tietyllä tapaa anakronistinen, tai ainakin sitä on pidettävä hyvin vahvana tulkintana. Bolívar itse kuoli ennen kuin varsinainen sosialismi syntyi, ja kapitalismin käsitekin oli itsenäisyystaistelijalle mitä todennäköisimmin vieras. Huomionarvoinen yksityiskohta on myös se, että Marx, jonka Chávez asettaa Bolívarin sosialismin tukijaksi, kirjoitti 1850-luvulla itse asiassa varsin negatiiviseen sävyyn Bolívarista ja kritisoi hänen politiikkaansa (Krauze 2008, 193–196). Tätä Chávez ei puheissaan tai teksteissään kuitenkaan kommentoi.

Tulkinnassa, jonka Chávez Bolívarista tekee, voidaan nähdä Burken *casuistic stretchingin* piirteitä. Chávez tuo Bolívariin uusia, myöhemmästä ajasta kumpuavia merkityksiä, jotka ovat relevantteja nykyajan kannalta. Vaikka presidentti pyrkiikin esittämään, että hän pysyy uskollisena itsenäisyystaistelijan periaatteille, omalla tulkinnallaan hän venyttää Bolívarin ajattelua ja muokkaa sitä. Kuten Laura Mixon (2009, 56–59) on todennut, tämä on hyödyllistä menneisyyden poliittisessa käytössä. Nähdäkseni Bolívar saa uudenlaisia merkityksiä myös häneen liitettyjen henkilöiden kautta. Kun Chávez näkee Bolívarin ja erinäiset vasemmistohahmot yhteensopivina ja samanmielisinä, kuva Bolívarista muuttuu sekä asettuu tiettyyn viitekehukseen. Tällaisessa tilanteessa Chávezin ei tarvitse edes tukeutua Bolívarin varsinaisiin sanoihin, vaan muiden esittämistä ideoista tulee myös Bolívarin ideoita.

Chávezin Bolívarista antama kuva ei ole itsestään selvä tai ennalta määrätty, vaan se perustuu presidentin omaan arvioon. Luvussa 2 käsitellyt teoreetikot ovatkin huomauttaneet, että menneisyyden muistelu pitää aina sisällään valintoja siitä, mitä pidetään muistamisen arvoisena. Näissä valinnoissa politiikka on keskeisellä sijalla. Myös Chávezin ajatus sosiaalisia oikeuksia puolustavasta tai jopa sosialistisesta Bolívarista on

valinta niiden lähteiden ja todisteiden joukosta, jotka liittyvät itsenäisyystaistelijan historiaan. Vaikka lähteet ja todisteet rajoittavat valinnanvapautta, historia jättää aina tilaa tulkinnalle, niin kuin Koselleck (1985, 111, 151) on nähnyt. Tätä pohjimmiltaan poliittista tilaa Chávez tuntuukin käyttävän hyväkseen.

Menneisyyspolitiikan näkökulmasta voidaan ajatella, että nykyiset intressit ovat Chávezin Bolívar-tulkinnassa keskeisellä sijalla. Chávez muistelee erityisesti sellaisia asioita, jotka vastaavat nykypäivän tarpeisiin ja ovat hyödyllisiä hänen oman politiikkansa kannalta. Sosialistinen Bolívar istuukin varsin hyvin Chávezin ideologiaan, jota hän kutsuu ”2000-luvun sosialismiksi”. Chávez näkee myös paljon yhtäläisyyksiä Bolívarin ja hänen itsensä tavoittelemien sosiaalisten uudistusten välillä. Presidentti siis tulkitsee historiaa tietyssä poliittisessa kontekstissa ja yhdistää tämän tulkinnan omaan ideologiaansa.

Kun Chávez katsoo Bolívaria nykyajan tavoitteiden kautta, hän ymmärtääkseni muokkaa Koselleckin kokemustilaa, eli sitä, mitä Bolívarista on perinteisesti ajateltu. Näin hän tuottaa myös nykyaikaan ja tulevaisuuteen kohdistuvia odotuksia, joita on mahdollista käyttää politiikan oikeuttamisessa. Mikäli Bolívarin oli sosialisti, myös Chávezin omasta, sosialistiseksi luonnehtimastaan politiikasta tulee hyväksyttävää tai jopa toivottavaa. Bolívarin sosiaalisten tavoitteiden korostamisessa onkin käsitykseni mukaan kyse juuri siitä, että Chávez pyrkii hyödyntämään menneisyyden hahmon tarjoamaa legitimitettä ja tuomaan hänet politiikkansa taustalle. Chávezin edustama sosialismi saa Bolívarista edeltäjän ja esikuvan, vaikka se todellisuudessa olisikin Chávezin itsensä luoma ideologia. Tätä havaintoa tukee se, että ajatus sosialistisesta Bolívarista tulee Chávezin retoriikassa esiin vasta 2000-luvun puolivälissä, jolloin presidentti ensimmäistä kertaa määritteli myös oman politiikkansa sosialistiseksi.

5.3 Bolívar anti-imperialistina

Retoriikassaan Chávez korostaa Bolívaria toistuvasti myös suurvaltojen imperialististen pyrkimysten vastustajana. Hän pitää Venezuelan itsenäisyyttä ja suvereniteettia keskeisinä ”bolivariaanisina ideoina” ja näkee Bolívarin symboloivan nimenomaan kansallista itsemääräämistä. ”Bolivariaaninen tasavalta” ei hänen mukaansa voi hyväksyä vieraiden

valtioiden sekaantumista, vaan sen tulee puolustaa oikeuttaan itsemääräämiseen. Isänmaan ja itsenäisyyden puolustamisen tärkeydestä puhuessaan Chávez myös lainaa ajatuksia, joita Bolívar itse esitti 1800-luvun itsenäisyssodan yhteydessä. (Chávez 1999, 294, 457–458; 2005, 64, 225; 2010b, 21.)

Myös kansallinen omavaraisuus ja omiin resursseihin turvautuminen on Chávezin mukaan osa ideologiaa, joka tiivistyy ”bolivariaaniseen perustuslakiin”. Chávez esittää, että omavaraisen talouden avulla on mahdollista toteuttaa Bolívarin ajatusta ”suurimmasta mahdollisesta onnellisuudesta”, jonka presidentti jo aiemmin liitti myös sosialismiin. Tulkintansa taustalla Chávez käyttää jälleen Bolívarin opettajaa Simón Rodríguezia. Tällä kertaa hän muistelee Rodríguezin puolustaneen Venezuelan omaehtoista kehitystä, joka Chávezin mukaan on myös yksi ”bolivariaanisen ideologian tärkeimmistä osatekijöistä”. Näin Chávez liittää Bolívariin taas tietynlaisia merkityksiä, vaikkei hän suoraan itsenäisyystaistelijaa lainakaan. (Chávez 1999, 290–292; 2005, 243.)

Bolívarin itsemääräämisajatukset Chávez yhdistää imperialismin vastaiseen taisteluun. Hänen tulkintansa mukaan Bolívar oli Etelä-Amerikan ensimmäisiä ja suurimpia anti-imperialisteja. Chávez muistuttaa Bolívarin sanoneen, että pienemmät tasavallat ovat toimivampia kuin isot imperiumit, joissa vapaus toteutuu huonommin. Lisäksi Chávez esittää Bolívarin huolehtineen siitä, etteivät maanosan vasta itsenäistyneet valtiot joudu uudestaan kolonialismin alle. Presidentin mukaan nämä ajatukset osoittavat, että Bolívar todella vastusti imperialismia. Chávez vakuuttaakin ”Bolívarin kansan” puolustavan suvereniteettiaan imperialismia vastaan. (Chávez 2005, 149, 288, 474, 531.)

Aivan kuten Bolívarin sosiaalisten tavoitteiden yhteydessä, Chávez vahvistaa myös kuvaa itsenäisyystaistelijan anti-imperialismista lähihistorian henkilöiden avulla. Hän sanoo, että on tarpeen liittää niin Gamal Abdel Nasser, Josip Broz Tito, Jawaharlal Nehru, Ho Chi Minh kuin Indonesian presidentti Sukarnokin Bolívariin, sillä näistä hahmoista muodostuu hänen mukaansa yhtenäinen, imperialismin vastainen strategia. Samassa yhteydessä Chávez tuo taas kerran esiin myös Karl Marxin, jonka hän näkee vastustaneen imperialismia siinä, missä muutkin edellä mainitut henkilöt. (Chávez 2005, 202.) Ennen kaikkea Chávez yhdistää Bolívariin siis kuitenkin hahmoja, joiden voidaan ajatella edustaneen suurvaltaintresseille vastakkaista, omaehtoista politiikkaa. Näin myös Bolívarin

tavoitteista tulee Chávezin retoriikassa samankaltaisia kuin näillä anti-imperialistisina pidetyillä johtajilla.

Bolívarin anti-imperialismi kohdistui Chávezin mukaan ennen kaikkea Yhdysvaltoihin. Puheissaan ja teksteissään hän luokki vastakkainasettelua itsenäisyystaistelijan ja Yhdysvaltojen välille. Chávez näkee, että Pohjois-Amerikan suurvalta ei hyväksynyt Bolívarin ideoita, vaan sabotoi ja vastusti ”bolivariaanista projektia”. Hänen mukaansa Bolívarin aikana ”alkoi pitkä sota vallankumouksellisen bolivarianismin ja monroelaisen imperialismiin välillä”. Yhdessä puheistaan Chávez puolestaan toteaa, että itsenäisyystaistelijan tavoitteet törmäsivät ”pohjoisamerikkalaisen imperialismiin ensimmäiseen aaltoon”. Hän myös esittää, että Bolívaria pidettiin Yhdysvalloissa diktaattorina ja ”etelän vaarallisena hulluna”. Mielenkiintoista on, että Yhdysvaltojen vihamielisyydestä puhuessaan Chávez viittaa suoraan jo edellisessä luvussa mainittuun kuubalaishistorioitsija Francisco Pividalin. Hän suosittelee kuulijoilleen Pividalin kirjoittamaa, Bolívarin anti-imperialismia käsittelevää kirjaa, jossa Yhdysvallat näyttäytyy itsenäisyystaistelijan vastustajana. Chávezin mukaan tämä kirja antaa todisteita siitä, että Yhdysvallat todella taisteli Bolívaria vastaan. (Chávez 2005, 344, 432–439, 469.)

Chávez näkee, että pelkän ideologisen vastustuksen lisäksi Yhdysvallat yritti estää Bolívarin tavoitteiden toteutumisen myös käytännössä. Hän esittää maan olleen vastuussa siitä, etteivät Bolívarin läheiset liittolaiset Francisco de Paula Santander ja José Antonio Páez enää tukeneet itsenäisyystaistelijaa hänen elämänsä loppuvaiheessa. Chávezin mukaan Yhdysvallat osti nämä johtohahmot puolelleen ja sai heidät pettämään Bolívarin. Yhdysvaltojen syynä Chávez pitää myös sitä, että Bolívar joutui lähtemään Venezuelasta juuri ennen kuolemaansa. Presidentti jopa vihjaa, että maa oli Bolívaria vastaan tehdyn murhayrityksen takana. Retoriikassaan Chávez pyrkii ylipäänsäkin antamaan kuvan, että Yhdysvalloilla oli keskeinen rooli Bolívarin työn epäonnistumisessa. (Chávez 2005, 348, 439–440, 469, 533.)

Chávez korostaa, että Bolívar tiesi tarkkaan Yhdysvaltojen muodostaman uhan. Koska itsenäisyystaistelija oli Chávezin mukaan ”leppymätön anti-imperialisti”, hän asettui maata vastaan. Presidentti lainaakin puheissaan mielellään Bolívarin Yhdysvaltoja kritisoivia ajatuksia. Erityisesti itsenäisyystaistelijan toteamus, jonka mukaan ”Yhdysvallat pyrkii

syöksemään Amerikan kurjuuteen vapauden nimissä”, esiintyy Chávezin retoriikassa toistuvasti. Chávez pitää tätä lausetta profetiana ja sanoo historian osoittaneen, että Bolívar oli oikeassa. (Chávez 2005, 83–84, 288, 348, 625.) Vaikka Chávez antaa Bolívarin USA-vastaisille ajatuksille suuren painoarvon, ne eivät oman käsitykseni mukaan kuitenkaan muodosta tyhjentävää kuvaa itsenäisyystaistelijan ideologiasta. Sen sijaan vaikuttaa siltä, että moni Chávezin käyttämistä Bolívar-sitaateista oli aikanaan ennemminkin vain reaktio yksittäisiin erimielisyyksiin Yhdysvaltojen kanssa.

Imperialismia vastaan Chávez asettaa lisäksi Latinalaisen Amerikan yhtenäisyyden, joka oli Bolívarille tärkeä tavoite. Puhuessaan yhtenäisyyden merkityksestä Chávez käyttää Bolívarin sanoja. Hän muistuttaa kuulijoitaan useaan otteeseen siitä, että itsenäisyystaistelija piti Latinalaisen Amerikan integraatiota unelmana ja kutsui koko maanosaa isänmaakseen. Bolívarin hahmotteleman yhteistyön avulla on Chávezin mukaan mahdollista saavuttaa ”korkeampi itsenäisyyden taso” ja taistella suurvaltojen pyrkimyksiä vastaan. Presidentti esittääkin, että Bolívarin yhtenäisyysprojektin takana oli erityisesti halu suojella Latinalaisen Amerikan maita imperialismilta. Näin Bolívar yhdistyy anti-imperialismiin myös tätä kautta. (Chávez 1999, 30–31, 184; 2005, 117, 267, 396, 595; 2009d, 31.)

Bolívarin yhtenäisyysajatusten yhteydessä Chávez tuo jälleen esille Yhdysvallat. Hänen tulkintansa mukaan Bolívar halusi Latinalaisen Amerikan yhdistyvän ennen kaikkea Yhdysvaltoja vastaan. Chávez esittää Yhdysvaltojen olleen imperialismiin airut jo 1800-luvulla ja toteaa, että Bolívar pyrki maanosan laajuisen yhteistyön avulla suojautumaan pohjoisen naapurin suurvaltapolitiikalta. Presidentti nostaa myös Latinalaisessa Amerikassa ylistetyt itsenäisyystaistelijat Bernardo O’Higginsin, José de San Martínin ja José Gervasio Artigas Bolívarin rinnalle. Hänen mielestään nämä miehet asettuivat yhdessä rintamassa Yhdysvaltoja vastaan. Myös Panaman kongressi, johon Bolívar pyrki vuonna 1826 kokoamaan miltei kaikki maanosan maat, oli Chávezin mukaan suunnattu vastapainoksi Yhdysvalloille. Chávez näkee, että kongressin epäonnistuminen oli puolestaan sekin pohjoisen suurvallan syytä. (Chávez 2005, 43, 83, 348–349, 438–440, 624, 700.)

Chávezin mukaan Bolívarin edustama anti-imperialismi elää vahvana nykyajassa. Hän itse sanoo asettuvansa imperialistista mallia vastaan, koska on ”Bolívarin projektin, aatteen ja tekojen syvälinen seuraaja”. Bolívarin edustama itsenäisyys sekä kansallinen itsemäärääminen ovat Chávezin mukaan keskeisiä myös nykypäivänä ja niiden puolesta on taisteltava aivan kuten aiemminkin. Chávez toteaa, että itsenäisyystaistelijan itsemääräämisajatukset ovat ”kuin meille kirjoitettu”. Yhdessä puheistaan presidentti lainaa tekstiä, jossa Bolívar kirjoittaa siirtomaiden epätasa-arvoisesta taloudellisesta asemasta ja kritisoi Espanjan harjoittamaa riistoa. Chávez julistaa, että tässä katkelmassa Bolívar ”melkein puhuu maailmankauppajärjestö WTO:sta”. Hänen mukaansa siirtomaa-aikainen kullan ja muiden raaka-aineiden hyväksikäyttö, jota Bolívar aikanaan arvosteli, toistuu nykyajassa öljyvarojen suhteen. (Chávez 2005, 430, 471, 477.) Näin presidentti antaa myös Bolívarin talousanalyysille merkityksen nykyajassa ja yhdistää tulkinnallaan kaksi erillistä aikakautta.

Vahvistaessaan kuvaa Bolívarin anti-imperialismista ja sitoessaan sitä nykyaikaan Chávez käyttää hyväkseen myös Bolívarin vuonna 1805 vannomaa valaa. Tässä valassa Bolívar lupasi taistella siihen asti, kunnes hän on ”murtanut kahleet, joilla Espanjan valta sortaa meitä” (Lynch 2006, 26). Puheissaan Chávez muistelee toistuvasti tätä lupaa ja toteaa, että samanlaista valaa tarvitaan myös nykypäivässä. On kuitenkin tärkeä huomata, että Chávez ei käytä Bolívarin valasta sanatarkkaa muotoa. Pelkän Espanjan vallan sijaan hän yleistää sen retoriikassaan koskemaan kaikkea kolonialismia ja imperialismia. Aina Chávez ei edes kerro yleisölleen muuttavansa Bolívar-sitaatin sisältöä. Tietyissä tilanteissa hän ilmoittaa lainaavansa Bolívarin valaa ja tekeekin sen muuten sana sanalta, mutta kohdan ”Espanjan valta” Chávez korvaa ”imperialistisella vallalla” tai ”imperiumeilla”. (Chávez 2005, 53–54, 73, 363, 669.) Chávezin käyttämänä ”imperialistisen vallan” voidaan nähdä viittaavan Yhdysvaltoihin ja hän sanookin suoraan, että Bolívarin valasta tekee ajankohtaisen ”pohjoisamerikkalaisen imperiumin” vastainen taistelu. Chávez esittää, että Bolívarin vala liittyy nykypäivässä ennen kaikkea vapauten Yhdysvaltojen taloudellisista ja ideologisista pyrkimyksistä. (Chávez 2005, 374, 527.) Chávezin tulkinta siis ohjaa Bolívarin ajatusta jälleen kerran tiettyyn suuntaan. Hän irrottaa itsenäisyystaistelijan vannoman valan yksittäisestä kohteestaan, eli 1800-luvun Espanjasta, ja laajentaa sen suurempaan kokonaisuuteen, jossa nykyinen ja vuosisatojen takainen

imperialismi sekoittuvat. Näin Bolívar antaa, ainakin retorisesti, tukensa myös nykypäivän taistelulle.

Myös muissa yhteyksissä Chávez käyttää Bolívaria oman anti-imperialisminsa ja ennen kaikkea USA-vastaisuutensa taustalla. Hän esittää jatkavansa samaa Yhdysvaltojen vastaista taistelua, jonka Bolívar hänen mukaansa aloitti. Chávez rinnastaa maiden nykyiset suhteet kahden vuosisadan takaiseen tilanteeseen ja toteaa yhdessä puheistaan, että vaikuttaa siltä, kuin Bolívar puolustaisi Yhdysvaltoja kritisoivilla teksteillään Venezuelan nykyhallintoa. Bolívar siis asettuu presidentin retoriikassa suoraan Chávezin oman politiikan tukijaksi. Kun Chávez puheessaan kuvailee Yhdysvaltojen vastaisen taistelun 200-vuotista historiaa, hän viittaa kulloiseenkin USA-hallintoon nimellä ”*Mister Danger*”. Tällä nimityksellä hän on yleisesti kutsunut presidentti George W. Bushia. Nyt Chávez kuitenkin soveltaa ”*Mister Danger*” -ilmausta kaikkiin Yhdysvaltojen edustajiin ja mainitsee erikseen myös 1800-luvun diplomaatti J. B. Irvingin, jota Chávez pitää Bolívarin vastustajana, olleen ”*Mister Danger*”. (Chávez 2005, 436–443.) Tämänkaltaisen nimeämisen kautta Chávezin aikalainen, presidentti Bush, yhdistyy Bolívarin aikalaisiin ja Bolívar itse tulee taas askeleen lähemmäksi nykyaikaa.

Chávez siis esittää Bolívarin anti-imperialistina, mutta miten tämä tulkinta sopii yhteen itsenäisyystaistelijaa koskevan historiankirjoituksen kanssa? Kuten edellisestä luvusta käy ilmi, itsenäisyyttä ja itsemääräämistä, joita Chávez korostaa, voidaan todella pitää Bolívarille tärkeinä arvoina (esim. Lynch 2006, 36,48). Bolívar myös laajensi itsemääräämisajatuksensa koskemaan koko Latinalaista Amerikkaa ja puhui useaan otteeseen maanosan yhtenäisyyden puolesta, niin kuin Lynch (2006, 93, 213) ja Salcedo Bastardo (1982, 161–166) ovat huomauttaneet. Lisäksi Bolívar tietysti vastusti Espanjan valtaa ja maan harjoittamaa kolonialismia, joka esti Latinalaisen Amerikan itsenäisen kehityksen. Näistä ajatuksista Chávez löytääkin tarttumapintaa, ja hän pitää niitä puheissaan ja teksteissään toistuvasti esillä.

Tilanne Bolívarin ajan Venezuelassa vaikuttaa kuitenkin olleen hyvin erilainen kuin nykypäivänä, vaikka Chávez pyrkiikin tätä eroa häivyttämään. 1800-luvun alussa Venezuela ei vielä ollut itsenäinen, vaan sillä oli takana miltei 300 vuoden historia Espanjan siirtomaana. On muistettava, että Bolívarin kolonialismin vastaiset ajatukset

kumpusivat tästä kontekstista. Lynch (2006, 212) onkin nähnyt, että Bolívarin nationalismi ja hänen itsemääräämistavoitteensa olivat ennen kaikkea vastaus siirtomaa-aseman aiheuttamaan paineeseen. Tähän Chávez ei retoriikassaan kuitenkaan kiinnitä huomiota. Sen sijaan hän pyrkii samaistamaan Bolívarin kolonialismin vastaisen taistelun ja nykyajan anti-imperialismin. Nähdäkseni anti-imperialistisesta Bolívarista puhuminen on kuitenkin tietyllä tapaa anakronistista, koska se, mitä anti-imperialismilla nykypäivänä ymmärretään, poikkeaa huomattavasti siirtomaa-ajan kolonialismin vastustamisesta.

Keskeistä Chávezin anti-imperialismi -tulkinnassa on, että Yhdysvallat saa siinä selvästi Espanjaa suuremman painoarvon. Chávez ei niinkään muistele Espanjan vastaista itsenäisyystaistelua, vaan hän pitää esillä Bolívarin Yhdysvaltoihin kohdistamaa kritiikkiä. Tällä valinnalla presidentti asettuu seuraamaan historioitsija Francisco Pividalia, jonka hän yhdessä puheistaan mainitseekin. Kuten Bolívarin periaatteita käsittelevässä luvussa on tuotu esiin, Pividal (2006, 166–171, 196–216) näkee Yhdysvaltojen ja Bolívarin olleen toistensa vihollisia.

Chávezin tulkintaa Yhdysvaltojen ja Bolívarin välisestä suhteesta voidaan kuitenkin pitää melko vahvana. Perinteinen historiankirjoitus ei ole löytänyt todisteita esimerkiksi siitä, että Yhdysvallat olisi Chávezin esittämällä tavalla ollut Bolívarin maanpaon tai murhayrityksen taustalla. Chávezista poiketen monet historiantutkijat ovat tuoneet esiin, että Bolívar ihaili Yhdysvaltojen yhteiskunnallista kehitystä ja suhtautui maahan kunnioittavasti (esim. Lynch 2006, 216; Salcedo Bastardo 1982, 337). Itsenäisyystaistelija kutsui Yhdysvallat lopulta mukaan myös järjestämäänsä Panaman kongressiin eikä näin ollen ainakaan lähtökohtaisesti sulkenut maata mantereen laajuisen yhteistyön ulkopuolelle (Valtonen 2001, 187). Tätä käsitystä presidentti Chávez ei puheissaan ja teksteissään kuitenkaan jaa. Ylipäänsäkin vaikuttaa siltä, että Bolívarin suhtautuminen muihin maihin ei Chávezin retoriikassa näyttäydy yhtä avoimena, kuin jotkut historioitsijat ovat esittäneet. Presidentti pitää voimakkaasti esillä Bolívarin nationalistista, Venezuelan etuja ajavaa puolta, mutta jättää vähemmälle huomiolle esimerkiksi Simon Collierin (1983, 42) esittämän ajatuksen siitä, että Bolívarin kansallisajattelu ei ollut eksklusiivista, ei edes Yhdysvaltoja kohtaan.

Bolívarin ja anti-imperialismin yhdistämisessä on nähtävissä paljon samankaltaisia mekanismeja kuin Chávezin tekemässä socialisti-tulkinnassa, jota edellä käsiteltiin. Chávezin voidaan ajatella turvautuvan taas Burken *casuistic stretchingiin* ja liittävän Bolívariin uusia, nykyisestä maailmanpoliittisesta tilanteesta nousevia merkityksiä. Tietyissä tilanteissa Chávez jopa asettaa omia sanojaan Bolívarilta lainattujen lauseiden sisälle. Jälleen presidentti myös yhdistää muita, tällä kertaa anti-imperialistisia ajatuksia esittäneitä henkilöitä Bolívariin ja muokkaa näin kuvaa itsenäisyystaistelijasta sekä hänen ajatusmaailmastaan.

Tulkintansa Chávez tekee nykyisten intressien pohjalta, mitä esimerkiksi Nyysönen (1997, 16) on pitänyt tyypillisenä menneisyyspolitiikassa. Chávez vaikuttaa nostavan myös anti-imperialistisen Bolívarin esiin siksi, koska sille on käyttöä nykyajassa ja se sopii hänen omaan politiikkaansa. Käytännön politiikassaan Chávez onkin korostanut kansallista itsemääräämistä ja Yhdysvaltojen vastaista taistelua, kuten työssäni on jo aiemmin todettu. Eric Hobsbawm (1997, 270, 276) saattaisi kutsua tällaista oman ideologian ankkuroimista menneisyyteen historian väärinkäytöksi, mikäli se tapahtuu nykyisten pyrkimysten pohjalta ja todellinen yhteys menneisyyden tapahtumiin on ohut. Joka tapauksessa Chávez onnistuu siirtämään 1800-luvun itsenäisyystaistelun henkeä oman anti-imperialisminsa taustalle.

Se, miten menneisyyden kokemuksia tarkastellaan, vaikuttaa tulevaisuudesta tehtäviin johtopäätöksiin (Koselleck 1985, 271–272). Chávezin voidaankin nähdä jälleen kerran muokkaavan kosellecklaista odotushorisonttia, aivan niin kuin Bolívarin sosiaalisesta vallankumouksesta puhuessaan. Retoriikassaan Chávez sitoo oman anti-imperialistisen politiikkansa menneisyyteen ja esittää toimivansa Bolívarin taistelun jatkajana. Bolívarin itsemääräämisajatusten korostaminen ohjaa nykypäivän poliittisia valintoja ja kannustaa taisteluun imperialismia ja Yhdysvaltoja vastaan. Näin itsenäisyystaistelijan väitetty anti-imperialismi legitimoii Chávezin toteuttaman politiikan samalla tavoin kuin tulkinta socialistisesta Bolívarista. Menneisyyspolitiikan teoreetikoihin nojautuen voidaan jälleen ajatella, että sillä, oliko Bolívar todella anti-imperialisti, ei niinkään ole merkitystä politiikan oikeutuksen kannalta. Sen sijaan riittää, että yleisö uskoo Chávezin tekemän tulkinnan.

5.4 Kansa Bolívarin taustalla

Chávezin puheissa ja teksteissä nousee usein esiin myös ajatus Bolívarin ja Venezuelan kansan välisestä yhteydestä. Ylipäänsäkin Chávez korostaa voimakkaasti kansaa Bolívarista puhuessaan. Hänen mukaansa itsenäisyystaistelijalla oli vahva luottamus kansaan ja sen mielipiteisiin ja hän pyrki aina kuuntelemaan kansan ääntä. Monissa puheistaan Chávez lainaa Bolívarin lausumaa, jonka mukaan ”[kansan] päätös on aito, sen tahto vahva ja siksi kukaan ei voi turmella tai pelotella sitä”. Toisessa Chávezin viljelemässä Bolívar-lainauksessa itsenäisyystaistelija toteaa, että ”minulla on kiistämättömiä todisteita kansan arvostelukyvyistä suurissa päätöksissä, ja siksi olen aina pitänyt kansan mielipiteitä parempana kuin oppineiden”. Koska nämä tekstit Chávezin mukaan heijastavat Bolívarin politiikan henkeä ja ideaa, hän sanoo itse haluavansa alleviivata niiden ”jokaista kirjainta, sanaa, pilkkua ja pistettä.” (Chávez 2005, 142, 396, 571, 670.)

Chávez pitää tärkeinä myös kansan suvereniteettiin liittyviä ajatuksia, joita Bolívar esitti. Hän muistuttaa Bolívarin sanoneen, että kansa on ainoa suvereniteetin lähde ja kansan tahto on voimista suurin. Presidentti rinnastaa Jean-Jacques Rousseauin ja Bolívarin, jotka hänen mukaansa molemmat korostivat suvereenia kansaa. Chávez tosin sanoo Bolívarin vieneen suvereniteetin idean vielä Rousseautakin pidemmälle ja tuoneen kansan siihen syvemmin ja voimakkaammin mukaan. Chávezin mukaan Bolívar myös edisti kansan mahdollisuutta päättää itse valtion poliittinen järjestys. Tähän liittyy Bolívarin korullinen lause ”onnellinen se kansalainen, joka komentamansa armeijan kilven alla kokoaa kansallisen suvereniteetin, jotta se voi harjoittaa absoluuttista tahtoaan”, jolla itsenäisyystaistelija aikanaan viittasi omaan rooliinsa kansan suvereniteetin mahdollistajana. Tämä lause vaikuttaa olevan yksi Chávezin lempilainauksista, ja hän toistaakin sitä puheissaan moneen otteeseen. (Chávez 1999, 16, 19, 131, 270, 276, 306; 2009f, 18.)

Retoriikassaan Chávez painottaa, että tasavaltalaisuus ja demokratia olivat Bolívarin ihanteita. Hän näkee Bolívarin pyrkineen siihen, että kansa voisi itse olla säättämässä omia lakejaan. Sen sijaan monarkiaa ja yksinvaltiutta Bolívar Chávezin mukaan vastusti. Eräässä puheistaan presidentti kuitenkin kommentoi laajoja, käytännössä diktatorisia

valtaoikeuksia, jotka Bolívarille annettiin hänen elämänsä loppuvaiheessa. Chávez toteaa, että Bolívar itse halusi kaikkea muuta kuin vallan keskittämistä ja otti valtaoikeudet vastaan vastahakoisesti, pakotettuna ja ”melkein itkien”. (Chávez 1999, 256, 279, 335; 2005, 474, 539; 2009d, 47.)

Chávezin mukaan Bolívar myös ymmärsi, että itsenäistymiseen tarvitaan kansan osallistumista. Chávez sanoo itsenäisyystaistelijan ottaneen ennen pitkää niin maatyöläiset, orjat, mustat kuin muutkin köyhän kansanosan edustajat mukaan projektiinsa. Kansan osallisuus ja osallistuva demokratia ovatkin presidentin mielestä ”bolivariaanisia käsitteitä”. Jälleen kerran Chávez muistelee myös Bolívarin opettajana toiminutta Simón Rodríguezia ja nostaa esiin katkelman, jossa Rodríguez puhuu massojen osallistumisen voimasta. Presidentti esittää Bolívarin seuranneen tämän oppi-isänsä ajatuksia. Kansan osallistumisen lisääminen, yhteisöjen kuunteleminen ja niiden huomioiminen päätöksenteossa on Chávezin mukaan tie, jota kuljetaan yhdessä Bolívarin ja Rodríguezin kanssa. (Chávez 1999, 300; 2005, 393–395, 541–542; 2009c, 49.) Retoriikassaan Chávez pyrkii siis liittämään tavallisen kansan ja Bolívarin toisiinsa. Bolívarin opettajaan vetoamalla Chávez käsitykseni mukaan vahvistaa tätä yhteyttä, koska Rodríguez oli näistä kahdesta Venezuelan historian suurmiehestä se, joka selvemmin puhui kansasta ja sen roolista.

Kansan ja Bolívarin sidettä korostaa lisäksi Chávezin näkemys siitä, että Bolívar ei yksinään tehnyt historiaa, vaan hän oli vain osa laajaa kokonaisuutta. Chávezin mukaan Bolívarin itsenäisyystaistelun taustalla oli ennen kaikkea kansa. Presidentti luonnehtii, että Bolívar ”muuttui kansaksi” ja kansa ”otti hänet johtajakseen”. Toisessa puheessaan Chávez sanoo kansan kulkeneen Bolívarin kanssa ja tehneen hänestä vapauttajan. Aiheesta puhuessaan Chávez ei säästele sanojaan, vaan toteaa suoraan, että kansa rakasti Bolívaria. Hänen mukaansa itsenäisyystaistelijaa tuettiin Espanjan vastaisen sodan aikana kaikkialla ja tavalliset ihmiset avustivat Bolívarin joukkoja. Niinpä bolivarianismi on Chávezille ”Venezuelan kansan ideologia”. (Chávez 1999, 116, 191, 485–486; 2005, 77, 216, 473, 552.)

Chávez vakuuttaa myös omaa sitoutumistaan kansan tahtoon. Kuvaillessaan luottamustaan kansan erehtymättömyyteen hän käyttää täsmälleen samoja sanoja, kuin Bolívar miltei 200

vuotta aiemmin. Chávez itse kokee herättävänsä henkiin itsenäisyystaistelijan vaalimat periaatteet ja edistävänsä bolivariaanista suvereniteettia, jonka ytimessä kansa hänen mukaansa on. Presidentti esittää, että hän on toteuttanut edellä lainatun Bolívarin ajatuksen kansallisen suvereniteetin kokoamisesta ja että hänen myötänsä ”kansaa on astunut presidentinpalatsiin”. Vuosien 1830–1998 välillä kansan suvereniteettiin ei Chávezin näkemyksen mukaan ole lainkaan tukeuduttu. Näin Bolívarista ja Chávezista tulee presidentin retoriikassa käytännössä ainoat kansan tahtoa arvostaneet venezuelalaisjohtajat. Chávez toteaa, että hänen valtaannousussaan on kyse siitä, että Bolívar herää yhdessä kansan kanssa. (Chávez 2005, 110, 412; 2009a, 16, 41; 2009f, 18–19; 2010b, 6.)

Chávezin käsitys Bolívarista kansan oikeuksien puolustajana ei ole syntynyt tyhjästä. Historiantutkijat, kuten edellisen luvun Lynch (2006, 117) ja Salcedo Bastardo (1982, 112–113, 122, 232) ovat tuoneet esiin, että Bolívar todella puhui huomattavan paljon kansan tahdosta ja siihen sitoutumisesta. Itsenäisyystaistelijalta on löydettävissä useita kansan suvereeniutta ja erehtymättömyyttä korostavia sitaatteja, minkä myös Chávez tuntuu huomanneen. Lisäksi Bolívar puolusti teksteissään myös demokraattisia vaaleja ja painotti kansanäänestysten tärkeyttä. Tältä osin presidentti Chávezin retoriikka tuntuu seuraavan Bolívarin viitoittamaa tietä.

Bolívarin jalot periaatteet yhdistyivät kuitenkin autoritaarisempaan käytäntöön, niin kuin edeltävässä, itsenäisyystaistelijan ajatusmaailmaa ja toimintaa käsittelevässä luvussa on havaittu. Monien historioitsijoiden mukaan Bolívar ei tosiasiallisesti luottanut kansalaisten arviointikykyyn eikä halunnut heidän osallistuvan täysimittaisesti päätöksentekoon. Bolívarin käsitystä kansasta on pidetty kapeana ja hänen on nähty halunneen sulkea erityisesti kansan alimmat kerrokset pois julkiselta areenalta. Myös Krauzen (2008, 226–228) haastattelemat venezuelalaishistorioitsijat korostavat Bolívarin autoritaarisia piirteitä. Heidän mukaansa Bolívar pelkäsi kansaa, sen epäpätevyyttä ja tästä aiheutuvaa epävakautta. Kuten edellisessä luvussa ääneen päässeet Bushnell (1983, 65–68, 75–76) ja Lynch (2006, 204, 238–239) ovat todenneet, epäluulo demokratiaa kohtaan ajoi Bolívarin vahvistamaan toimeenpanovaltaa aina siihen pisteeseen asti, että hän saavutti käytännössä diktaattorin aseman.

Tätä puolta Bolívarista Chávez ei puheissaan tai teksteissään ota esiin. Sen sijaan hän asettaa monin tavoin Bolívarin ja tavallisen kansan mahdollisimman lähelle toisiaan. Presidentin retoriikassa autoritaarinen Bolívar jääkin lähes täysin kansaa puolustavan Bolívarin varjoon. Tulkinnassaan Chávez ikään kuin unohtaa Bolívarin käytännön toiminnan ja riisuu hänet näistä vähemmän hohdokkaista piirteistä. Toisin kuin monet historiantutkijoista, Chávez nimenomaan korostaa köyhän kansanosan roolia Bolívarin toiminnassa. Vallan keskittämisen ja Bolívarin laajat valtaoikeudet presidentti kyllä mainitsee, mutta hän esittää itsenäisyystaistelijan joutuneen diktaattoriksi vastoin omaa tahtoaan. Krauze (2008, 193–196) onkin todennut, että diktaattori-Bolívar on Chávezille ongelmallinen. Hänen mukaansa Chávez edustaa Venezuelan vasemmistossa jo pidempään elänyttä tulkintaa, jossa Bolívarin konkreettiset aatteet ja teot on pyritty korvaamaan yleisemmillä, kansan ja isänmaan puolustamiseen liittyvillä periaatteilla. Näin Bolívar on näyttäytynyt paremmassa valossa.

Nähdäkseni Chávezin luoma side kansan ja Bolívarin välille vahvistaa Burken (1962, 544–545, 579–580) hahmottelemaa identifikaatiota, jota työni teorialuvussa käsiteltiin. Chávez liittyy Bolívarin kiinteästi kansaan ja itsensä yhtä kiinteästi Bolívariin, jolloin itsenäisyystaistelija toimii Chávezin ja hänen yleisönsä yhdistävänä tekijänä. Kun Bolívar tuodaan lähelle kansaa, kaikki se, mitä hän edustaa, tulee myös lähemmäksi. Tätä voidaan pitää keskeisenä identifikaation kannalta. Kuten luvussa 2 on todettu, identifikaatio auttaa myös politiikan oikeuttamisessa ja auktoriteetin vahvistamisessa. Chávezin ja hänen kuulijoidensa samaistuessa historialliseen hahmoon heidän intressinsä yhdistyvät ja presidentin oman ideologian legitimaatio kasvaa.

Mixonin (2009, 46–47) mukaan on tärkeää, että legitimaation taustalla toimiva historiallinen hahmo on kuulijoiden mielissä arvostettu ja uskottava. Tällöin hahmo nousee merkittävämpään asemaan ja antaa oikeutukselle vahvemman pohjan. Läheinen yhteys Bolívarin ja kansan välillä johtaakin käsitykseni mukaan siihen, että itsenäisyystaistelijan jo entuudestaan suuri painoarvo kasvaa Chávezin yleisön silmissä. Kun Chávez retoriikassaan esittää Bolívarin kansan puolustajana, hänen kuulijoidensa on helpompi hyväksyä itsenäisyystaistelijaan vetoaminen.

Perustava ajatus Chávezin politiikan legitimoimisessa tuntuu olevan, että koska Bolívar kulki yhdessä kansan kanssa, myös itsenäisyystaistelijan periaatteita seuraava Chávez tekee niin. Voidaan ajatella, että tällaisella ajatusrakennelmalla presidentti muokkaa historian ja nykypäivän suhdetta menneisyyspolitiikan teoreetikoiden kuvaamalla tavalla. Näin hän vaikuttaa siihen, mitä nykyisyydestä ja hänestä itsestään ajatellaan. Nyssösen (1997, 17, 178) mukaan tämänkaltaisessa toiminnassa on kyse ennen kaikkea vallankäytöstä ja poliittisen oikeutuksen vahvistamisesta.

Chávez siis keskittyy jälleen niihin Bolívarin puoliin, jotka ovat käyttökelpoisia nykypäivässä, ja rakentaa näin menneisyyttä koskevia uskomuksia. Tämä on tärkeää poliittisen edun tavoittelussa, niin kuin Edelman (1988, 104–105) on nähnyt. Bolívarin puheet kansan osallistumisesta ja sen tahdon kuuntelemisesta käyvätkin hyvin yksiin Chávezin oman, populistiseksi luonnehditun tyylin kanssa. Presidentti on itse korostanut politiikassaan kansan roolia ja osallistuvaa demokratiaa, kuten työssäni on aiemmin käynyt ilmi. Vaikuttaa siltä, että Chávez hakee Bolívarilta tukea ajatuksilleen ja käyttää häntä populistisen retoriikkansa taustalla. Sitomalla periaatteensa tiukasti Bolívariin Chávez tekee itsestään samanlaisen kansan puolustajan kuin Bolívar hänen mielestään oli. Siinä missä tietyt itsenäisyystaistelijaan liittyvät painotukset ovat ilmestyneet Chávezin puheisiin ja teksteihin vasta myöhemmin, kansaa puolustava Bolívar esiintyy Chávezin retoriikassa läpi tarkastelemani aineiston.

5.5 Bolívar yhtenäisyyden puolustajana

Keskeinen teema presidentti Chávezin retoriikassa on myös Bolívarin vaatimus kansallisesta yhtenäisyydestä. Chávez esittää yhtenäisyyden olleen yksi Bolívarin tärkeimmistä tavoitteista ja puhuu sen merkityksestä itsenäisyystaistelijan sanoja käyttäen. Hän luonnehtii yhtenäisyyttä ”bolivarianiseksi unelmaksi” ja muistuttaa Bolívarin sanoneen, että ”yhtenäisyyden täytyy olla tunnuslauseemme tai anarkia tuhoaa meidät”. Chávezin mukaan Bolívar varoikin esimerkiksi liiallista federalismia, joka hajottaisi yhtenäisen valtion ja johtaisi epävakauten. Chávez toteaa, että Bolívar itse toimi yhdistävänä tekijänä, joka kokosi lopulta myös vastustajansa jaetun tavoitteen, itsenäisyyden, taakse. (Chávez 1999, 241–242, 301, 382; 2005, 309, 322, 474.)

Bolívarin peräänkuuluttamaa vahvaa, yhtenäistä kansakuntaa tarvitaan Chávezin mukaan edelleen. Hän kehottaakin venezuelalaisia varomaan epäjärjestystä ja anarkiaa, koska Bolívarin teki niin. Tässä yhteydessä Chávez tosin lainaa Bolívarin sota-aikana kirjoittamaa tekstiä, jossa itsenäisyystaistelija korostaa yhtenäisyyttä nimenomaan silloin, kun maassa on vieras valloittaja. Muutoinkin Chávezin yhtenäisyys-retoriikka pitää sisällään useita viittauksia sotaan ja taisteluun. Yhdessä puheistaan hän nostaa esiin Bolívarin ajatuksen siitä, että ”sodassa täytyy marssia yhdessä rintamassa” ja toisaalla hän puolestaan sanoo, että ”kaikkien on yhdistyttävä taistelun hetkellä”. (Chávez 1999, 241, 281; 2009b, 35.)

Ylipäänsäkin Chávez tukeutuu Bolívariin puhuessaan kansalaisten välisten erimielisyyksien ja jakolinjojen häivyttämisestä. Hän huomauttaa, että Bolívarin halusi tuoda kansan yhtenäisenä ja kokonaisena ”kansallisen sielun ja ruumiin” perustaksi. Chávezin mukaan Bolívar tarkoitti tällä sitä, että kansalla on oltava yhteinen tahto. Presidentti vaatiikin Bolívaria lainaten, että kollektiivisen edun tulee toteutua sen sijaan, että eri ryhmittymät ajaisivat omia tavoitteitaan. Itsenäisyystaistelijan ajatuksiin Chávez yhdistää jälleen Rousseauin, joka hänen mukaansa myös puhui yhteisestä lähteestä kansan taustalla. (Chávez 1999, 113, 275, 333, 428–429.)

Chávezin mukaan Bolívarin ajama yhtenäisyys on tärkeää siksi, että poliittisia tavoitteita voitaisiin toteuttaa tehokkaasti. Yhtenäisyydestä poikkeamista ja ”tarpeellisten muutosten” vastustamista hän kutsuu samanlaiseksi petokseksi kuin Bolívarin itsenäisyystaistelun vastustaminen aikanaan oli. Chávez toteaa ottavansa mallia Bolívarista, kun hän yhdessä teksteistään pyytää kongressiedustajia pysymään ”ideologisesti ja moraalisesti” yhtenäisinä, jotteivät ”Yhdysvaltojen kätyrit” pääsisi etenemään. Presidentti jatkaa, että ”bolivariaaniseen yhtenäisyyteen” on turvauduttava, koska ”imperiumin hyökkäykset” ja ”vastavallankumouksen luoma epävakaus ja väkivalta” lisääntyvät. Yhtenäisyyttä puolustaakseen Chávez hahmottelee puheissaan jo Bolívarin aikanaan ehdottamaa neljättä, ”moraalista valtiovaltaa”, joka presidentin mukaan olisi vapaa kaikista poliittisista pyrkimyksistä ja valvoisi kansan yhteisen edun toteutumista. (Chávez 1999, 14, 297; 2010h, 25; 2011, 22–23.)

Yhtenäisyysajatusten suhteen Chávez vaikuttaa todella seuraavan Bolívarin jalanjalkia. Niin kuin itsenäisyystaistelijan periaatteita käsittelevässä luvussa on todettu, Bolívar uskoi yhteiseen kansalliseen henkeen ja vaati painokkain sanoin yhtenäisyyttä, jotta vasta itsenäistynyt valtio voisi menestyä. Bolívar pelkäsi myös epävakautta ja anarkiaa, joista Chávezkin kuulijoitaan varoittaa. Presidentin ajatus siitä, että kaikki, myös vastustajat, yhdistyivät Bolívarin taakse, voidaan kuitenkin kyseenalaistaa. Perinteisessä historiankirjoituksessa on nimittäin tuotu esiin, että Bolívar taisteli vallasta paikallisten *caudillojen* kanssa ja päätyi elämänsä loppuvaiheessa jopa salamurhajuonien kohteeksi.

Aiemmin työssäni esitellyistä historiantutkijoista muun muassa Marco Ortiz Palanques (2007, 90–93, 96) on kiinnittänyt huomiota siihen, että Bolívar piti eturyhmien välistä kamppailua negatiivisena ja yhtenäisyyden kannalta haitallisena. Itsenäisyystaistelijan mukaan valtion tulisi toteuttaa ennen kaikkea yhteistä etua ja tehdä päätöksensä kokonaisuutta ajatellen. Varsin samankaltainen ajatus yhteisestä edusta ja sen toteuttamisesta tuntuu nousevan esiin myös presidentti Chávezin retoriikassa. Puheissaan ja teksteissään hänen voidaan ajatella Bolívarin tavoin pyrkivän eroon politiikkaansa kohdistuvasta vastustuksesta. Chávezin kielenkäytöstä saakin sen kuvan, että vastaväitteet rikkovat toivotun yhtenäisyyden. Aivan kuin Chávezkin, myös Bolívar koki vastustajiensa usein vahingoittavan yhteistä etua ja leimasi heidät siksi pettureiksi, kuten esimerkiksi Lynch (2006, 94, 114, 281–282) ja Bushnell (1983, 78–79) ovat nähneet.

On kuitenkin muistettava, että Bolívarin ajatukset yhtenäisyydestä olivat tiukasti itsenäistymissodan aikaiseen tilanteeseen sidottuja. Työni edellisestä luvusta käy ilmi, että Bolívar haki yhtenäistä rintamaa ennen kaikkea vastauksena sota-ajan epävakaisiin olosuhteisiin. Tätä kontekstia Chávez ei puheissaan tai teksteissään tunnu huomioivan. Hän ei kommentoi eroa nykyajan ja historian välillä eikä poikkeuksellista tilannetta 1800-luvun alussa. Sen sijaan hän vaatii samanlaista yhtenäisyyttä kuin Bolívarin aikaan ja puhuu siitä itsenäisyystaistelijan sanoja käyttäen. Paikoin Chávezin yhtenäisyysretoriikasta saa kuvan, että Venezuela olisi edelleen sotatilassa tai muuten taistelun keskellä.

Voidaankin ajatella, että yhtenäisyyttä korostaessaan Chávez rakentaa analogian nykyajan ja 1800-luvun alun itsenäisyystaistelun välille. Hän rinnastaa nämä kaksi aikakautta ja esittää niiden olevan samankaltaisia, vaikkeivät ne sitä monilta osin tietenkään ole.

Menneisyyspolitiikan näkökulmasta katsottuna tällaisista analogioista on hyötyä nykyisten tavoitteiden edistämiseksi. Historialliset vertaukset ja rinnastukset vaikuttavat siihen, millaisena nykyisyys näyttäytyy, kuten esimerkiksi Nyysönen (1997, 21; 1999, 39) on todennut, ja antavat näin mahdollisuuden nykypolitiikan oikeutuksen vahvistamiseen. Whiten (1987, 73) mukaan historian tarkastelutapojen perusteella määräytyy se, mitä pidetään toivottavana tai oikeana toimintana nykyisyydessä.

Chávezin retoriikassa toivottavaa ja oikeaa toimintaa vaikuttaa olevan sota-ajan kaltaiseen yhtenäisyyteen pyrkiminen ja vastaväitteiden välttäminen. Kun Chávez yhdistää kaksi eri aikakautta toisiinsa, hän pyrkii käsitykseni mukaan legitimoimaan omat yhtenäisyysvaatimuksensa Bolívarin itsenäistymistaistelun aikaisten ajatusten avulla. Yhtenäisyyttä presidentti korostaa puheissaan erityisesti kautensa alussa, jolloin hän pyrki vakuuttamaan yleisönsä harjoittamastaan politiikasta. Sama painotus tulee Chávezilla esiin myös tärkeitä kansanäänestyksiä koskevissa puheissa ja teksteissä.

Huomionarvoista on myös se, että Bolívarilta lainattu yhtenäisyysretoriikka paljastaa jotain Chávezin suhtautumisesta politiikkaan. Itsenäisyystaistelijan tiukka vaatimus yhtenäisyydestä, johon Chávez kerta toisensa jälkeen vetoaa, tarkoittaa nähdäkseni sitä, että varsinainen poliittinen toiminta siirretään syrjään. Yhtenäisyyttä korostettaessa tilaa ei jää uusille avauksille eikä vapaalle, ennalta määräämättömälle toiminnalle, joita voidaan pitää osana todellista politiikkaa. Sekä Bolívar että Chávez tuntuvatkin pitävän eriäviä mielipiteitä epätoivottavina tai jopa suoranaisina petoksina. Myös ajatus siitä, että eri ryhmittymien kilpailun sijaan tulisi keskittyä yhteisen edun toteuttamiseen, on tietyllä tapaa aidon politiikan vastainen. Tässäkin suhteessa Chávez ottaa mallia Bolívarista, joka näki, että kamppailu eri intressien välillä murentaa valtion yhtenäisyyttä.

Bolívarin ja Chávezin jakamassa käsityksessä yhteisestä edusta on nähtävissä piirteitä ajatussuunnasta, jota J.L. Talmon (1960) kutsuu totalitaariseksi demokratiaksi. Tämän suuntauksen keskeisenä edustajana Talmon pitää Jean-Jacques Rousseaut. Historioitsijoiden mukaan Rousseau olikin yksi Bolívarin oppi-isistä, ja kuten edellä on havaittu, myös Chávez liittyy retoriikassaan Rousseauun ja Bolívarin toisiinsa. Voidaan ajatella, että Rousseauin demokratiakäsitys kulkee Bolívarin kautta aina presidentti Chávezin puheisiin asti.

Talmonin (1960, 1–2, 38–49) mukaan politiikka ei totalitaarisessa demokratiassa ole yrityksen ja erehdyksen, erilaisten vaihtoehtojen tai spontaanin toiminnan kautta etenevää, vaan on olemassa yksi totuus, jota kohti ihmiset vastustamattomasti kulkevat. Tätä totuutta Rousseau kutsui yleistahdoksi. Talmon näkee, että Rousseau yhdisti yleistahtoon kansan suvereniteetin ja piti kansaa tämän kaikkien yhteisen edun ylimpänä muotoilijana. Talmonille tällainen kansan suvereniteetti on totalitaarista, koska siihen ei liity eri intressien kuunteleminen tai vaihtoehtojen punnitseminen, vaan tietyn totuuden toteuttaminen. Yleistahtoon nojaavaan demokratiaan liittyy Talmonin mukaan tiukka vaatimus yksimielisyydestä ja Rousseauin kansa voidaankin nähdä tietynlaisena valistuneena despoottina.

Bolívarin ja Chávezin yhtenäisyysvaatimuksessa tuntuu elävän edellä kuvatun kaltainen ajatus absoluuttisesta totuudesta, johon kaikkien tulee yhtyä. Itsenäisyystaistelija seuraten Chávez korostaa myös kansan suvereniteettia ja siihen pohjautuvaa yhteistä etua. Presidentin retoriikasta saa sen kuvan, että tämä yhteinen etu ei ole kyseenalaistettavissa eikä sille voi esittää vaihtoehtoja. Aivan kuten Bolívarin, Chávez vakuuttaa sitoutuvansa kansan tahtoon ja olevansa kansan asialla. Talmon (1960, 48) onkin todennut, että totalitaarisessa demokratiassa sillä, joka väittää tietävänsä kansan lopullisen tahdon, on mahdollisuus toimia kansan nimissä.

Talmon (1960, 39, 41–44) kirjoittaa, että Rousseauin mukaan kansalaisten tulisi haluta vain sitä, mikä on yleistahdo. Individualismin sijaan on tukeuduttava kollektivismiin ja päästävä eroon yksilöiden tai ryhmien eduista, jotka hämärtävät objektiivista hyvää. Hyvin samankaltainen painotus on nähtävissä Bolívarilla, ja hänen myötänsä nämä ajatukset siirtyvät myös Chávezin retoriikkaan. Vaikuttaa siltä, että Chávez saa Bolívarilta lahjaksi vanhan, 1700-luvulta periytyvän käsityksen demokratiasta ja politiikasta. Tässä ajatusmallissa epäyhtenäisyys ja ristiriitaiset edut eivät ole politiikan lähtökohta, vaan niitä pidetään vaarallisina.

5.6 Sankarillinen Bolívar

Edellä käsiteltyjen aiheiden lisäksi Hugo Chávez keskittyy korostamaan Bolívarin sankarillisuutta. Puheissaan ja teksteissään hän maalaa kunniakasta kuvaa itsenäisyystaistelijasta ja lainaa toistuvasti myös muita ajattelijoita, jotka ovat ylistäneet Bolívaria. Chávezin mukaan Bolívar oli ”todella erikoislaatuinen mies”, eikä presidentillä olekaan ongelmia keksiä Bolívarin sankarillisuutta kuvaavia määreitä. (Chávez 1999, 6, 257–259.)

Chávez näkee Bolívarin olleen taistelija, joka oli täynnä intohimoa, vastuullisuutta ja rohkeutta. Hän pitää itsenäisyystaistelijaa myös viisaana, tarkkanäköisenä ja lukeneena. Bolívarin ajattelu oli Chávezin mukaan niin ”syvällistä, intensiivistä ja filosofista”, että se oli edellä viime vuosisatojen suurten intellektuellien ja filosofien esittämiä ajatuksia. Presidentti toteaa, että ”toisella kädellään [Bolívar] löi kahleita poikki miekalla ja toisella kirjoitti perustuslakeja ja perusti tasavaltoja”. Chávezille Bolívar onkin ”Amerikan nero” ja ”tasavaltojen valaja”, mutta myös ”runoilija sekä romantikko”. Jos espanjankielisen kirjallisuuden tunnetuimmalla sankarihahmolla, Don Quijotella olisi perillinen, se olisi Chávezin mukaan Bolívar. Chávez kutsuu Bolívaria unelmoijaksi, mutta hänen unelmansa ovat presidentin mielestä tulleet todeksi. (Chávez 1999, 32, 246–247, 253; 2005, 469–470, 481, 525, 541, 661; 2009c, 38, 43.)

Chávezin retoriikassa Bolívarista tekee sankarillisen myös häneen liitetty pyyteettömyys ja uhrautuvaisuus. Bolívarin tavoitteena eivät Chávezin mukaan olleet maalliset rikkaudet, vaan ”kunniakas ja hyveellinen” kansa. Chávez muistuttaa, että itsenäisyystaistelija itse oli kotoisin rikkaasta perheestä, mutta hän antoi kaikkensa maansa vuoksi ja kuoli köyhänä. Bolívarissa tiivistyykin Chávezin mukaan suuri uhraus, jolle ei ole edeltäjää maan historiassa. Lisäksi jo aiemmin esiin tuodut Chávezin ajatukset siitä, että Bolívar ”muuttui kansaksi” ja oli kansan käytössä, vahvistavat nähdäkseni kuvaa epäitsekkäästä ja muiden asiaa ajavasta Bolívarista. Presidentti korostaa myös Bolívarin elämässään kohtaamaa kärsimystä. Erityisesti viimeisinä vuosinaan itsenäisyystaistelija joutui Chávezin mukaan tappioiden, syytösten ja murhayritysten keskelle. Chávez luonnehtii, että Bolívar ”kantoi miljoonia kipuja ja miljoonia ristejä” ennen kuolemaansa. Chávezin tarinassa sankari siis

kohtaa myös vaikeuksia. (Chávez 1999, 191; 2005, 467–468, 523, 526–527, 575, 727; 2011, 22.)

Bolívarin sankaruus ulottuu Chávezin näkemyksen mukaan myös Venezuelan rajojen ulkopuolelle. Hän kokee Bolívarin olevan elossa myös muualla maailmassa ja kutsuu itsenäisyystaistelijaa ”maailmanlaajuiseksi johtajaksi”. Chávezin käsitys on, että melkeinpä kaikissa maailman kaupungeissa on Bolívarin patsas. Aasian matkastaan raportoidessaan Chávez toteaa, että myös siellä ihaillaan Bolívaria ja halutaan tietää lisää hänestä. (Chávez 1999, 413; 2005, 272; 2009g, 22.)

Vaikuttaa siltä, että Chávezille Bolívar ei ole pelkästään sankarillinen, vaan miltei jumalallinen hahmo. Tämän ajatuksen kanssa hän ei Venezuelassa ole yksin, niin kuin työssänini on aiemmin tuotu esiin. Presidentti julistaa, että Venezuelan kansa kulkee ensisijaisesti Jumalan, mutta heti seuraavaksi Bolívarin kanssa. Toisinaan Chávez myös viittaa Bolívariin nimellä ”*padre infinito*”, joka voidaan suomentaa äärettömäksi tai iankaikkiseksi isäksi. Yhdessä puheistaan hän lainaa kuubalaisrunoilija José Martín pitämää mahtipontista puhetta, jossa Bolívar esitetään ylikuonnollisena sankarihahmona. Martí toteaa Bolívarin olevan ”tarkkaavaisena ja käskevänä Amerikan taivaalla”, ja tätä lausetta Chávez kuulijoilleen painottaakin. Chávez puhuu lisäksi ”Simón Bolívarin kirouksesta”, joka kohtaa omaa kansaansa vastaan taistelevan sotilaan, sekä mainitsee toisaalla, että ”Bolívarin perinnöksi jättämät mandaatit ovat pyhiä”. Tällaisilla lausahduksilla Chávez vahvistaa kuvaa Bolívarista puolijumalana, jonka ajattelu on pyhää ja jolla on valta langettaa kirouksia. (Chávez 1999, 5, 33, 229; 2005, 54, 572–574; 2010g, 29.)

Bolívariin liitetyistä jumalallisista piirteistä kertoo myös itsenäisyystaistelijan ja Jeesuksen välinen yhteys, jonka Chávez retoriikassaan rakentaa. Tämä side nousikin esiin jo edellä Bolívarin väitetyn sosialismin yhteydessä. Puheissaan ja teksteissään Chávez rinnastaa Bolívarin ja Jeesuksen ajatukset monin paikoin ja näkee heidän molempien jakaneen yhteisen unelman. Chávezin mukaan Bolívar puhui samasta ”taivasten valtakunnasta maan päällä” kuin Jeesuskin. Presidentti myös sanoo Jeesuksen lauseen ”minun valtakuntani ei ole tästä maailmasta” viittaavan sellaiseen parempaan tulevaisuuteen, jota Bolívarinkin tavoitteli. Tämän lisäksi Chávez esittää, että molemmat miehet kokivat samanlaisen

kohtalon. Hänen mukaansa Bolívar kuoli Jeesuksen tapaan petettynä ja ”melkein ristiinnaulittuna”, mutta nyt hänen tavoitteensa elävät yhdessä Jeesuksen tavoitteiden kanssa. Jouluaattona pitämässään puheessa Chávez toteaaakin suoraan, että ”Bolívar kuoli ristinsä kanssa, kuten Kristus, mutta hän nousi kuolleista kansan muodossa”. (Chávez 2005, 77, 317–318, 462, 527, 534–536, 732.)

Myös Venezuelan kansa saa Chávezin puheissa ja teksteissä osansa Bolívarin sankaruudesta. Chávezin mukaan Bolívar jättää loistonsa perinnöksi kansalle ja tekee siitä suuren, kunniakkaan sekä taistelevan. Presidentti kokee, että bolivarianismiin kulminoituu kansan arvokkuus ja voitontahto. Maan ongelmista puhuessaan Chávez puolestaan muistelee Bolívarinkin kohdanneen monia vaikeuksia, kun hän taisteli itsenäisyydestä. Suurten vaikeuksien edessä kansan on Chávezin mielestä noustava ”yhdessä isä Bolívarin kanssa”. Chávez muistuttaa kuulijoitaan siitä, että venezuelalaisissa virtaa sankareista suurimman, Bolívarin, veri. (Chávez 1999, 261, 269, 388, 498; 2005, 241; 2010g, 34; 2011, 18.)

Sankarillisesta Bolívarista tuleekin Chávezin retoriikassa tietynlainen kansallinen symboli ja kansallisen ylpeyden lähde. Chávez toistaa usein, että Venezuela on ”Bolívarin maa” ja sen kansa on ”Bolívarin kansa”. Yhdessä puheistaan hän kutsuu venezuelalaisia ”Bolívarin lapsiksi”, kun taas toisessa hän toteaa osat kääntäen, että ”Venezuela synnytti Bolívarin”. Chávez näkee itsenäisyystaistelijan joka tapauksessa olevan ”osa kansan sielua” ja pitää venezuelalaisia ”Bolívarin liekkiä”. Tyylilleen uskollisena presidentti tulkitsee kansan tunteita suurellisin sanoin: ”Bolívar, kuinka suuri olitkaan! Kuinka suuri olet! Ja kuinka suuri tulet olemaan! Kansamme sydämessä, ruumiissa ja sielussa.” (Chávez 1999, 15; 2005, 57, 200, 618, 669; 2009d, 30; 2010g, 27.)

Bolívarin voittoa ja sankarillista esimerkkiä on Chávezin mukaan seurattava myös nykypäivänä. Hän kannustaa venezuelalaisia taistelemaan yhtä kunniakkaasti kuin Bolívar ja jatkamaan itsenäisyystaistelijan viitoittamaa ”suuruuden tietä”. Kansalaisten tulee Chávezin mielestä myös asettua omien intressiensä ulkopuolelle ja olla uhrautuvaisia, kuten Bolívar. Tässä yhteydessä Chávez liittyy Bolívarin jälleen Jeesukseen. Hän ilmoittaa yleisölleen, että ”tänään [...] otamme harteillemme todellisen Kristuksen ristin ja

käteemme Bolívarin miekan”. (Chávez 2005, 590; 2009c, 41; 2010d, 28; 2010g, 35, 2011, 25.)

Chávez itse haluaa olla yhtä esimerkillinen johtaja kuin Bolívar. Hän lainaa itsenäisyystaistelijan ajatusta loppuun asti taistelemisesta ja vakuuttaa pureutuvansa maan ongelmiin samanlaisella intensiteetillä. Bolívar edustaa Chávezille myös totuudellisuutta, jota presidentti sanoo aina seuraavansa. Chávez tuntuu myös kokevan, että yrittämänsä vallankaappauksen yhteydessä hän uhrautui samalla tavalla kuin Bolívar aikanaan. Puheessaan hän pahoittelee sitä, että jätti perheensä ja kotinsa taakseen, mutta löytää lohtua siteeraamastaan Bolívarin ajatuksesta: ”Hän, joka jättää kaiken ollakseen hyödyllinen maalleen, ei menetä mitään, vaan voittaa niin paljon kuin uhraa.” Chávez näkee siis itsessään samankaltaisia sankarillisia ominaisuuksia kuin Bolívarissa. (Chávez 1999, 72, 171, 283; 2005, 401, 409, 137.)

Itsenäisyystaistelijan sankarilliset ominaisuudet tulevat esiin myös yhdessä Venezuelan kansallisaarteista: Bolívarin itsenäisyysodassa käyttämässä miekassa. Bolívarin syntymän vuosipäivänä pitämässään puheessa presidentti Chávez on ottanut tämän miekan viereensä puhujakorokkeelle. Hän luonnehtii, että miekkaan tiivistyy Bolívarin loisto ja jalous. Chávezin mukaan Venezuelan on kohottava miekan ilmentämän loistokkuuden tasolle, minkä hän näkee olevan mahdollista omalla valtakaudellaan. Asetta kädessään pidellen Chávez toteaa, että ”Bolívarin miekka on palannut taisteluun”. (Chávez 1999, 254–258.) Myös tällainen retoriikka vaikuttaa liittävänsä presidentin siihen sankaruuteen, jota Bolívar edustaa. Koska sankarillinen symboli, Bolívarin miekka, on Chávezin hallussa, osa itsenäisyystaistelijan sankaruudesta siirtyy häneen.

Mixonia (2009, 46–47, 51, 65) ja Riceä (1992, 3–4, 13, 35–36) seuraten voidaankin ajatella, että Bolívarin sankaruus asettuu Chávezin oman auktoriteetin taustalle. Nämä tutkijat ovat nähneet, että menneisyyden sankari voi toimia johtajan aseman oikeuttajana ja karismaattisen vallankäytön lähteenä. Tällaisessa tilanteessa legitimizeetti nojaa ennen kaikkea historiallisen hahmon sankarillisiin ominaisuuksiin. Siksi oikeutuksen taustalla vaikuttavan hahmon on oltava rohkea, uhrautuva ja peräänantamaton.

Juuri näitä sankarillisia piirteitä Chávez tuntuu Bolívarissa painottavan. Presidentin retoriikassa Bolívar on nimenomaan uhrautuva sotilas, joka taistelee viimeiseen asti. Bolívarin sankaruutta vahvistamalla Chávez käsitykseni mukaan vahvistaa myös omaa legitimizeettään, jonka perustana Bolívar on. Itsenäisyystaistelijaan liitetyt sankarilliset ominaisuudet tukevat Chávezin toteuttamaa ”bolivariaanista” politiikkaa ja tekevät siitä yhtä loistokasta. Myös jumalallinen kuva, jonka Chávez Bolívarista antaa, lisää sankarista nousevaa auktoriteettia entisestään. Jos Bolívarin mandaatit kerran ovat pyhiä, niiden seuraajaksi julistautuvasta Chávezistakin tulee tietyllä tapaa koskematon. Bolívarin kautta Chávez pääsee nauttimaan jopa Jeesuksen sädekehän loistosta.

Sankariin vetoaminen vahvistaa myös johtajan *ethosta*, niin kuin Mixon (2009, 48–50, 53–54) on nähnyt. Hänen mukaansa tämä on keskeistä sankarihahmon avulla tapahtuvassa legitimaatiossa. Johtajan luonteeseen perustuva uskottavuus kasvaa ja hänestä muodostuu kunniakas kuva, kun hän heijastelee sankarin ominaisuuksia itseensä. Tätä kautta johtajalla on mahdollisuus lainata aiempaa sankaruutta ja nousta sanansaattajaksi sankarin ja yleisön välillä.

Retoriikassaan Chávez vaikuttaakin siirtävän Bolívarin sankaruutta itseensä Mixonin kuvailemalla tavalla. Hän kokee toimivansa yhtä sankarillisesti kuin Bolívar ja edustavansa samanlaisia kunniakkaita periaatteita. Koska Chávez sitoo itsensä Bolívariin, myös ajatus itsenäisyystaistelijan epäitsekkydestä ja uhrautuvuudesta tukee presidentin *ethosta*. Tarvittaessa Bolívarin sankaruus antaa myös synninpäästön Chávezin aiemmille toimille, kuten vallankaappausyritykselle. Puhetta pitäessään Chávez aivan kirjaimellisestikin tarttuu Bolívarin miekkaan, mitä voidaan pitää hyvin symbolisena. Venezuelalaishistorioitsija Juan Eduardo Romero (2005, 227) onkin luonnehtinut, että Chávezin retoriikassa nykyajan sankaruudesta ja uhrauksista tulee 1800-luvun urotekojen veroisia. Krauze (2008, 114, 169) puolestaan uskoo Chávezin ajattelevan, että historia ja historialliset sankarit ruumiillistuvat hänessä itsessään ja puhuvat hänen kauttaan.

Bolívarin sankarillisen perinnön korostaminen voidaan nähdä myös keinona, jolla luodaan poliittista yhteisöä ja identiteettiä. Työni teorialuvussa käsitellyt menneisyyspolitiikan tutkijat ovat todenneet, että jaetut voitot ja tappiot tuottavat tunteen jaetusta tulevaisuudesta, ja rakentavat näin yhteistä identiteettiä. Nyysönen (1999, 40) pitää

poliittisen yhteisön taustalla vaikuttavia mielikuvia usein idealisoituina, mutta silti ne hänen mukaansa toimivat ihmisten yhdistämisessä. Ricen (1992, 13) sekä Brunkin ja Fallawin (2006, 3) mukaan erityisesti historian sankarihahmot vahvistavat ajatusta yhteenkuuluvuudesta ja pitävät kuviteltua kansakuntaa koossa.

Tästä onkin nähdäkseni kyse, kun Chávez esittää Bolívarin sankarillisten piirteiden elävän Venezuelan kansassa. Chávezin puheissa ja teksteissä Bolívarin sankaruudesta tulee koko kansan identiteettiä määrittävä tekijä, joka sitoo myös nykypäivän venezuelalaiset yhteen. Vastaavassa roolissa Bolívar on tosin toiminut Venezuelassa usein aiemminkin. Idealisoitua sankaria muistelemalla Chávez kuitenkin omalta osaltaan vaikuttaa menneisyyteen liittyviin käsityksiin ja tunteisiin. Näin hän pystyy vaikuttamaan myös siihen, mihin ihmiset samaistuvat. Tämänkaltaiseen muistikokemusten muokkaamiseen on teoreetikoista kiinnittänyt huomiota esimerkiksi Krzysztof Pomian (2009, 82). Bolívarin sankarillisuus ei kuitenkaan ole ainoa asia, joka Chávezin retoriikassa siirtyy osaksi yhteistä identiteettiä. Itsenäisyystaistelijan mukana tulevat sen sijaan kaikki ne tässä luvussakin käsitellyt merkitykset, jotka Chávez Bolívariin liittää. Vaikuttaakin siltä, että Bolívarin tärkeyttä korostamalla Chávez pyrkii ulottamaan oman Bolívar-tulkintansa aina venezuelalaiseen identiteettiin asti. Tätä voidaan pitää varsin vahvana historian poliittisena käyttönä.

Käsitykseni on, että tiivis yhteys sankarillisen Bolívarin ja kansallisen identiteetin välillä auttaa myös Burken retorisessa identifikaatiossa, jota jo edellä käsiteltiin. Tässä tilanteessa itsenäisyystaistelijan sankaruus toimii siltana Chávezin ja hänen yleisönsä välillä. Kun Chávez retoriikassaan sitoo Bolívarin sankarilliset ominaisuudet sekä kansaan että itseensä, Bolívarin loistokkuudesta tulee jotain, josta niin tavallinen kansa kuin sen johtajakin saavat voimansa.

Toisaalta voidaan ajatella, että jatkuva sankarin muistelemisen korostaa yksittäisten toimijoiden ja johtajien roolia. Cañizáles (2007, 177) onkin todennut, että Venezuelassa on jo pidempään ollut taipumus esittää historialliset muutokset yhden ihmisen toimintana. Bolívarin merkitystä alleviivaamalla Chávez vaikuttaa tekevän samoin. Tätä kautta hän asettaa myös itsensä nykyisen poliittisen muutoksen keskeiseksi toteuttajaksi. Languen (2009, 273–274) mukaan Bolívarin sankaruuden esillä pitäminen vahvistaa Chávezin

voimakkaan, yksilöön nojaavan hallinnon oikeutusta. Hän näkee, että Chávezin puheissa ja teksteissä elää paradigma sankarista, jota tarvitaan vaikeina aikoina.

Vaikka Chávez retoriikassaan vahvistaa Bolívarin sankarillisia piirteitä painokkain sanoin, suurta vahvistusta itsenäisyystaistelijan sankaruus ei Venezuelassa kuitenkaan edes kaipaa. Kuten aiemmin on käynyt ilmi, Bolívarin painoarvo on viimeisen kahden vuosisadan aikana noussut maassa erittäin suureksi. Kyse ei ole enää niinkään Bolívarin todellisesta historiallisesta merkityksestä, vaan lähes uskonnollisesta sankaruudesta. Tähän uskonnollissävyytteiseen sankaruuteen Chávezkin tuntee retoriikassaan vetoavan. Venezuelassa syntynyt Bolívarin kultti siis ruokkii Chávezia ja tarjoaa hänelle mahdollisuuden sankarikuvan hyödyntämiseen. Menneisyyden hahmon nauttima kulttuurinen arvostus onkin olennaista poliittisessa legitimaatiossa, niin kuin Mixon (2009, 46–47) on todennut. Jaettu käsitys Bolívarin sankaruudesta takaa sen, että itsenäisyystaistelija tekee tehtävänsä Chávezin tavoitteiden oikeuttajana.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Hugo Chávezin retoriikassa Bolívarista on moneksi. Chávez yhdistää itsenäisyystaistelijan miltei kaikkiin keskeisiin aiheisiin, joita hän puheissaan pitää esillä. Presidentti ei korosta vain tiettyjä historiallisia seikkoja, vaan Bolívarin ympärille rakentuva tulkinta on varsin monisyinen ja monella tasolla vaikuttava. Joitakin Bolívarin ominaisuuksia Chávez painottaa voimakkaasti, kun taas toiset hän pyrkii suorastaan unohtamaan. Näin muodostettu historiantulkinta toimii Chávezin omien poliittisten tavoitteiden tukena.

Kantava teema, joka vaikuttaa kaikkien Bolívariin liitettyjen merkitysten taustalla, on Chávezin ajatus siitä, että Bolívar tavoitteineen elää nykyajassa. Presidentin retoriikassa menneisyys yhdistyy konkreettisesti nykyisyyteen. Chávez tarttuu jo pitkään Venezuelassa eläneeseen ideaan, jonka mukaan Bolívarin esimerkkiä on seurattava myös nykypäivänä. Chávezille itsenäisyystaistelija on opas, jonka viitoittamaa tietä kuljetaan edelleen. Itse presidentti asettuu Bolívarin aloittaman työn jatkajaksi ja vakuuttaa, että hänen poliittinen toimintansa noudattaa itsenäisyystaistelijan muotoilemia periaatteita.

Sosiaalista oikeudenmukaisuutta Chávez pitää puheissaan ja teksteissään yhtenä Bolívarin tärkeimmistä tavoitteista. Presidentti näkee, että itsenäisyystaistelijassa oli jopa vahvoja sosialistisia piirteitä. Vaikkei Bolívar itse olisi itseään koskaan sosialistiksi kutsunutkaan, Chávezin mukaan hänestä olisi varmasti sellainen myöhemmin elämässään tullut. Tätä ajatusta seuraten Chávez myös asettaa Bolívarin kapitalismia ja nykyistä markkinavetoista maailmanjärjestystä vastaan. Voidaan ajatella, että Chávez edustaa samaa tulkintaa, jota poliittinen vasemmisto on Venezuelassa aiemminkin pitänyt esillä. Siinä Bolívar esitetään ennen kaikkea sosiaalisena vallankumouksellisena. Monet historioitsijat ovat tosin huomauttaneet itsenäisyystaistelijan olleen monessa suhteessa konservatiivinen ja korostaneet hänen pyrkimystään yläluokan etujen turvaamiseen. Tätä Chávez ei retoriikassaan tuo esiin. Hän ei myöskään muistele Bolívarin liberaalina pidettyä talousajattelua.

Chávezille Bolívar oli myös anti-imperialisti. Hänen mukaansa itsenäisyystaistelija vastusti suurvaltoja ja puolusti maansa sekä koko maanosan itsemääräämistä. Yhdysvaltojen Chávez esittää jo 1800-luvun alussa olleen imperialismiin keskeinen edustaja ja näin ollen

Bolívarin kiivas vastustaja. Ylipäänsäkin Chávez näkee paljon vaivaa luodakseen kuvaa Yhdysvaltojen ja Bolívarin välisestä molemminpuolisesta vihamielisyydestä. Myös Bolívarin tavoitteleman Latinalaisen Amerikan integraation taustalla oli Chávezin mukaan anti-imperialismi ja Yhdysvaltojen vastustaminen. On totta, että Bolívar puhui paljon itsemääräämisestä, niin kuin Chávez antaa ymmärtää. Itsenäisyystaistelijan teki tämän kuitenkin 300 vuoden siirtomaahistorian taustaa vasten. Puheissaan ja teksteissään Chávez ei ota huomioon tätä historiallista kontekstia, joka sai Bolívarin esittämään ajatuksensa. Chávez ei lisäksi allekirjoita joidenkin historiantutkijoiden ajatusta siitä, että Bolívarin suhtautuminen Yhdysvaltoja kohtaan oli avointa ja kunnioittavaa. Presidentin retoriikassa Espanjan vastainen taistelu muuttuu sen sijaan Yhdysvaltojen vastaiseksi taisteluksi ja siirtomaavallan vastustaminen yleiseksi anti-imperialismiksi.

Chávezin puheissa ja teksteissä esiin nousee myös kansan ja Bolívarin välinen yhteys. Presidentin mukaan Bolívar puolusti ja kuunteli kansaa sekä uskoi sen suvereniteettiin, kun taas kansa puolestaan antoi hänelle varauksettoman tukensa. Chávez näkee Bolívarin lisäksi edistäneen kansalaisten osallistumista ja demokratiaa. Nämä aiheet todella olivat keskeisiä itsenäisyystaistelijan julkilausumissa, eikä Chávezia voidakaan syyttää Bolívarin puheiden vääristelystä. Presidentti ei kuitenkaan huomioi retoriikassaan Bolívarin käytännön politiikkaa, joka piti sisällään selvästi autoritaarisempia piirteitä. Hän unohtaa lähes täysin sen Bolívarin, joka ei luottanut kansan arvostelukykyyneen, vaan pelkäsi ihmisten epäpätevyyttä ja tunsu epäluuloa demokratiaa kohtaan. Itsenäisyystaistelijan johtaman diktatuurin Chávez pyrkii myös esittämään paremmassa valossa; tilanteena, jolle ei ollut vaihtoehtoja.

Bolívarin ajatukset kansallisesta yhtenäisyydestä ovat lisäksi tärkeitä Chávezille. Hän korostaa, että Bolívar kamppaili yhtenäisyyden puolesta ja yritti kaikin keinoin hävittää sitä uhkaavan epäjärjestyksen. Itsenäisyystaistelijaa seuraten myös nykypäivänä on Chávezin mukaan tukeuduttava kollektiiviseen tahtoon ja vältettävä erimielisyyksiä. Presidentti antaa jopa ymmärtää, että yhteistä etua ei voi vastustaa syyllistymättä samanlaiseen maanpetokseen kuin itsenäistymistäistelun aikaan. Tämänkaltainen retoriikka ei vie Chávezia kauaksi Bolívarista, jonka mukaan eturyhmäkamppailu ja ristiriitaiset intressit todellakin olivat haitallisia yhtenäisyyden kannalta. Tukeutumalla puheissaan ja teksteissään tähän samaan ideaan myös Chávez tuntuu pyrkivän eroon vastustuksesta, joka

hänen omaan politiikkaansa kohdistuu. Näyttääkin siltä, että Bolívarin ajattelussa vaikuttava käsitys rousseaulaisesta totalitaarisesta demokratiasta siirtyy osaksi Chávezin retoriikkaa. Tällainen demokratiakäsitys ei salli vaihtoehtoja, eriäviä mielipiteitä tai eturyhmäkamppailua, ja siksi sitä voidaankin pitää aidon politiikan vastaisena. Retoriikassaan Chávez ei kuitenkaan kommentoi poikkeuksellista sota-ajan kontekstia, joka oli Bolívarin yhtenäisyysvaatimusten taustalla. Sen sijaan presidentin puheista ja teksteistä saa sen käsityksen, että nykyaikana tarvitaan yhtä vahvaa yhtenäisyyttä kuin itsenäisyydestä taistellessa.

Kaiken tämän ohella Chávez ylistää Bolívarin sankaruutta ja uhrautuvuutta. Hän kuvaa Bolívarin kunniakkaana hahmona, jonka saavutukset yltyvät monelle eri elämäntilanteelle ja melkein jokaiseen maailmankolkkaan. Itsenäisyystaistelijaan Chávez liittyy myös yli-inhimillisiä ja jopa jumalallisia piirteitä. Bolívarin edustama sankaruus yhdistyy presidentin retoriikassa Venezuelan kansaan ja ilmenee venezuelalaisissa. Itse Chávez vakuuttaa myös toimivansa yhtä pyyteettömästi ja esimerkillisesti. Puhuessaan hän tukeutuukin konkreettisiin sankaruuden symboleihin, kuten Bolívarin aikanaan käyttämään miekkaan.

Puheissaan ja teksteissään Chávez siis tekee historiasta helposti lähestyttävää ja nykyaikaan sopivaa. Hän yhdistää historiallisen kokemuksen nykyiseen tilanteeseen ja pyrkii näin vaikuttamaan tämän päivän poliittisiin ratkaisuihin. Chávez ikään kuin venyttää Bolívarin esittämiä ajatuksia ja tuo niiden yhteyteen nykyajasta kumpuavia merkityksiä. Kun presidentti muokkaa aiempia kokemuksia ja käsityksiä historiasta, hän vaikuttaa myös siihen, miten nykyistä tilannetta sekä tulevaisuutta katsotaan. Menneisyyden ja nykyajan välille rakennetussa yhteydessä on käsitykseni mukaan nähtävissä myös myyttisiä piirteitä. Nämä nousevat esiin erityisesti silloin, kun Chávez kokee jatkavansa Bolívarin kesken jäänyttä työtä ja palauttavansa menneisyyden loiston. Chávezin retoriikassa hänestä itsestään vaikuttaa paikoin tulevan suoranaisten Bolívarin ruumiillistuma.

Keskeinen keino, jota Chávez käyttää merkitysten siirtämisessä, ovat historialliset analogiat. Myös teoreetikoiden mukaan analogioilla on suuri merkitys menneisyyspolitiikassa. Retoriikassaan Chávez esittää toistuvasti, että nykyiset ja 200 vuoden takaiset tilanteet vastaavat toisiaan. Hän yhdistää nämä kaksi aikakautta ja näkee

niissä esiintyvien ongelmien sekä ratkaisujen olevan samankaltaisia. Oli kyse sitten sosialismista, anti-imperialismista tai yhtenäisyydestä, presidentti toteaa kunkin periaatteen olevan aivan yhtä tarpeellinen nyt kuin Bolívarinkin aikaan. Itsenäisyystaistelijaan yhdistämänsä ajatukset Chávez esittää profetioina, joiden toteuttaminen on nykyisten sukupolvien tehtävä. Analogioissa Chávez syyllistyy kuitenkin toisinaan anakronismiin. Esimerkiksi Bolívariin liitetystä sosialismista ja anti-imperialismista tuskin voitiin vielä 1800-luvun alussa puhua.

Bolívarin ajatuksia muokatessaan Chávez käyttää analogioiden lisäksi hyväkseen myös erilaisia historian sekä nykypäivän hahmoja. Hän yhdistää itsenäisyystaistelijaan tunnettuja henkilöitä, joiden ajatusmaailmaa voidaan pitää sosialistisena, anti-imperialistisena tai kansan roolia korostavana. Näiden ajattelijoiden Chávez esittää olleen samaa mieltä Bolívarin kanssa, jolloin heidän ajatuksistaan tulee myös Bolívarin ajatuksia. Presidentin retoriikassa jopa itse Jeesus yhdistyy Bolívariin ja lainaa hänelle osan jumalallisista ja sankarillisista ominaisuuksistaan.

Käsitykseni mukaan Chávez käyttää Bolívariin tiivistyvää historiaa ennen kaikkea oman poliittisen legitimitettinsä vahvistamiseen. Kun Chávez sitoo itsensä voimakkaasti Bolívariin ja sanoo edustavansa samanlaisia periaatteita, Bolívar asettuu presidentin nykyisten tavoitteiden taustalle. Chávezin tavoitteista tulee hyväksyttäviä, koska Bolívarinkin tavoitteli niitä. Ylipäänsäkin voidaan nähdä, että perinteen jatkajana esiintyminen lisää johtajan auktoriteettia ja hänen politiikkansa oikeutusta. Chávez pyrkiikin tekemään selväksi, että hän kulkee täsmälleen samaa polkua kuin Bolívar kaksisataa vuotta aikaisemmin. ”Bolívarin projektin” loppuunsaattajaksi ryhtyminen tuo 1800-luvun itsenäisyystaisteluun liittyvän oikeutuksen myös Chávezin politiikan yhteyteen.

Legitimaation tukena toimivat erityisesti Bolívariin liitetyt sankarilliset ominaisuudet. Itsenäisyystaistelijan nauttima arvostus kasvattaa menneisyydestä nousevaa auktoriteettia ja antaa Chávezille mahdollisuuden karismaattiseen vallankäyttöön. Koska Chávez kokee itse edustavansa samanlaista sankaruutta, Bolívarin kunniakkaiden ominaisuuksien esillä pitäminen vahvistaa myös presidentin *ethosta*. Yksittäiseen historialliseen hahmoon pelkistyvästä sankaruudesta on nähdäkseni hyötyä myös Chávezin oman yksilökeskeisen

hallitsemistavan oikeuttamisessa. Legitimiteettiä lisää myös niin sanotun identifikaation prosessi, jonka kautta Chávez yhdistää itsensä Bolívariin ja Bolívarin kuulijoihinsa. Itsenäisyystaistelijasta tulee näin yhteinen tekijä, jossa niin johtajan kuin tavallisten venezuelalaistenkin intressit yhdistyvät.

Yleisesti ottaen vaikuttaa siltä, että Bolívar-retoriikka tuo tiivistetysti esiin ne painotukset, jotka Chávezin omassa politiikassa ovat keskeisiä. Asiat, joita Chávez Bolívarissa korostaa, vastaavat hyvin pitkälti hänen omia tavoitteitaan. Chávezin käytännön politiikkaa on luonnehdittu sekä sosialistiseksi että anti-imperialistiseksi, ja nämä periaatteet presidentti liittääkin tiukasti Bolívariin. Populistiseen tyyliinsä Chávez on alleviivannut myös kansan roolia, aivan kuten hän esittää Bolívarinkin tehneen. Chávezin Bolívaria koskeva tulkinta tapahtuu siis nykyisten intressien kautta ja yhdistyy hänen omaan ideologiaansa. Hän keskittyy muistelemaan etenkin niitä Bolívarin piirteitä, jotka ovat hyödyllisiä nykyisten tavoitteiden kannalta.

Koska Bolívarista on viimeisen kahden vuosisadan aikana tullut tärkeä osa Venezuelan kansallista tietoisuutta, itsenäisyystaistelijaan vetoamalla Chávez saa politiikalleen vahvan tuen. Retoriikassaan Chávezin voidaankin ajatella käyttävän hyväkseen Bolívarin ympärille muodostunutta kulttia. Jos Bolívar kerran on venezuelalaisuuden ytimessä, häneen tukeutuminen tekee myös Chávezista tämän ytimen edustajan. Presidentti vahvistaa tätä Bolívariin kietoutuvaa kansallista identiteettiä entisestään liittämällä Bolívarin ja hänen sankaruutensa kansaan. Näin Bolívar näyttäytyy kohteena, johon kaikki voivat samaistua. Puheissaan ja teksteissään Chávez korostaakin nimenomaan sellaisia Bolívarin periaatteita, jotka kuulijoiden on helppo hyväksyä. Chávez tekee itsenäisyystaistelijalle saman kuin hänelle on usein aiemminkin tehty: hän riisuu Bolívarin kaikista konflikteista ja ristiriidoista. Presidentin retoriikassa Bolívaria eivät vaivaa luokka- ja rotukysymyksiin tai valta-asemiin liittyvät tulkinnalliset erimielisyydet, joihin historian tutkijat ovat sen sijaan usein törmänneet.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Kaikki aineistona käytetty materiaali on saatavissa myös Venezuelan presidentinviraston internet-sivuilla osoitteessa:

<URL:http://www.presidencia.gob.ve/publicaciones_publicaciones.html>

Chávez, Hugo (1999): *Año de la Refundación de la República*. Caracas: Despacho del Presidente.

Chávez, Hugo (2005): *Año del Salto Adelante*. Caracas: Despacho del Presidente.

Chávez, Hugo (2009a): *Las Líneas de Chávez / 1*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2009b): *Las Líneas de Chávez / 2*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2009c): *Las Líneas de Chávez / 3*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2009d): *Las Líneas de Chávez / 4*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2009e): *Las Líneas de Chávez / 7*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2009f): *Las Líneas de Chávez / 8*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2009g): *Las Líneas de Chávez / 9*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2010a): *Las Líneas de Chávez / 10*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2010b): *Las Líneas de Chávez / 11*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2010c): *Las Líneas de Chávez / 12*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2010d): *Las Líneas de Chávez / 13*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2010e): *Las Líneas de Chávez / 14*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2010f): *Las Líneas de Chávez / 15*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2010g): *Las Líneas de Chávez / 16*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2010h): *Las Líneas de Chávez / 20*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Chávez, Hugo (2011): *Las Líneas de Chávez / 21*. Caracas: Ministerio del Poder Popular del Despacho de la Presidencia.

Kirjallisuus ja artikkelit

Aguirre, Jesús María & Brito, Berta (1983): El mito de Bolívar y su función política. *Comunicación* 9 (41–42), 6–22.

Aristoteles (1997): *Retoriikka*. Helsinki: Gaudeamus.

Barthes, Roland (1994): *Mytologioita*. Helsinki: Gaudeamus.

Bolívar, Simón (1983): *The hope of the universe*. Paris: Unesco.

Bruce, Iain (2008): *The real Venezuela: Making socialism in the twenty-first century*. London: Pluto Press.

Brunk, Samuel & Fallaw, Ben (ed.) (2006): Introduction. Teoksessa *Heroes & hero cults in Latin America*. Austin: University of Texas Press, 1–20.

Burke, Kenneth (1937): *Attitudes toward history*. Boston: Beacon Press.

Burke, Kenneth (1962): *A grammar of motives and A rhetoric of motives*. Cleveland: World Publishing Company.

Burke, Kenneth (1970): *The rhetoric of religion*. Berkeley: University of California Press.

Bushnell, David (1983): The Last Dictatorship: Betrayal or Consummation? *The Hispanic American Historical Review* 63 (1), 65–105.

Buxton, Julia (2008): Venezuela's Bolivarian Revolution. *Global Dialogue* 10, 11–22.

Cañizález, Andres (2007): En Venezuela la batalla es simbólica. Uso de la historia en la confrontación política actual. *Montalbán* 39, 173–186.

Carrera Damas, Germán (1970): *El culto a Bolívar*. Caracas: Universidad Central de Venezuela.

Carrera Damas, Germán (1983): Simón Bolívar, el Culto Heroico y la Nación. *The Hispanic American Historical Review* 63 (1), 107–145.

Chasteen, John (2006): Simón Bolívar: Man and Myth. Teoksessa Brunk, Samuel & Fallaw, Ben (ed.): *Heroes & hero cults in Latin America*. Austin: University of Texas Press, 21–39.

Cicero, Marcus Tullius (2006): *Puhujasta*. Helsinki: Gaudeamus.

Collier, Simon (1983): Nationality, Nationalism, and Supranationalism in the Writings of Simón Bolívar. *The Hispanic American Historical Review* 63 (1), 37–64.

Collingwood, R. G. (1946): *The idea of history*. Oxford: Oxford University Press.

Edelman, Murray (1988): *Constructing the political spectacle*. Chicago: University of Chicago Press.

Figuerola, Víctor M. (2006): The Bolivarian Government of Hugo Chávez: Democratic Alternative for Latin America? *Critical Sociology* 32 (1), 187–211.

Friszke, Andrzej (2009): Historical Bias in Poland: Lustration as a Political Instrument. Teoksessa Swoboda, Hannes & Wiersma, Jan Marinus (ed.): *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*. The Socialist Group in the European Parliament, 105–112.

Geremek, Bronislaw (2009): Common Memory and European Identity. Teoksessa Swoboda, Hannes & Wiersma, Jan Marinus (ed.): *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*. The Socialist Group in the European Parliament, 31–42.

Gott, Richard (2008): Venezuela under Hugo Chávez: The Originality of the 'Bolivarian' Project. *New Political Economy* 13 (4), 475–490.

Haapanen, Pirkko (1996): Roomalaisten korkein taito: Johdanto antiikin retoriikkaan. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 23–50.

Habermas, Jürgen (1987): *Eine Art Schadensabwicklung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Hawkins, Kirk (2004): Populism in Venezuela: The rise of Chavismo. *Third World Quarterly* 26 (6), 1137–1160.

Hentilä, Seppo (1994): *Jaettu Saksa, jaettu historia*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Hirst, Paul Q. (1985): *Marxism and historical writing*. London: Routledge & Kegan Paul.

Hobsbawm, Eric (1997): *On History*. London: Weidenfeld & Nicolson.

Keen, Benjamin & Haynes, Keith (2004): *A history of Latin America*. Boston: Houghton Mifflin.

Koselleck, Reinhart (1985): *Futures past*. Cambridge (Mass.): MIT Press.

Kozloff, Nikolas (2008): *Revolution!: South America and the rise of the new left*. New York; Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Krauze, Enrique (2008): *El poder y el delirio*. México: Tusquets Editores México.

Langue, Frédérique (2009): La Independencia de Venezuela, una historia mitificada y un paradigma heroico. *Anuario de Estudios Americanos* 66 (2), 245–276.

Llana, Sara Miller (2009): Where has Chávez taken Venezuela? *Christian Science Monitor* 101 (46), 1–11.

Lynch, John (2006): *Simón Bolívar: a life*. New Haven: Yale University Press.

Makarov, Viktor (2009): The Real Problem Latvians Have with History. Teoksessa Swoboda, Hannes & Wiersma, Jan Marinus (ed.): *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*. The Socialist Group in the European Parliament, 147–154.

McCoy, Jennifer & Neuman, Laura (2001): Defining the "Bolivarian Revolution": Hugo Chávez's Venezuela. *Current History* 100 (643), 80–85.

Meszaros, Istvan (2007): Bolívar and Chávez: The Spirit of Radical Determination. *Monthly Review* 59 (3), 55–84.

Mixon, Laura (2009): *Use of the authorizing figure, authoritarian charisma, and national myth in the discourse of Hugo Chávez: Toward a critical model of rhetorical analysis for political discourse*. Virginia Beach: Regent University.

Navarrete, Rodrigo (2005): El pasado está en la calle! *Revista Venezolana de Economía y Ciencias Sociales* 11 (2), 127–140.

Nyyssönen, Heino (1997): *Historia poliittisena argumenttina: vuoden 1956 tulkinnat Unkarissa Kádárin ajasta monipuoluevaaleihin*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Nyyssönen, Heino (1999): *The presence of the past in politics: "1956" after 1956 in Hungary*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Nyyssönen, Heino (2001): Muiston ja muistuttamisen politiikka. *Politiikka* 43 (1), 26–36.

Ortiz Palanques, Marco (2007): Competencia política partidista en los textos de Simón Bolívar. *Dikaiosyne: Revista semestral de filosofia practica* 10 (18), 87–99.

Pividal, Francisco (2006): *Bolívar: Pensamiento precursor del antiimperialismo*. Havana: Fondo Cultural del ALBA.

Pomian, Krzysztof (2009): Memory Wars. Teoksessa Swoboda, Hannes & Wiersma, Jan Marinus (ed.): *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*. The Socialist Group in the European Parliament, 81–85.

Rice, Donald E. (1992): *The rhetorical uses of the authorizing figure: Fidel Castro and José Martí*. New York: Praeger.

Ricoeur, Paul (1985): *Time and narrative. Vol. 2*. Chicago: University of Chicago Press.

Romero, Juan Eduardo (2005): Usos e interpretaciones de la historia de Venezuela en el pensamiento de Hugo Chávez. *Revista Venezolana de Economía y Ciencias Sociales*. 11 (2), 211–235.

Sabrow, Martin (2009): The Use of History to Legitimize Political Power: The Case of Germany. Teoksessa Swoboda, Hannes & Wiersma, Jan Marinus (ed.): *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*. The Socialist Group in the European Parliament, 97–103.

Salcedo Bastardo, José Luis (1982): *Bolívar: Un continente y un destino*. Caracas: Universidad Central de Venezuela.

Sangren, P. Steven (1988): History and the Rhetoric of Legitimacy: The Ma Tsu Cult of Taiwan. *Comparative Studies in Society and History* 30 (4), 674–697

Slatta, Richard W. & De Grummond, Jane Lucas (2003): *Simón Bolívar's quest for glory*. College Station (Texas): Texas A&M University Press.

Smith, Anthony D. (1999): *Myths and Memories of the Nation*. Oxford: Oxford University Press.

Summa, Hilikka (1996): Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 51–83.

Swoboda, Hannes & Wiersma, Jan Marinus (ed.) (2009): Introduction by the editors. Teoksessa *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*. The Socialist Group in the European Parliament, 11–13.

Talmon, J.L. (1960): *The origins of totalitarian democracy*. New York: Praeger.

Valtonen, Pekka (2001): *Latinalaisen Amerikan historia*. Helsinki: Gaudeamus.

Weber, Max (1957): *The theory of social and economic organization*. New York: Free Press.

White, Hayden (1987): *The content of the form*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Wiersma, Jan Marinus (2009): Politics of the Past: The Use and Abuse of History. Teoksessa Swoboda, Hannes & Wiersma, Jan Marinus (ed.): *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*. The Socialist Group in the European Parliament, 15–28.

Wilson, Catherine E. (2008): The Bolivarian Revolution According to Hugo Chávez. *Orbis: A Journal of World Affairs* 52 (3), 523–537.

Zemko, Milan (2009): History – A Fundamental Pillar of National Identity. Teoksessa Swoboda, Hannes & Wiersma, Jan Marinus (ed.): *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*. The Socialist Group in the European Parliament, 171–179.

Zúquete, José Pedro (2008): The Missionary Politics of Hugo Chávez. *Latin American Politics & Society* 50 (1), 91–121.

Elektroniset lähteet

BBC News (2012): *Profile: Hugo Chavez*. [viitattu 7.11.2012]. Saatavilla [www-muodossa <URL:http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-10086210>](http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-10086210)

Bushnell, David (1986): Simón Bolívar and the United States: A Study in Ambivalence. *Air University Review* July–August. [viitattu 7.11.2012]. Saatavilla [www-muodossa <URL:http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/1986/jul-aug/bushnell.html>](http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/1986/jul-aug/bushnell.html)

Wilpert, Gregory (2006): *The Meaning of 21st Century Socialism for Venezuela*. venezuelanalysis.com. [viitattu 7.11.2012]. Saatavilla [www-muodossa <URL:http://venezuelanalysis.com/analysis/1834>](http://venezuelanalysis.com/analysis/1834)